

BELGISCHE SENAAT

COMMISSIEVERGADERINGEN VAN 28 APRIL, 6, 9 EN 16 OCTOBER 1931.

Verslag uit naam van de Commissie van Kunsten en Wetenschappen, belast met het onderzoek van het Wetsonwerp betreffende het taalstelsel van het middelbaar onderwijs (1).

(Zie n° 143 van den Senaat, Zitting 1929-1930.)

Aanwezig : De heeren DERBAIX, voorzitter ; BRUNEEL DE LA WARANDE, CARNOY, Burggraaf DU BUS DE WARNAFFE, Graaf DE LA BARRE D'ERQUELINNES, DIERCKX, DUCHATEAU, GOFFIN, LEGRAND, MATAGNE, RONVAUX, Mevrouw SPAAK, de heeren VERMEYLEN, WAUCQUEZ en RUTTEN, verslaggever.

MEVROUW, MIJNE HEEREN,

Het tweede ontwerp dat ons is voorgelegd komt ter vervanging van de wet van 15 Juni 1883 tot regeling van het gebruik van de Vlaamsche taal in het Vlaamsche gedeelte van het land.

(1) Zie aanvullend verslag onder bijlage II.

Op het eerste gezicht lijkt dat de nieuwe tekst door de Regeering ingediend (zie Bijlage I) er zich niet bij bepaalt dien van het Kabinet Jaspar te wijzigen, doch feitelijk een nieuw ontwerp uitmaakt.

Ware het dus niet eenvoudiger geweest het eerste ontwerp in te trekken?

Het verslag uit naam van de Commissie van de Kamer der Volksvertegen-

Wij meenen van niet en ziehier waarom :

De studie van den tekst door het Kabinet. Jaspar ingediend zal de nieuwe teksten beter doen begrijpen.

Het paste ook tijd te winnen met aan de Commissie van Kunsten en Wetenschappen toe te laten haar werkzaamheden te hervatten daar waar zij hen had gestaakt, zonder haar te verplichten de geheele procedure te heropenen in geval van indiening van een nieuw ontwerp.

Ten slotte is het billijk dat degenen die het eerste ontwerp in zijn geheel of althans in de meeste zijner bepalingen hebben verdedigd, hier een antwoord zouden kunnen vinden op de vaak zeer scherpe critiek waaraan zij bloot stonden.

woordigers opgemaakt door den heer Olin verdiende hier in zijn geheel te worden weergegeven.

Bij herlezing van wat in 1883 een Waalsch liberaal volksvertegenwoordiger schreef dachten wij, niet zonder weemoed, aan de prikkelende en langdurige besprekingen en aan al de pijnlijke misverstanden die ons zouden gespaard gebleven zijn, indien deze woorden in de invloedrijke kringen van toen waren begrepen. Een halve eeuw bijna scheidt ons van dezen tijd, en niemand onder onze collega's zal het nutteloos achten dat ik hier eenige uittreksels weergeef uit dit verslag, daar zij niets van hun actualiteit hebben verloren :

« De beweging die men onder den naam van Vlaamsche beweging heeft gekenmerkt vindt haar oorsprong in wettige verzuchtingen.

» Ongetwijfeld heeft zij gegronde kritiek uitgelokt wegens de overdrijvingen waarin zij soms verviel. Maar vooreerst moet zij worden gezien buiten de prikkelende elementen die de partijgeest er soms heeft getracht in te mengen. Dan dient te worden erkend dat deze overdrijvingen te verklaren zijn uit het verzet zelf waarop aanvankelijk gewettigde eischen stuitten.

» Overdrijvingen van dezen aard zijn onafscheidbaar van de zaken die men levendig voorstaat en geestdriftig verdedigt; zij vertoonen neiging om te verzwakken naarmate men voldoening schenkt aan de redelijke wenschen en aan de bewezen grieven.

» De Vlaamsche taal wordt door de groote meerderheid van de natie gesproken. Daarom verlangt zij haar deel onder de zon te hebben ten zelfden titel en op gelijken voet als de andere.

» Zij brengt ons in geestesverwantschap met onze Noorderburen, zij levert ons den sleutel tot de Germaansche talen.

» Ten slotte mag niet worden vergeten dat sedert de oprichting van België als onafhankelijken Staat, de Vlaamsche letterkunde een luister had die niet

altijd door de Fransche letterkunde werd geëvenaard. Een taal die haar dichters, haar roman- en geschiedschrijvers heeft, is waardig haar leeraars en haar scholen te hebben.

» Tot nog toe was in België het middelbaar onderwijs derwijze ingericht dat in de verschillende vakken van het programma nergens de Vlaamsche taal wordt aangewend.

» De jongelieden in onze instellingen gevormd kunnen niet op behoorlijke wijze de taal van hun ras gebruiken. Daaruit volgt een soort van scheiding tusschen de bemiddelde en de arbeidende klasse, tusschen de vrije beroepen en de kleine burgerij. Het volk wint niets bij de aanraking met de leidende klassen, die evenmin aan het volk de verworven kennis kunnen mededeelen als het volk hen kan begrijpen.

» Welke wetten ook het taalgebruik in zekere zaken hebben geregeld, bleven deze maatregelen niet ongeveer slechts theoretische voldoening voor geschade belangen? Hoeveel bestuurders of ambtenaren door de reglementen gehouden zich tot het publiek te wenden in de rond hen gebruikelijke taal, kunnen dit niet, niettegenstaande hun oorsprong, hetzij wegens hun ontoereikende kennis, hetzij omdat zij niet de gewoonte hebben om zich in een zekeren gedachtenkring van deze taal te bedienen?

» Is de wet betreffende de gerechtelijke zaken, ofschoon zij is ingegeven door hoogst eerbiedwaardige bedoelingen, in de praktijk niet belemmerd geworden voor de meeste rechtsmachten, tengevolge van de onervarenheid van rechters en advocaten?

» En indien wij, verder opklimmende, de gevolgen durven meten van deze intellectueele afzondering van de volksmassa in de helft van het land, zullen wij dan niet vaststellen dat dit noodgedwongen gemis van betrekkingen en verkeer tusschen de leidende geesten en de massa een bestendige hinderpaal is voor de verspreiding van den vooruitgang, voor elke inwijding in de bewe-

ging van het moderne leven; dat zij hoofdzakelijk verschaft voedsel aan den sleur, aan de vooroordeelen, aan de vijandige gezindheid die van dag tot dag sterker wordt tusschen de strekkingen van onze Waalsche en onze Vlaamsche bevolkingen.

» De mensch gaat tot wien zijn taal spreekt. Indien hij alleen het woord van één tribune verstaat, kan men er zich over verwonderen dat hij juist dit woord volgt? »

* * *

De wet tot regeling van het middelbaar onderwijs dagteekent van 1 Juni 1850. In de artikelen 22, 23 en 24 bepaalt zij er zich bij de vakken op te sommen die in de middelbare scholen en in de Athenea moeten worden aangeleerd.

Zij voorziet een leergang in het Nederlandsch, in het Vlaamsche gedeelte van het land, doch er is geen sprake van zich van deze taal te bedienen om eenig ander vak aan te leeren.

De wet van 15 Juni 1881 en die van 6 Februari 1887 wijzigen dezen toestand geenszins. De wet van 10 April 1890 houdende bepaling van de voorwaarden van toelating tot de universitaire examens laat aan den examinandus de keuze tusschen het Nederlandsch en het Fransch voor de vertaling van een Latijnsch schrijver vermeld op het programma der Rhetorica. Voor de overige letterkundige werken heeft de candidaat de vrije keuze tusschen Nederlandsch, Duitsch of Engelsch.

Dus geen verplichting voor de studenten komend uit een onderwijsinstelling van het Vlaamsch land om in het Nederlandsch te worden ondervraagd zoo zij het niet willen.

Beide wetten die thans moeten worden gewijzigd zijn de wet van 15 Juni 1883 « tweede ontwerp » en de wet van 12 Mei 1910 « derde ontwerp ».

Terwijl de wet van 15 Juni 1883 enkel voor doel heeft het gebruik van het Nederlandsch te regelen in de

officieele middelbare onderwijsinstellingen, in het Vlaamsche land gelegen, bepaalt de wet van 12 Mei 1910 het taalregime opgelegd aan de leerlingen uit de officieele en *vrije* instellingen, ten aanzien van de studie der moderne talen opgelegd aan al degenen die academische graden verlangen te bekomen.

* * *

Wij willen bondig de hoofdbepalingen van de wet van 1883, die men ons voorstelt te wijzigen, in herinnering brengen.

In het Vlaamsche gedeelte van het land worden de lessen der voorbereidende afdeelingen, aan de Staatsmiddelbare scholen toegevoegd, in het Nederlandsch gegeven. Het onderwijs in de Fransche taal moet er evenwel derwijze worden ingericht dat de leerlingen met vrucht de Fransche leergangen van de middelbare afdeeling kunnen volgen.

In de eigenlijke middelbare afdeelingen, wordt de Nederlandsche leergang in die taal gegeven. Dit geldt ook voor den leergang in het Engelsch en in het Duitsch, totdat de leerlingen in staat zijn deze studiën voort te zetten in de taal die hun wordt aangeleerd. Andere leergangen van het programma kunnen eveneens in het Nederlandsch worden gegeven en, in geen enkel geval, mogen er minder dan twee leergangen in het Nederlandsch worden gegeven.

Hetzelfde stelsel geldt voor de athenea.

De terminologie der verschillende vakken van het programma wordt gelijktijdig in het Fransch en in het Nederlandsch aangeleerd. Dit geldt zooveel mogelijk ook voor de geschiedkundige en aardrijkskundige benamingen.

De Regeering en de gemeenteraden, voor middelbare gestichten door de gemeente opgericht, hebben steeds het recht te beslissen dat de leergangen in

het Nederlandsch gegeven, dit tevens ook in het Fransch zullen worden.

*
* *

In de Memorie van Toelichting vinden wij de vier voornaamste redenen die de indiening van dit ontwerp wettingen :

1° De Regeering wil eerst en vooral « haar belofte gestand doen ». Deze verklaring is duidelijk en oprecht;

2° Het oogenblik is gekomen om het fragmentair en al te beperkt stelsel van de wet van 15 Juni 1883 te vervangen door een stelsel dat voor het middelbaar onderwijs van het geheele land zou gelden;

3° Het is wenschelijk aan den bevoegden Ministerniet meer zulke uitgebreide macht te verleenen als die waarmede de tegenwoordige wet hem bekleedde. Inderdaad « hij kan willekeurig de meest willekeurige maatregelen treffen, zooals hij zich ook kan houden aan de meest onschuldige bepalingen. »

Men mag gewis niet beweren dat de achtereenvolgende Ministers van Kunsten en Wetenschappen misbruik zouden hebben gemaakt van de hun toevertrouwde macht : « Wij bevinden ons hier, zoo luidt de Memorie van toelichting, op een terrein waar men zich moet hoeden voor een absolute en strakke formule, waar men nooit voeling mag verliezen met de werkelijkheid, waar men bijgevolg rekening moet houden met de bestaande toestanden alsook met de rechtmatige eischen van de betrokkenen, dit is van de gezinshoofden, wier kinderen de lessen volgen van het middelbaar onderwijs... Men kan niet zonder klaarblijkende overdrijving stelselmatig kritiek oefenen op de uitslagen van een eenigszins empirische politiek die zich wijzigt naar gelang van de omstandigheden. Het is echter juist voor dit empirisme met zijn onbestendigheid, zijn plotselinge omwentelingen, zijn mogelijke overdrijvingen, zijn steeds te vreezen willekeur, dat het land moet worden behoed. »

4° De indianers van het ontwerp erkennen dat « de plaats voor het Nederlandsch voorbehouden zeer bescheiden is en in de praktijk schijnen deze wettelijke voorschriften zelfs onvolledig te zijn nageleefd geworden, ten nadeele van het onderwijs in het Nederlandsch ». Pas na den oorlog « werden ernstige maatregelen getroffen om meer onderwijs in het Nederlandsch te geven ».

*
* *

De rangschikking ingevoerd bij de twee artikelen van het ontwerp lokte kritiek uit en gaf aanleiding tot min of meer uit de lucht gegrepen commentaren waarop wij eerst en vooral willen antwoorden :

Het ontwerp voorziet inderdaad :

1° Een volledig eentalig stelsel, « met de eenige verplichting enkele uren te wijden aan het bestudeeren der tweede taal »;

2° Een stelsel waarbij sommige verplichte leergangen in de tweede taal zullen worden gegeven;

3° Een bijzonder stelsel voor de taalminderheden;

4° Vrije keus tusschen de twee eerste stelsels voor de Brusselsche agglomeratie en de gemeenten op de taalgrens.

Beweerd werd dat deze rangschikking tot niets minder strekt dan tot het voor onbepaalden tijd invoeren of behouden in het Vlaamsche land van vier verschillende typen : de volbloed Vlamingen, in de eerste categorie gerangschikt; de schamele eentaligen, in de tweede categorie; de Franschsprekende Vlamingen die tegenover de Vlaamsche eischen vijandig of onverschillig staan, gerangschikt in de derde categorie; ten slotte schijnt de vierde categorie voor doel te hebben in België het Beulemansras te bestendigen. Dit stelsel, voegt men erbij, is jammerlijk van uit een nationaal oogpunt, want de toekomst van het land hangt voor alles af van het stipt eerbiedigen van al wat onze beide rassen kenmerkt en onderscheidt, en

niet van een kunstmatig mengelmoes waarover de evolutie van de rasfierheid spoedig zal hebben den staf gebroken. Van uit een sociaal opzicht is het eveneens gevaarlijk, want het komt neer op de verscherping van den kastegeest en van den klassenstrijd. Want de eerste categorie zal uitsluitend in het Vlaamsche land bestaan uit kinderen uit de arbeidsklasse, den geringen boerenstand en de kleine burgerij; de tweede groep omvat diegenen die ervan droomden zich van hunne omgeving te onderscheiden door een schijnbaar meer grondige kennis en een vaker gebruik van het Fransch; de derde categorie zal al diegenen begripen die willen voortgaan als vreemdelingen onder hun volk te leven en die, onder voorwendsel voor hunne vrijheid te kampen, feitelijk heel hunne omgeving en hun dienstpersoneel verplichten een andere taal dan die der streek te spreken; ten slotte zal de vierde categorie vooral dienen om inspiratie te verschaffen aan onze opstellers van tijdschriften, die den lachlust der vreemdelingen opwekken.

* * *

De voorstanders van het ontwerp erkennen — wie zou het kunnen erkennen? — dat de verscheidenheid van de voorgestelde stelsels gewis tot verwickelingen aanleiding zal geven, doch is deze verscheidenheid niet het gevolg en de weerspiegeling van de ingewikkelde toestanden zelve, waarover het onmogelijk is, in den huidigen staat van zaken, heen te stappen?

Wanneer men aan de ouders de juiste strekking van het ontwerp en van de wijzigingen welke de Commissie van Kunsten en Wetenschappen daarop waarschijnlijk voorstellen zal, zal hebben toegelicht, dan zal de meerderheid onder hen den indruk van de verwijten, die wij daareven hebben uiteengezet, niet meer ondergaan.

Eerst en vooral zullen zij weten dat, in al de streken van het land, zij die

het wenschen instellingen met eentalig onderwijs kunnen vinden. Het aantal dezer instellingen zal natuurlijk in verhouding staan tot het aantal ouders die het eentalig stelsel zullen aanvragen, want wij mogen niet uit het oog verliezen dat het eentalig stelsel voortaan zal gelden als het gemeen recht op taalgebied.

Daarop hooren wij onmiddellijk zeggen dat de uitzonderingen zoo talrijk zullen zijn dat zij den regel feitelijk zullen ontzenuwen.

Laat ons nagaan wat er van de zaak is.

Het recht lessen te geven in een tweede taal wordt afhankelijk gesteld van twee voorwaarden: 1° men mag het maximum niet overschrijden van gemiddeld zeven uren per week, gevoegd bij de drie verplichte uren voor het onderwijs in de tweede taal; 2° het moet worden bewezen dat de leerling werkelijk bekwaam is deze lessen met vrucht te volgen.

Dit stelsel is niet onvereinbaar met de eischen van de cultureele ontwikkeling van het Vlaamsche volk. De bestuurders der middelbare onderwijsinstellingen zijn beslist bevoegd om de wenschen der ouders te kennen. De overgrootste meerderheid daarvan stellen vast dat de ouders, terecht bekommerd om de toekomst van hun kinderen, steeds blijven vragen dat deze zonder fouten zouden leeren Fransch spreken en schrijven. Uit de ervaring blijkt evenwel dat dit resultaat over het algemeen niet bereikt wordt wanneer leerlingen die thuis en met hunne makers enkel Vlaamsch spreken, er zich bij bepalen een Fransche les te volgen. De ouders die deze meening zijn toegedaan en de bestuurders van colleges en athenea die op hunnen wensch ingaan, verdienen die de verwijten welke hun door de voorstanders van een al te uitsluitende eentaligheid worden toegestuurd?

Men moet niet komen beweren dat het zoozeer door bedoelde ouders ver-

hoopte resultaat zou kunnen worden verkregen met het aantal uren Fransche les te verhoogen. Verder zullen wij zien, bij het nagaan van de tegenwoordige uurroosters, dat dit niet mogelijk ware zonder een weg op te gaan die noodlottig leiden zou, ofwel tot de beperking van het aantal noodzakelijke wetenschappelijke leergangen, ofwel tot nog grootere verwickeling van reeds overladen programma's. Wij zullen nochtans in ons aanvullend verslag vaststellen dat deze thesis op verre na niet door alle specialisten wordt bijgetreden.

Op de taalminderheden worden twee verplichtingen gelegd die evenwijdig loopen met die welke voorkomen in het ontwerp op het taalstelsel bij het lager onderwijs : eerst moet de verklaring van de ouders streng en objectief worden nagegaan; en daarna moet geleidelijk het aantal verplichte lessen in de tweede taal worden verhoogd, zoodat niemand meer een college of een atheneum verlaten, noch homologeering van zijn diploma's verkrijgen kan, zoo niet blijkt dat hij goed met de taal der streek vertrouwd is.

* *

Om zich te vergewissen over de waarde van de doseering der leergangen die ons wordt voorgelegd, blijkt het onmisbaar eerst na te gaan hoe de klassen in de verschillende graden van het officieel onderwijs in elkaar passen, alsook welke de eischen van het tegenwoordig programma en van den tegenwoordigen uurrooster zijn.

De lagere school omvat drie graden, elk met twee studie jaren.

De 3de graad van de lagere school geeft toegang :

1° Tot den 4^{den} lageren graad (twee studie jaren);

2° Tot de middelbare school (drie studie jaren);

3° Tot de 6de in de atheneum.

De leerlingen die het derde studiejaar van de middelbare school hebben

doorgemaakt, kunnen overgaan naar de derde klas der moderne humaniora in de atheneum.

De overgang van de leerlingen van den vierden lageren graad naar het middelbaar onderwijs, hetzij na het eerste studiejaar van den vierden graad, hetzij na het tweede, wordt vergemakkelijkt.

Het programma van den vierden graad moet natuurlijk ingegeven zijn door de noodwendigheden van de streek en den toegang vergemakkelijken tot de verschillende soorten van onderwijs, handels-, nijverheids-, technisch onderwijs, enz.

De middelbare scholen en de atheneum mogen voorbereidende klassen hebben waarvan het programma, afgezien van enkele modaliteiten, hetzelfde als dit van de lagere scholen is.

Ofschoon het ontwerp dat wij onderzoeken alleen op het officieel onderwijs slaat, mag hier wel worden aangestipt dat de bestuurders van het vrij onderwijs op grond van een naar hunne meening beslissende ervaring, eischen dat de leerlingen die zich voorbereiden tot de Grieksch-Latijnsche humaniora, de lessen van de zevende klas zouden volgen in de voorbereidende afdeeling toegevoegd aan hunne colleges. De vrijstelling van dezen regel moet uitzondering blijven. Men heeft inderdaad bevonden dat, zoo niet, de leerlingen niet of slecht vertrouwd zijn met die grammaticale ontleding hunner moedertaal, die een onmisbare voorbereiding is tot de studie der Latijnsche grammatica. In de colleges der Vlaamsche streek, is het onderwijs van het Latijn tweetalig of zelfs hoofdzakelijk Nederlandsch in de zesde, omdat de leerlingen niet voldoende Fransch kennen.

* *

Om de moeilijkheden van toepassing beter in het licht te stellen, lijkt het ons nuttig eerst den uurrooster aan te geven van de middelbare onderwijs-gestichten over het geheele land :

UURROOSTER.
MIDDELBARE JONGENSSCHOLEN.

Afdeeling voor Algemeene Opleiding.

LEERVAKKEN.	1 ^e studiejaar.	2 ^e studiejaar.	3 ^e studiejaar.
Godsdienst en Zedenleer of Zedenleer . . .	2	2	2
Eerste taal	7	7 of 5	5
Tweede taal	6 of 8	5 of 7	5
Derde taal	—	(3)	(3) .
Vierde taal	—	—	(2)
Geschiedenis en Aardrijkskunde	3	3	3
Wiskunde	4	4	4
Wetenschappen	2	2	2
Handel	—	—	3
Teekenen	2	2	2
Handwerk	1	2	—
Lichamelijke opvoeding	2	2	2
Muziek	1	1	1
TOTAAL (met inbegrip van den geleiden arbeid)	30 of 32	33	34
Wellevendheid	8 conf. p. jaar.	8 conf. p. jaar.	8 conf. p. jaar.

N. B. 1. — Geen leerling mag meer dan 34 uren les per week volgen.

N. B. 2. — De cursief gedrukte cijfers geven het aantal uren les per week aan in de eerste en in de tweede taal voor de Vlaamsche scholen en afdeelingen.

N. B. 3. — Bij wijziging en uitbreiding van de termen van den ministerieelen omzendbrief van 28 December 1928, worden, *in al de middelbare scholen van het land*, de cursussen in de derde en in de vierde taal ontzegt aan de leerlingen uit de afdeeling voor algemeene opleiding die in het eerste studiejaar niet 0.5 van de punten hebben behaald in de eerste en de tweede taal samen (opstel en dagelijksch werk). Deze leerlingen moeten de aanvullende oefeningen volgen in de eerste en in de tweede taal ter vervanging van de derde en van de vierde taal.

Zij die behooren tot de afdeeling voor algemeene opleiding, mogen de cursussen in de derde en in de vierde taal volgen, mogen een van beide lessen volgen of allebei (volgens de klas) ofwel nog mogen zij beide lessen of een van beide vervangen door aanvullende oefeningen in de eerste en in de tweede taal.

UURROOSTER.
MIDDELBARE MEISJESSCHOLEN.
Afdeeling voor Algemeene Opleiding.

LEERVAKKEN.	1 ^e studiejaar.	2 ^e studiejaar.	3 ^e studiejaar.
Godsdienst en Zedenleer of Zedenleer . . .	2	2	2
Eerste taal	7	7 of 5	5
Tweede taal	6 of 8	5 of 7	5
Derde taal	—	(3)	(3)
Vierde taal	—	—	(2)
Geschiedenis en Aardrijkskunde	3	3	3
Wiskunde	4	3	3
Wetenschappen	2	2	2
Handel	—	—	3
Teekenen	2	2	(2)
Handwerk	2	2	2
Huishoudkunde	1	2	1
Lichamelijke opvoeding	2	2	2
Muziek	1	1	1
TOTAAL (met inbegrip van den geleiden arbeid)	32 of 34	34	34
Wellevendheid	8 conf. p. jaar.	8 conf. p. jaar.	8 conf. p. jaar.

N. B. 1. — Geen leerling mag meer dan 34 uren les per week volgen.

N. B. 2. — De cursief gedrukte cijfers geven het aantal uren les per week aan in de eerste en in de tweede taal voor de Vlaamsche scholen en afdeelingen.

N. B. 3. — Voor de leerlingen uit de afdeeling voor algemeene opleiding zie, wat betreft het verbod van de cursussen in de derde en vierde taal, het *nota bene* 3 van den uurrooster der middelbare jongensscholen.

De leerlingen uit het tweede en derde studiejaar van deze afdeeling, wien de cursus in de derde taal is ontzegd, zijn gehouden dien te vervangen door aanvullende oefeningen in de eerste en tweede taal. De leerlingen uit het derde studiejaar van deze afdeeling die zich in bedoeld geval bevinden ten aanzien van den cursus in de vierde taal, moeten dien vervangen door den cursus in het teekenen.

BELGISCHE ATHENEA

Uurrooster voor 1931. — Oudere humaniora. — Grieksch-Latijnsche afdeeling.

LEERVAKKEN	6 ^e	5 ^e	4 ^e	3 ^e	2 ^e	Rhet.
Godsdienst en Zedenleer of Zedenleer.	2	2	2	2	2	2
Latijn	6	6	6	6	6	6
Grieksch	—	5	5	4	4	4
Eerste taal	5	4	4	4	4	4
Tweede taal	5	4	4	4	4	4
Derde taal.	—	—	3 a.	2 a.	2 a.	2 a.
Vierde taal.	—	—	—	2 b.	2 b.	2 b.
Geschiedenis en aardrijkskunde .	3	3	3	3	3	3
Wiskunde	4	3	3	3	3	3
Physica en natuurwetenschappen .	2	2	2	2	2	2
Aanvullingen der physica . . .	—	—	—	1 c.	1 c.	1 c.
Teekenen	2	2	2 b.	2 d.	2 d.	2 d.
Lichamelijke opvoeding	2	2	2	2	2	2
Muziek	1	1	1 b.	1 e.	1 e.	1 e.
Totaal (met inbegrip van geleiden arbeid)	32	34	34	33 of 34	33 of 34	33 of 34

In de vierde moet de leerling kiezen tusschen de derde taal en groep *b* (teekenen en muziek); doch vanaf de derde mag hij daarvan afzien. De leerlingen uit de drie hoogste klassen mogen kiezen tusschen de lessen aangegeven met *a, b, c, d, e*, zonder evenwel vier en dertig uren les per week te overschrijden, noch beneden het totaal van drie en dertig lessen te blijven.

Vanaf de derde, mogen de leerlingen een *aanvullenden* leergang van physica volgen. De toekomstige geneesheeren, apothekers en doctoren in natuurwetenschappen mogen dus hun wetenschappelijk programma verscherpen, zonder dat voor hen het Grieksch moete worden afgeschaft.

JEZUIETENCOLLEGES IN BELGIË.

Uurrooster voor 1930. — Oudere humaniora (Grieksch-Latijnsche).

LEERVAKKEN	6 ^e	5 ^e	4 ^e	3 ^e	2 ^e	Rhet.
Godsdienst	2	2	2	2	2	2
Latijn	11	7	7	7	7	7
Grieksch	1 (*)	4	4	4	4	4
Fransch.	3	3	3	3	3	3
Nederlandsch	3	3	3	3	3	3
Engelsch	—	—	—	2 vr.	2 vr.	2 vr.
Duitsch	—	—	—	2 vr.	2 vr.	2 vr.
Wiskunde	3	3	3	3	3	3
» bijzondere leergang .	—	—	—	—	—	2 vr.
Geschiedenis	1 1/2	1 1/2	1 1/2	1 1/2	1 1/2	1 1/2
Aardrijkskunde	1	1	1	1	1	1
Physica en Chemie	—	—	—	—	1	1
Letterk. Academie of Studiekring .	—	—	—	—	1	1
Turnen	1 vr.	1 vr.	1 vr.	1 vr.	1 vr.	1 vr.
Totaal (verplichte vakken) . .	24 1/2	24 1/2	24 1/2	24 1/2	26 1/2	26 1/2
	25 1/2	te Brus.			27 1/2	te Brus.

*) Alleen gedurende het laatste kwartaal; dit uur wordt op het Latijn genomen

SINT-LODEWIJKSGESTICHT (BRUSSEL).
Afdeeling oudere humaniora (Grieksch-Latijnsche).

LEERVAKKEN	6 ^e	5 ^e	4 ^e	3 ^e	2 ^e	Rhet.
Godsdienst	1	1	1	1	1	1
Latijn	(1) 11-8	8	9	9	7	7
Grieksch	(1) 0-3	3	3	3	3	3
Fransch.	5	5	4	4	4	4
Nederlandsch	4	4	4	4	4	4
Wiskunde	3	3	3	3	3	3
Geschiedenis	1	1	1	1	2	2
Aardrijkskunde	1	1	1	1	1	1
Physica	—	—	—	—	1	1
Totaal	—	26	26	26	26	26

KLEIN SEMINARIE TE HOOGSTRATEN (BISDOM MECHELEN).
Uurrooster voor 1923. — Oudere humaniora (Grieksch-Latijnsche).

LEERVAKKEN	6 ^e	5 ^e	4 ^e	3 ^e	2 ^e	Rhet.
Godsdienst	2	2	2	2	2	2
Latijn	12	12	8	8	7	7
Grieksch	2	3	3	3	3	3
Nederlandsch	2	2	2	2	2	2
Fransch.	5	3	3	3	3	3
Geschiedenis	1	1	2	2	2	2
Aardrijkskunde	1	1	1	1	1	1
Wiskunde	2	2	3	3	3	3
Natuurwetenschappen	—	—	—	—	1	1
Totaal	27	26	24	24	24	24

Duitsch en Engelsch wordt vanaf de derde onderwezen.

Les in houding en turnen wordt regelmatig in het gesticht gegeven. Sedert het schooljaar 1928-1929, worden in de zesde en de vijfde twee uren les in de geschiedenis gegeven.

(1) Tijdens het 3^e trimester, worden er nog enkel 8 uren Latijn gegeven, maar daarentegen 3 uren Grieksch.

SEMINARIES EN BISSCHOPPELIJKE COLLEGES VAN HET BISDOM BRUGGE.

Oudere humanoria (Grieksch-Latijnsche). (1).

LEERVAKKEN	6 ^e	5 ^e	4 ^e	3 ^e	2 ^e	Rhet.
Godsdienst	2	2	2	2	2	2
Latijn	9	7	6	6	6	5
Grieksch	1 (*)	5	4	4	4	4
Nederlandsch	4	3	3	3	3	3
Fransch	5	4	1	3	3	3
Engelsch	—	—	1	1	1	1
Duitsch	—	—	1	1	1	1
Geschiedenis en aardrijkskunde .	2	2	2	2	2	2
Wiskunde	3	2	2	2	2	2
Wetenschappen	—	—	1	1	1	2
Teekenen	1	1	1	1	1	1
Muziek	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2
Totaal	27 1/2	26 1/2	26 1/2	26 1/2	26 1/2	26 1/2

*) In het derde kwartaal; uur op het Latijn genomen.

(1) Bij te voegen : een turnles per week voor iedere klas.

Voor de twee hoogste klassen : de letterkundige academie, minstens één uur per week.

SEMINARIES EN BISSCHOPPELIJKE COLLEGES VAN HET BISDOM LUIK.

Oudere humaniora (Grieksch-Latijnsche).

LEERVAKKEN	6 ^e	5 ^e	4 ^e	3 ^e	2 ^e	Rhet.
Godsdienst	2	2	2	2	2	2
Latijn	9	8	8	8	8	8
Grieksch	—	5	4	4	4	4
Fransch	6	3	3	3	3	3
Nederlandsch	4	4	4	4	4	4
Engelsch	2 vr.	2 vr.	2 vr.	2 vr.	2 vr.	2 vr.
Duitsch	2 vr.	2 vr.	2 vr.	2 vr.	2 vr.	2 vr.
Geschiedenis	2	2	2	2	2	2
Aardrijkskunde	1	1	1	1	1	1
Wiskunde	3	3	3	3	3	3
Natuurwetenschappen	—	—	1	1	1	1
Totaal (verplichte vakken) . . .	27	28	28	28	28	28

STELSEL IN DE VLAAMSCH E COLLEGES VAN LIMBURG.

In de zesde en in de vijfde wordt het onderwijs geheel in het Nederlandsch gegeven (behalve de leergang in het Fransch).

Vanaf de vierde worden Latijn, Apologetica of Godsdienst, Wiskunde en Fransch in het Fransch gegeven, al de overige vakken in het Nederlandsch.

Wijzigingen in bovenstaanden uurrooster :

In de zesde, acht uren Latijn.

Fransch : onderscheidenlijk 6, 5, 4, 4, 4, 4 uren.

Nederlandsch : onderscheidenlijk 4, 3, 3, 3, 3, 3 uren.

BISSCHOPPELIJKE COLLEGES VAN HET BISDOM DOORNIK.

Uurrooster. — Oudere humaniora.

LEERVAKKEN	6 ^e	5 ^e	4 ^e	3 ^e	2 ^e	1 ^e
Godsdienst	3	3	3	2	2	2
Latijn	9	8	8	8	8	7
Grieksch	—	4	4	4	4	4
Fransch	5	5	4	4	4	4
Wiskunde	3	3	3	3	3	3
Nederlandsch	4	3	3	3	3	3
Geschiedenis	2	2	2	2	2	2
Aardrijkskunde	1	1	1	1	1	1
Natuurwetenschappen	—	—	2	2	2	2
Teekenen	1	1	vr.	vr.	vr.	vr.
Schoone-Kunsten	—	—	—	—	1	1
Staathuishoudkunde	—	—	—	—	—	1 vr.
Duitsch	—	—	1 vr.	1 vr.	1 vr.	1 vr.
Engelsch	—	—	1 vr.	1 vr.	1 vr.	1 vr.
Notenleer	1/2	1/2	—	—	—	—
Turnen	1	1	1	1	1	1
Totaal (verplichte lessen) . .	29 1/2	31 1/2	31 of 32	30 of 31	31 of 32	31 of 32

UURROOSTER VOORGESCHREVEN IN DE BISSCHOPPELIJKE COLLEGES
VAN HET BISDOM GENT.

LEERVAKKEN	6 ^e	5 ^e	4 ^e	3 ^e	2 ^e	Rhet.
Godsdienst	2	2	2	2	2	2
Latijn	(1 ^{ste} s.) 10 (2 ^e s.) 7	8 —	7 —	7 —	6 —	6 —
Grieksch	(2 ^e s.) 4	4	4	4	4	4
Nederlandsch	3	3	2	2	2	2
Fransch	(1 ^{ste} s.) 5 (2 ^e s.) 4	3 —	3 —	3 —	3 —	3 —
Engelsch	—	—	1	—	1	—
Duitsch	—	—	—	1	—	1
Geschiedenis	1	1	2	2	2	2
Aardrijkskunde	1	1	1	1	1	1
Wiskunde	2	2	3	3	3	3
Physica	—	—	—	—	1	1
Beleefdheid	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2
Notenleer	1/2	1/2	—	—	—	—
Turnen	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2
Teekenen	1/2	1/2	—	—	—	—
Totaal	26	26	26	26*	26	26

Behalve hoogervermelde vakken worden buiten de regelmatige klasuren lessen in scheikunde, botanica, teekenen, enz. gegeven.

COLLEGE NOTRE-DAME DE BELLEVUE TE DINANT (BISDOM NAMEN).
Uurrooster voor 1923 sqq — Oudere humaniora (Grieksch-Latijn).

LEERVAKKEN	6 ^e	5 ^e	4 ^e	3 ^e	2 ^e	Rhet.
Godsdienst	2	2	2	2	2	2
Latijn	8	7	7	7	7	7
Grieksch	2 (*)	3	3	3	3	3
Fransch	5	4	4	4	4	4
Nederlandsch	3	3	3	3	3	3
Engelsch	—	—	2 vr.	2 vr.	2 vr.	2 vr.
Duitsch	—	—	2 vr.	2 vr.	2 vr.	2 vr.
Geschiedenis en Aardrijkskunde .	3	3	3	3	3	3
Wiskunde	3	3	3	3	3	3
Natuurwetenschappen	—	—	—	1	1	1
Schoonschrift	1	1	1	1	1	1
Teekenen	1 1/2 vr.	1 1/2 vr.	1 1/2 vr.	1 1/2 vr.	1 1/2 vr.	1 1/2 vr.
Totaal (verplichte vakken)	25	25	25	26	26	26

(*) Tweede semester ; uren op Latijn en Fransch genomen.

BENEDIKTIJNER ABDIJSCHOOL TE SINT-ANDRIES-BIJ-BRUGGE.
Uurrooster voor 1923. — Oudere humaniora (Grieksch-Latijnsche).

LEERVAKKEN	6 ^e	5 ^e	4 ^e	3 ^e	2 ^e	Rhet.
Godsdienst	2	2	2	2	2	2
Latijn	8	7	7	6	6	6
Grieksch	1 (*)	5	5	4	4	4
Fransch	3	3	3	3	3	3
Nederlandsch	5	4	4	4	4	4
Engelsch	—	—	2	2	2	2
Geschiedenis	2	2	2	2	2	2
Aardrijkskunde	2	2	2	2	2	2
Wiskunde	3	3	3	3	3	3
Natuurwetenschappen	—	—	—	1	1	1
Totaal	25	28	30	29	29	29

(*) Laatste kwartaal : Duitsch, vrij ; in tweede en in Rhet.

Turnen, verplicht voor al de klassen.

ABDIJSCHOOL VAN SINT-BENEDICTUS TE MAREDSOUS.

Uurrooster voor 1923 sqq. — Oudere humaniora (Grieksch-Latijnsche)

LEERVAKKEN	6 ^e	5 ^e	4 ^e	3 ^e	2 ^e	Rhet.
Godsdienst	2	2	2	2	2	2
Latijn	10	7	7	7	7	7
Grieksch	1 (*)	4	4	4	4	4
Fransch	5	4	4	4	4	4
Nederlandsch	3	3	3	3	3	3
Engelsch	2 vr.	2 vr.	2 vr.	2 vr.	2 vr.	2 vr.
Duitsch	2 vr.	2 vr.	2 vr.	2 vr.	2 vr.	2 vr.
Geschiedenis	2	2	2	2	2	2
Aardrijkskunde	2	1	1	1	1	—
Wiskunde	2	3	3	3	3	3
Wetenschappen	—	—	1	1	1	2
Teekenen	1	1	—	—	—	—
Turnen	2	2	2	2	2	2
Totaal (verplichte vakken) . .	29	29	29	29	29	29

(*) In het laatste kwartaal.

JOZEFIETEN COLLEGES (LEUVEN, GEERAARDSBERGEN, MELLE).

Leervakken	Oudere humanoria						Moderne humanoria					
	1 ^e	2 ^e	3 ^e	4 ^e	5 ^e	6 ^e	1 ^e	2 ^e	3 ^e	4 ^e	5 ^e	6 ^e
Godsdienst . . .	2	2	2	2	2	2	1	2	2	2	2	2
Latijn	7	7	7	7	7	8	—	—	—	—	—	—
Grieksch. . . .	4	4	4	4	4	(1)	—	—	—	—	—	—
Fransch. . . .	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	5
Vlaamsch . . .	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Engelsch . . .	vrij						3	3	2	3	2	—
Duitsch. . . .	idem						2	2	3	3	3	—
Geschiedenis . .	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Aardrijkskunde. .	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Oude aardrijkskunde. .	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Wiskunde . . .	4	4	4	4	4	4	4	4	5	4	4	4
Handelswetensch. .	—	—	—	—	—	—	3	3	2	2	2	1
Nat.- en scheikund.	2	1	—	—	—	—	2	2	1	—	—	—
Natuurwetenschap.	1	—	—	—	—	—	1	1	1	1	1	2
Snelschrift . . .	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—
Teekenen . . .	1 uur vrij						1	1	1	1	1	1
Zang-notenleer. .	» »						[1 uur vrij					
Turnen	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2
Totaal	30 1/2	28 1/2	27 1/2	27 1/2	27 1/2	26 1/2	28 1/2	29 1/2	28 1/2	26 1/2	25 1/2	22 1/2

(1) 2 uren Grieksch per week in het derde kwartaal.

Het eerste dat men vaststelt bij de vergelijking van deze uurroosters is het verschil tusschen de uurroosters in de colleges en die in de athenea. Het wordt nochtans geringer door het feit dat in vele athenea iedere les 50 minuten duurt. In beide categorieën van gestichten is het programma in den grond natuurlijk hetzelfde vermits het noodzakelijk de bij de wet voorziene leervakken omvat. Doch op het stuk van te volgen methode, te bezigen schoolboeken en te regelen lesuren, wordt aan de vrije gestichten alle vrijheid gelaten. Met deze vrijheid op te eischen maken deze laatsten gebruik van een hun door de Grondwet gewaarborgd recht.

Het is niet uit overdreven liefde voor de wet van krachtenbesparing, doch met een bedoeling van gezonde pedagogie dat de hoofden uit het vrij onderwijs hun uurrooster behouden. Deze meer beperkte uurrooster stelt inderdaad den titularis der klas in de mogelijkheid zelf de voornaamste vakken te doceeren. Met het oog op de opleiding der jongelingen, gaat het stelsel van den eenig doceerenden leeraar met onbetwistbare voordeelen gepaard. Hem wordt een grooter gemak gelaten bij de onderlinge vergelijking van de verschillende letterkunden. Het zal hem volstaan eenmaal de algemeene letterkundige beginselen uiteen te zetten en die vervolgens toe te passen op de auteurs in de verschillende talen in de klas bestudeerd. Aldus komt er volledige harmonie in den geest van den student en men voorkomt afjakkering, het bijna onvermijdelijk gevolg van veelvuldige leeraars. Men moet zich geen illusies maken; ondanks de pogingen van het bestuur, zal de bijzondere leeraar, zooals al de specialisten, geneigd zijn het vak dat hij aanleert te beschouwen als het voornaamste of althans een van de voornaamste. Hij zal zijn les overladen met begrippen die voor hem interessant en op zich zelve leerzaam zijn, doch die het gevaar opleveren geen voldoende licht te werpen

op de groote trekken die vóór alles dienen te worden gevat. Al te vaak verliest men uit het oog dat op het College en zelfs aan de Universiteit, de leerling enkel leert studeeren en eenvoudig de grondslagen legt waarop hij later grondige kennis zal kunnen vestigen.

Het verschil in de uurroosters is ook te verklaren door het feit dat, in de athenea, een deel van der uurrooster wordt in beslag genomen door wat men geleiden arbeid pleegt te noemen.

« De uitdrukking geleide arbeid, schrijft de heer Bauwens (1) in zijn *Code de l'enseignement moyen et de l'enseignement normal moyen*, geldt vooral voor de oefeningen die de leerlingen tot nog toe verplicht waren alleen thuis of in de studie uit te voeren en die zij voortaan, gedeeltelijk althans, in de school verrichten: memoriseering van lessen over het algemeen, vraagstukken van wiskunde, handel, wetenschappen, zoologische en botanische teekeningen, aardrijkskundige schemas of schetsen, geschiedkundige samenvattingen, werken in verband met den woordenschat of den zinsbouw, voorbereiding van teksten, opzoekingen in het woordenboek of in de school geleverde werken, korte opstellen, enz., enz. Dit is allemaal geleide arbeid dien men aan de leerlingen in de klas zal opleggen, niet alleen om hen te leiden en hun huistaak te verlichten, doch ook om hen in te wijden in verstandige en doelmatige inspanning van den geest. »

In het vrij onderwijs laat men meer tijd voor particuliere studie over.

Men verwacht natuurlijk niet van ons dat wij uitspraak zouden doen in het geschil tusschen de voorstanders van den klasarbeid en die van den huisarbeid. Toch zal men willen toegeven dat de volmaaktheidsgraad van de verstandelijk eopleiding niet streng gemeten wordt naar het aantal gevolgde les-

(1) *Le Code de l'Enseignement moyen*, BAUWENS, blz. 188, rechts. Cf ook blz. 145.

sen of in de klas gemaakte « huiswerken ».

* *

Onder de talrijke opwerpingen waarop het ontwerp stuitte, moeten er sommige worden weerlegd, want zoo wij den schijn hadden hen te ontduiken, dan kon men ze allicht onweerlegbaar wanen. Deze opwerpingen steunen op feiten en schijnbaar nauwkeurige cijfers die op diegenen konden indruk maken die de teksten niet grondig hebben bestudeerd. Zij beweren niets minder te bewijzen dan dat het ontwerp er op neerkomt de in het Nederlandsch gegeven leergangen te verminderen.

Meent men werkelijk dat de indienerst van het ontwerp en de leden der Taalcommissie zoo ontdaan zijn van het meeste elementaire doorzicht dat zij zouden vergeten dat het nutteloos is de Vlamingen een hervorming voor te leggen die hun minder geeft dan zij nu hebben? En zoo dit niet hunne bedoeling was, zouden zij dan zoo verstrooid geweest zijn dat zij het resultaat niet zouden hebben bespeurd waartoe zij onwillens waren gekomen?

Een eerste opwerping betreft de lagere klassen aan de middelbare scholen toegevoegd. Zij luidt als volgt :

Het onderwijs wordt uitsluitend in het Nederlandsch in het Vlaamsche land gegeven, behalve in de Brusselsche agglomeratie waar de leergangen in het Fransch worden gegeven, en te Gent en te Leuven, waar een min of meer oorspronkelijk tweetalig stelsel heerscht. Het onderwijs van de Fransche taal wordt geregeld bij den ministerieelen omzendbrief van 28 December 1928. De elementaire spraak oefeningen beginne vanaf het derde jaar en daaraan worden per week zes halve uren in het derde en acht halve uren in het vierde jaar besteed. Vanaf het vijfde jaar, worden vijf uren per week voor de stelselmatige studie van de Fransche taal voorbehouden. Het ontwerp handhaaft dezen toestand, doch het volstaat met één jaar verblijf in

de gemeente om recht te hebben op een Fransch onderwijs in de voorwaarden voorzien bij de tweede alinea van artikel 1. In de praktijk, zegt men, komt dat neer op de inrichting van twee voorbereidende afdeelingen : één Vlaamsche en één Fransche ; dit is een achteruitgang op den tegenwoordigen toestand.

Deze opwerping is niet gegrond. Eerst en vooral valt het op dat het vereischte van drie jaar verblijf in de streek gevergd wordt van de gezins- hoofden die de oprichting van een bijzondere minderheidsafdeeling aanvragen. Bovendien wordt geen enkel bewijs aangebracht tot staving van de bewering dat het ontwerp het stelsel van twee afdeelingen, één Fransche en één Vlaamsche, zou veralgemeenen.

Een veronderstelling, die wij weinig gewettigd achten, om al de redenen aangegeven in ons verslag over het eerste ontwerp, wordt hier voor een besliste mogelijkheid gehouden. Het ware van grooter belang ons op feiten te wijzen waarop men steunt om te beweren dat, ondanks de getroffen maatregelen om de nauwkeurigheid van de verklaringen der huisvaders na te gaan, men overal of schier overal kinderen genoeg zal vinden om de bijzondere afdeeling in gang te zetten, waarvan lid 2 van artikel 7 de oprichting toelaat.

Een tweede opwerping slaat op de middelbare scholen :

In de Vlaamsche streek, worden al de leergangen tegenwoordig in het Nederlandsch gegeven, behalve die in de Fransche taal. Doch er bestaan Fransche herhalingslessen en « geleide arbeid », die voor gevolg hebben dat men tot den volgenden uurrooster komt : op een totaal van drie en twintig uren les, worden tien in het Fransch gegeven gedurende het eerste jaar; in het tweede jaar komt men tot elf uren Fransch op vier en twintig uren en in het derde jaar, keert men terug tot tien uren Fransch, op een totaal van acht en twintig uren. In het Vlaamsche gedeelte

van het land, bestaan er, behalve te Gent, enkel Vlaamsche afdeelingen. In de Brusselsche agglomeratie bezitten alleen de middelbare scholen te Laken en te Molenbeek een Vlaamsche afdeeling.

Om te bewijzen dat het ontwerp een stap achteruit is, betoogt men dat het stelsel van gemeen recht door het ontwerp ingevoerd niet zal worden toegepast. Men erkent dat het tweede stelsel — zeven uren les in het Fransch gegeven en drie uren in de Fransche taal — den bestaanden toestand niet verscherpt, doch men beweert dat het derde stelsel, dit met de bijzondere afdeelingen, feitelijk, in bijna al de middelbare scholen zal worden ingevoerd.

Hier nog is het duidelijk dat de steller van deze opwerping, uit vrees overal ouders te zien te voorschijn komen die vijanden van het stelsel van gemeen recht zijn, of voorstanders van het derde stelsel, zijn vrees verwart met wat hij beweert de werkelijkheid van morgen te zullen zijn.

Hij schijnt bovendien uit het oog te hebben verloren dat de bijzondere afdeeling voorzien bij het tweede lid van artikel 1 — en waarvan de oprichting van sommige vereischten afhankelijk wordt gesteld — uitsluitend toegankelijk zal zijn voor de leerlingen wier moedertaal of gebruikelijke taal niet de voertaal van het onderwijs is.

Een derde opwerping betreft het stelsel in de Koninklijke Athenea :

Wat is het tegenwoordig stelsel aldaar? De twee derden van de lessen worden in het Nederlandsch gegeven, één derde in het Fransch: te Antwerpen worden al de lessen in het Nederlandsch gegeven, behalve die in de moderne talen en die in de handelsafdeeling. Behalve te Mechelen, te Diest en te Aalst, bestaat er in al de athenea van het Vlaamsche land een bijzondere afdeeling waarin al de lessen, behalve die in de moderne talen, in het Fransch worden gegeven. Feitelijk is deze afdeeling voor iedereen toegankelijk. Ten

slotte bestaat er, in de athenea van de Brusselsche agglomeratie, behalve te Elsene, een « zoogezegde Nederlandsche afdeeling » met één derde van de lessen in het Fransch gegeven. Om te bewijzen dat, zelfs in de athenea het ontwerp voor de Vlamingen meer ontgoocheling dan voordeelen zal opleveren, herhaalt men de redeneering toegepast op de middelbare scholen. Men stelt als princip dat het stelsel van gemeen recht niet zal in voege komen, wat neerkomt op een stap achteruit voor de athenea te Antwerpen, Mechelen, Diest en Aalst.

Men geeft toe dat het ontwerp een verbetering brengt voor de leerlingen der Fransche afdeeling, die meer Nederlandsche lessen zullen krijgen. Doch men verhaast zich daarbij te voegen dat schikkingen worden getroffen om het cijfer van zeven uren Nederlandsche lessen niet te bereiken, die, krachtens litt. b van artikel 5, zich moeten komen voegen bij de drie uren les in het Nederlandsch.

Zooals men ziet blijft men verwarring stichten tusschen wat men vreest en wat zijn zal. Van de ouders en van de ouders alleen hangt de min of meer groote veralgemeening van het stelsel van gemeen recht af. Bovendien zal de gemoedstoestand van de Vlaamsche ouders noodzakelijk den invloed ondergaan van de hervormingen op bestuurlijk en rechterlijk gebied geëischt en van de algemeene evolutie van de Vlaamsche beweging. Het weze ons vergund, met minder pessimisme dan de meeste bekampers van het ontwerp de uitslagen van de klaarblijkende vorderingen dezer evolutie onder de oogen te zien.

Wij zouden bij deze opwerpingen niet zijn blijven stilstaan, zoo zij niet al te lang onbeantwoord waren gebleven en zoo men de indieners van het ontwerp niet de machiavelistische bijbedoeling had toegedicht zelve het stelsel in opspraak te brengen dat zij beschouwen als moettende dit van het

gemeen recht worden. Met er slechts drie verplichte uren onderwijs in het Fransch te laten voortbestaan, zoo schrijft men, zal men de ouders er des te zekerder af keerig van maken met hen te doen gelooven dat met dergelijk stelsel hunne kinderen onvoldoende Fransch zullen kennen. De officieele of officieuze overheid zal er wel zorg voor dragen dat zij daarvan overtuigd worden en zullen hun de superioriteit van het tweede stelsel wel voor de oogen brengen. En men kome hier niet af met de bewering als zouden deze drie uren, zelfs in het stelsel van het gemeen recht, slechts een minimum zijn. In de werkelijkheid, zal het moeilijk zijn dit minimum te overschrijden, zonder in de tegenovergestelde overdrijving te vervallen. Inderdaad, het stelsel van het gemeen recht en het tweede stelsel moeten « evenwijdig worden ingericht en bij gevolg, zoo men, in het eerste stelsel, het aantal Fransche lessen opvoert tot vijf, dan moet men dit ook doen in het tweede stelsel, wat tot twaalf uren het aantal lessen per week in het Fransch gegeven zou opvoeren, iets dat, rekening gehouden met de enkele fundamenteele lessen, ons terug brengt naar een helft Fransche lessen ». Waar is het onderscheid met den tegenwoordigen toestand?

Dergelijke redeneering verraadt een onvoldoende studie van het ontwerp. De uren voorzien bij artikel 3, litt. a, voor het onderwijs van de tweede taal, zijn een *minimum*, in elk studiejaar. Wordt dit minimum overschreden, en wordt bij voorbeeld het aantal Fransche lessen tot vijf opgevoerd, dan vloeit daar geenszins de verplichting uit voort in dezelfde mate het aantal lessen in de Fransche taal en in het Fransch gegeven te verhoogen in de afdeeling ingericht overeenkomstig littera b van bedoeld artikel.

Het is duidelijk dat het in een ontwerp van schoolwet onmogelijk is al de gevallen, die in de rijkste verbeeldingen kunnen ontstaan, te voorzien en in een nauwkeurigen tekst te vermelden.

* * *

De specialisten van het onderwijs doen opwerpingen gelden tegen het stelsel van transmutatie als volgt uiteengezet in de toelichting van het socialistische wetsvoorstel :

« De transmutatieklassen zijn bestemd voor de leerlingen die een andere taal spreken dan die der streek. Zij bestaan niet in de eerste twee studie-jaren, om pedagogische redenen, doch zij kunnen worden opgericht vanaf het derde lagere studiejaar. Zij geven aan de leerlingen de mogelijkheid eerst de lessen te volgen in de taal die zij best begrijpen, en zich daarna geleidelijk aan het kultuurmidden aan te passen. »

De ingewikkelde aard van het vraagstuk is niet aan de indieners van het wetsvoorstel ontgaan, want zij voegen daaraan toe : « Aangezien de toestanden zeer uiteenlopend kunnen zijn, moet de plaatselijke overheid zich vergewissen over het nut der transmutatieklassen en ze eventueel oprichten binnen het kader der wet. »

Onder geleidelijke aanpassing aan het kultuurmidden verstaan de indieners van het voorstel een stelsel waarbij de stijging van het aantal lessen aan de taalminderheden gegeven in de taal der streek zoodanig zou zijn dat in de laatste vier jaren der middelbare klassen van den hooger en graad, de taal der streek de eenige voertaal van al de lessen zijn zou, steeds met uitzondering van den cursus in het Fransch in Vlaanderen en van dien in het Nederlandsch in Wallonië.

Wij hebben reeds doen uitschijnen dat dit stelsel het recht over het hoofd ziet voor de huisvaders te oordeelen of, in dergelijke omstandigheden, hunne kinderen niet voldoende vertrouwd zullen zijn met de tweede taal. Daarvan zijn de indieners van het voorstel zoozeer overtuigd, dat zij voorstellen, vanaf het vierde jaar in de athenea, tot tien uren per week het aantal uren les op te voeren besteed aan de studie

van de tweede taal. Doch dan loopt men gevaar het leerplan te overladen en het schijnt dat de voornaamste indiener van het socialistische voorstel dit indertijd zelf heeft toegegeven. Zijne ministerieele onderrichtingen in 1926 omvatten in dit totaal van tien uren, uren geleiden arbeid en uren aanvullende oefeningen, wat geen leergangen in het Fransch meer zijn, volgens den gebruikelijken zin van het woord, en veel meer, door sommige zijden gaat lijken op het stelsel door het wetsontwerp beoogd en dat er in bestaat enkele lessen in de tweede taal te doen geven.

Bestaan er, van uit een pedagogisch oogpunt, geen ernstige bezwaren vanaf de vierde in de athenea, de vakken te onderwijzen die, in al de vorige klassen, de leerling in een andere taal heeft aangeleerd? Dat legt hem natuurlijk dubbel werk op, zelfs in de onderstelling, dat schier niet het geval zal zijn, dat hij bereids in de beide talen met de heele terminologie vertrouwd werd gemaakt. Wij zouden colleges kunnen aanhalen waar men deze proef heeft willen nemen, met zich in de zesde en in de vijfde uitsluitend van het Nederlandsch te bedienen. In de vierde gekomen waren de leerlingen niet in staat in het Fransch gegeven leergangen te volgen.

En zou het praktisch zijn in eenzelfde klas kinderen samen te brengen, die tot nog toe de lessen in de taal der streek hebben gevolgd en ook kinderen die voor het eerst een leergang in deze taal te hooren krijgen?

Zoo bovendien, om te komen tot de tien uren voorzien in de ministerieele onderrichtingen van 1926, als tegengewicht tegen de afschaffing van het gebruik der tweede taal in al de voerlessen, men eindigt met andere vakken uit het leerplan te schakelen of hen nog meer in te krimpen, gaat men dan niet stuiten op het verzet der meest gezaghebbende specialisten van het middelbaar onderwijs?

Sommigen hebben zich afgevraagd of men niet meer en meer het karig deel

wil beperken dat aan het Grieksch wordt toegemeten en aldus de hand slaan aan het traditionneel leerplan der humaniora. Om al de redenen die wij hier niet hoeven uiteen te zetten, dient deze algemeene kultuur meer dan ooit angstvallig te worden beschermd, want zij kan door geen andere worden vervangen en moet de grondslag blijven voor elke latere specialiseering.

Wij onderzoeken zelfs de mogelijkheid niet van een vermeerdering van het aantal lessen, op een oogenblik dat al de specialisten met meer nadruk dan ooit overladen leerplannen en de afjakkering der leerlingen aan de kaak stellen.

* * *

Meer en meer erkent de openbare meening in het Vlaamsche gedeelte van het land, de dringende noodzakelijkheid de taal van de streek grondig te kennen. Meer en meer ook, wordt als van zelf de weg tot de openbare ambten versperd voor de taal minderheden die halsstarrig weigeren die taal te leeren of haar op zeer onvoldoende wijze spreken. En velen onder onze collega's blijven overtuigd dat een zekere vrijheid gelaten aan de ouders en de opvoeders, meer doelmatig zal zijn dan het opleggen door een wet van een stelsel van al te radicale transmutatie waarvan wij daareven de bezwaren in het licht stelden.

Gewis hebben de Vlaamsche leden van de Parlementaire Taalcommissie getracht te verkrijgen dat, in de drie laatste jaren van het middelbaar onderwijs van den hooger graad, de twee derden van de lessen in de taal der streek aan de leerlingen van de bijzondere afdeelingen zouden worden gegeven, doch dit stelsel vond geen meerderheid en men moest genoegen nemen met de minnelijke schikking die in het ontwerp besloten ligt. Verscheidenen onder ons hebben dit met tegenzin gedaan. Het kwam hun voor dat deze gelegenheid moest worden te baat genomen

om den voorrang te bevestigen die, in al de landen der wereld, aan de taal der streek wordt gegeven. Natuurlijk, zoo men het stelsel der twee derden aanneemt, zal aan de bezwaren die wij daareven hebben aangewezen moeten worden tegemoet gekomen. Doch het stelsel der vijftig ten honderd ruimt hen niet uit den weg en zal overigens nooit de meerderheid der Vlamingen tevreden stellen; terwijl het stelsel der twee derden in een groot aantal colleges ingevoerd overeenstemt met het stelsel dat thans door de schooloverheden wordt verkozen.

Krachtens de minnelijke schikking in de laatste paragraaf van artikel 5 besloten, zal het onderwijs gegeven in de taal der streek dus geleidelijk worden uitgebreid tot al de studiejaren zonder in het laatste jaar de helft van de voor de hoofdvakken voorbehouden uren te mogen overschrijden. Het gemiddeld cijfer van zeven uren per week zal dus moeten nageleefd worden, doch, vermits de wet een geleidelijke uitbreiding voorschrijft van de lessen in de taal der streek gegeven, zoo is het duidelijk dat aanvankelijk deze lessen aanzienlijk minder dan zeven uren zullen bedragen.

De voorstanders van het ontwerp doen opmerken dat het niet bewezen is dat een leerling die het middelbaar onderwijs verlaat, na aldaar een grondigen leergang in de tweede taal te hebben gevolgd, alsook de helft der lessen in deze taal, haar niet genoegzaam zou kennen om haar met gemak te spreken en te schrijven. Doch de bekampers van het ontwerp antwoorden daarop met te doen uitschijnen de noodzakelijkheid van deze integrale Vlaamsche kultuur waarover wij het hadden in ons verslag over het taalstelsel in het lager onderwijs.

* *

Men heeft er ons op gewezen dat, in de middelbare onderwijsgestichten van de kantons Eupen-Malmedy en St-Vith,

en vooral in het gepatroneerd college te Eupen, de helft der lessen in het Duitsch worden gegeven en de wederhelft in het Fransch en dat, in de laatste drie humaniorajaren, de lessen die vooral moeten voorbereiden tot het universitair onderwijs in het Fransch worden gegeven. Ware het anders, dan zouden de leerlingen die deze gestichten verlaten niets anders kunnen doen dan hunne hogere studiën in Duitschland beginnen. Doch, volgens het ontwerp dat wij thans onderzoeken, zou de voertaal voortaan het Duitsch zijn met drie uren verplichte les in de tweede taal. Blijft deze bepaling behouden, zal men dan niet praktisch voor de jongelingen uit het district Eupen den weg tot de hogere studiën in België afsnijden?

Daarop antwoorden wij dat artikel 3, waar het spreekt over *ten minste* drie uren, toelaat dit cijfer te overschrijden. Bovendien geeft, in de officieële gestichten, het ontwerp het recht aan den huisvader te bekomen dat andere lessen in het Fransch zouden worden gegeven. De hoofden der vrije gestichten hebben het recht hetzelfde stelsel in te voeren. Men zou niet begrijpen dat de ouders in de genaaste kantons, die wenschen hunne kinderen naar eene Belgische Universiteit te zenden, geen gebruik zouden maken van het recht dat hun wordt gegeven bij artikel 3.

* *

ONDERZOEK DER ARTIKELEN.

Het eerste artikel begint met uit te maken dat het normale stelsel datgene zal zijn waarbij de voertaal tevens de taal van de streek is.

Lid 2 stelt de oprichting van een bijzondere afdeeling van twee voorwaarden afhankelijk: de huisvaders die dergelijke afdeeling aanvragen moeten ten minste 10 kinderen per studiejaar hebben. Zij moeten vervolgens sinds ten minste drie jaar in de streek woon-

achtig zijn op het oogenblik van de jaarlijksche hervatting der lessen. Deze voorwaarde van verblijf wordt niet vereischt om de bestaande afdeeling te mogen bezoeken.

De redenen waarop deze twee voorwaarden steunen zijn dezelfde als die welke wij hooger hebben aangegeven, waar wij het hadden over het lager onderwijs, en waarop wij niet hoeven terug te komen.

Men heeft gevraagd of in een instelling met een volledige grieksch-latijnsche humaniora-afdeeling en een volledige moderne humaniora-afdeeling er twee minderheidsklassen mochten bestaan op verzoek van 10 leerlingen over de twee afdeelingen verdeeld. De Memorie van Toelichting beantwoordt, deze vraag : « De uitgave voor het oprichten van een bijzondere afdeeling zou niet gewettigd zijn, indien deze afdeeling niet gevraagd werd door een minimum aantal leerlingen, dat redelijkerwijze op tien per op te richten studiejaar kan worden vastgesteld. De leerlingen van eenzelfde studiejaar zijn, bijvoorbeeld, al de leerlingen der zesde klasse, in welke humaniora-afdeeling (oude of nieuwe) zij ook staan opgeschreven. »

Lid 2 van het eerste artikel zal de goedkeuring niet wegdragen van de leiders der Vlaamsche beweging noch van vele Wallinganten, zoo wij geen formule vinden die de vrees wegneemt van degenen wier tolk wij waren in ons eerste verslag. Inderdaad, waar het gaat om Waalsche ouders in Vlaanderen gevestigd of om jongelingen behorende tot families die wel bekend staan als Franschsprekend bij traditie, vraagt het ontwerp dat rekening zou worden gehouden met de verworven rechten. Men is alleen waardig de meerderheid te zijn in de mate waarin men de natuurlijke rechten der bestaande minderheden eerbiedigt. Iets anders is echter de eerbied voor de rechten der bestaande minderheden, en iets anders de aanmoediging tot de denationalisatie door de vorming van kunstmatige minderheden

of de onbepaalde bestendinging van een toestand dien de Vlamingen het recht hebben te wijzigen. De Vlamingen schijnen niet geneigd toe te geven dat drie of vier huisvaders, waarvan een ieder weet dat zij niet Franschsprekend zijn, een bijzondere afdeeling zouden eischen voor de tien kinderen die zij vertegenwoordigen, omdat deze wat Fransch kennen

Hun die zouden beweren dat deze ouders gebruik maken van hun recht, zullen de Vlamingen steeds antwoorden dat zoo de Staat het recht niet had hun dit te beletten, hij ten minste het recht heeft, door toelagen of homologeering van diploma's, een politiek van denationalitie niet in de hand te werken die door hen als antisociaal en antipatriotisch wordt beschouwd.

Zullen kinderen die de leergangen van het lager onderwijs hebben gevolgd in de taal van de streek, welke ook hunne moedertaal is, het voordeel kunnen genieten van de uitzondering voorzien bij lid 2, zoo het bewezen is dat zij voldoende Fransch hebben geleerd om « met vrucht » het onderwijs in deze taal te volgen ?

Het antwoordt luidt ontkennend; immers lid 2 beoogt enkel de kinderen wier moedertaal niet de taal van de streek is. Stellen de ouders zich niet tevreden met een grondig aanleeren van het Fransch, dan blijft er hun niets anders over dan hunne kinderen te sturen naar de onderwijsinrichtingen van de taalgrens of naar inrichtingen gelegen in het Waalsche gedeelte van het land. En iedereen weet dat onder het huidige stelsel een zeker aantal ouders des te minder aarzelen zulks te doen daar bij ons de afstanden zoo gering zijn en het reizen zoo gemakkelijk is.

Het minimum vereischt bij lid 5 schijnt ons al te gering, des te meer daarmen zal kunnen afdalen tot 4 of zelfs tot 5 leerlingen, naar gelang men aan dewoorden « een gemiddelde van ten minste 5 leerlingen » een ruimere of engere interpretatie zal geven.

Lid 4 bepaalt het toezicht over de verklaring van het gezinshoofd en vergt geen naderen uitleg.

*
* *

Artikel 2 bepaalt een bijzonder stelsel voor de Brusselsche agglomeratie.

De Memorie van Toelichting draagt er zorg voor te herinneren dat het onderzoek naar de gebruikelijke taal der leerlingen en de voorwaarden vereischt voor de invoering van het uitzonderingsstelsel dezelfde zijn als in de overige gedeelten van het land.

In de Memorie van Toelichting hadden wij meer omstandige gegevens willen vinden over de bedoelingen van de indieners van het ontwerp in verband met den toestand der middelbare onderwijsgestichten in de Brusselsche agglomeratie. Wij geven gereedelijk toe : deze toestand is van zulken kieschen aard dat het onmogelijk is de regeling der bijzonderheden niet aan de bestuurders over te laten. Vele dezer gestichten worden niet alleen bezocht door eentalige of tweetalige leerlingen uit de Brusselsche agglomeratie, doch ook door leerlingen uit alle hoeken van het land. Thans bedraagt het gemiddeld aantal uren in de athenea en de colleges van de Brusselsche agglomeratie aan de studie van het Nederlandsch besteed drie tot vier uren per week.

Het is overbekend dat een groot aantal leerlingen in de Brusselsche agglomeratie hoegenaamd geen belang hechten aan den leergang in de Nederlandsche taal. Wij wenschen dat het programma derwijze worde opgemaakt dat er meer tijd worde besteed aan de studie dezer taal.

*
* *

Men heeft ons gevraagd of de omstandige opgave in litt. b van art. 3 overeen te brengen is met de eischen van een gezonde pedagogie? Past het de leergangen op te sommen die in de tweede taal moeten worden gegeven en, zoo ja,

moet men degenen behouden die hier staan aangegeven?

Gezaghebbende specialisten van het onderwijs der oude humanoria maken een onderscheid tusschen wat zij de werkelijke kultuur noemen, met een uiteraard praktisch karakter, en de formeele kultuur die voor rechtstreeksch doel heeft de algemeene of fundamentele vorming. Zij achten dat de vakken der werkelijke kultuur, geschiedenis, aardrijkskunde, natuurwetenschappen, enz. in de moedertaal van den leerling moeten worden aangeleerd en dat het de voorkeur verdient het Latijn te kiezen voor de lessen die in het Fransch worden gegeven. Het komt er op aan te weten of, al dan niet, men zich wil vergenoegen met de tweede landstaal aan te leeren zooals men een doode taal aanleert, dan wel of men eerlijk wil dat de leerlingen haar behoorlijk leeren, spreken en schrijven. Antwoordt men ja, dan moet men de methoden aanwenden die de specialisten als de beste bestempelen. Wie zal durven beweren dat de Vlaamsche leerlingen die Latijn door middel van Fransch hebben geleerd, het minder goed kennen dan hunne Waalsche makkers die het in hunne moedertaal hebben geleerd? Zoo het uitgemaakt is dat, zonder ernstig nadeel voor de traditioneele humanoria, men het aantal uren aan de Fransche taal besteed niet verhoogen kan, dan blijft er maar een middel om in te gaan op den even rechtmatigen als duidelijken wensch der ouders die eischen dat hunne kinderen grondig zouden vertrouwd worden met de Fransche taal : dat middel is in het Fransch ten minste een der vakken aan te leeren die zich best daarvoor leenen. Waarom aan de schooloverheid de vrijheid en het initiatief niet te laten dit vak te kiezen?

Hebben zij er niet alle belang bij datgene te kiezen dat hunne ervaring hun aanduidt als het best geschikt om tot het gewenschte resultaat te komen? En wanneer zij de voorkeur aan het Latijn geven, dan levert hunne keus het groote

voordeel op zonder bezwaar een stelsel van zeer oordeelkundige transmutatie te verwezenlijken, want het aantal uren aan de studie van het Latijn besteed vermindert geleidelijk.

Doen wij opmerken dat de tekst van het ontwerp dusdanige combinatie toelaat. Men heeft uitsluitend willen beletten dat de keus der schooloverheden zou gaan naar volstrekt bijkomende vakken.

* *

De vrijheid bij lid 2 aan de huisvaders verleend om te vragen dat een zeker aantal lessen in de tweede taal zouden worden gegeven, mag nooit inbreuk maken op de grondbeginselen van artikel 1, dat wil dat de voertaal de taal van de streek zij.

Artikel 4 behoeft geen commentaar.

Artikel 5 slaat op de bijzondere minderheidsafdeelingen. Het getal zeven uren per week vertegenwoordigt de gemiddelde verhouding in de verschillende vereenigde studiejaren; en daar de wet een geleidelijke uitbreiding van bedoelde lessen voorschrijft, die in het laatste jaar de helft van den uurrooster kunnen bedragen, zoo is het duidelijk dat zij bij den aanvang minder dan zeven uren bedragen. Doch het blijft wel verstaan dat, in elk geval, dit gemiddeld cijfer in al de jaren benaderend moet zijn, want, zooals de Memorie van Toelichting zegt, zoo het minder dan zeven uren bedroeg, dan ware dit ten nadeele van de kennis der taal van de streek, en zoo het veel meer bedroeg, dan zou het aan die leerlingen toegekende recht om in hun moedertaal te worden onderwezen in de praktijk geen beteekenis meer hebben.

Men heeft ons gevraagd waarom in littera *b* van artikel 5 wordt bepaald dat de lessen in de taal der streek, aan de taalminderheden gegeven, slechts mogen beginnen met het tweede studiejaar in de middelbare scholen en met de vijfde klasse in de Koninklijke Athenea. De opvoedkundigen zijn van oordeel dat het vooral vanaf den ouderdom van

tien jaar is dat de kinderen gemakkelijk een tweede taal aanleeren. Op geen enkel oogenblik in zijn leven heeft het brein van het kind die plasticiteit om den woordenschat en de uitspraak eener tweede taal te leeren. De voorgestelde maatregel zou dus in de athenea evenals in de middelbare scholen vanaf den aanvang der studie moeten worden toegepast. Wie het doel wil, moet ook de middelen goedkeuren.

De indieners van het ontwerp hebben geoordeeld dat het onmogelijk is aan een leerling van de zesde, die de taal van de streek niet kent, de verplichting op te leggen een leergang in deze taal te volgen. Maar de leerlingen van de vijfde zullen reeds een cursus in de tweede taal hebben gehad in de zesde.

Artikel 6 wordt gewettigd door de onmogelijkheid, of althans de ongepastheid, in een wet al de bijzonderheden van toepassing te lasschen.

Artikel 7 bepaalt, voor de aan de middelbare scholen verbonden afdeelingen, een stelsel gelijk aan dit der lagere scholen. Het is overbodig hier de verklaringen te herhalen die wij gegeven hebben in ons verslag over het taalstelsel in het lager onderwijs. Toch herhalen wij, met de opstellers van de Memorie van Toelichting, dat de tweede verplichte taal in de minderheidsafdeelingen geen andere dan die der streek mag zijn.

De kritiek die wij dienaangaande hebben geoeffend over de samenstelling der commissie, voorzien bij artikel 1, is natuurlijk ook van toepassing op de samenstelling van de commissie waarvan sprake in lid 3.

De artikelen 8 en 9 behoeven geen nadere toelichting.

* *

Deze bladzijden waren geschreven toen zij, die hadden geëischt dat er wetsontwerpen zouden worden ingediend tot wijziging van het taalstelsel dat thans in voege is bij het middelbaar onderwijs, hebben vastgesteld en rechtzinnig bekend dat het onmogelijk was

een meerderheid te vinden om alinea 2 van het nieuwe artikel 20 van het eerste ontwerp goed te keuren. Deze alinea legt aan de bestuurders van lagere scholen de verplichting op bijzondere minderheidsafdeelingen in te richten overal waar gezinshoofden, die te samen 20 kinderen vertegenwoordigen, zulks aanvragen. Men zou derhalve niet begrijpen dat deze verplichting zou worden gehandhaafd bij artikel 7 van het huidige ontwerp dat betrekking heeft op de voorbereidende afdeelingen gehecht aan de middelbare scholen.

In de oogen van de Vlamingen is deze afschaffing des te meer geboden daar het ditmaal diegenen geldt die ter oorzaak zelf van het meer volledig onderwijs dat zij het voorrecht hebben te genieten, geroepen zijn hunne minbegunstigde medeburgers daarvan te laten genieten. Het komt er dus op aan dat de jonge lieden die in Vlaanderen de leidende standen moeten uitmaken, niet zouden worden opgevoed in eene atmosfeer die vreemd is aan hunne betrachtingen en aan de eigen cultuur van Vlaanderen.

Wij meenen in ons eerste verslag voldoende de redenen te hebben aangeduid om dewelke de Staat niet kan verplicht worden met het geld van eenieder officieel diegenen aan te moedigen die deze eenheid van cultuur trachten onmogelijk te maken, welke al de beschaafde volkeren, bewust van hun reden van bestaan en fier over hun verleden, trachten te handhaven of te heroveren. De Vlamingen oordeelen dat het onlogisch en zelfs niet bijster kiesch zou zijn hun enkel eene Vlaamsche Universiteit te hebben gegeven op voorwaarde dat zij alle gemak zouden hebben om de voorraden, die deze universiteit moeten voeden, weg te kapen. En dit zou de Staat doen, indien hij officieel aan een gedeelte van de jeugd, die in Vlaanderen moet leven, hulp verleende om onderwijs te genieten in eene atmosfeer die geen Vlaamsche is.

Hoe dikwijls hebben wij niet herhaald

dat het gewis van belang is vooral aan de leerlingen uit het lager onderwijs eene grondige kennis van het Fransch te waarborgen. Doch, wanneer de Staat te hunner beschikking al de middelen heeft gesteld om deze kennis op te doen, dan heeft hij te hunnen opzichte zijn plicht en wel zijn vollen plicht gedaan. Zij die gebruik maken van hun persoonlijk recht de voorkeur te geven aan een volledig Fransch onderwijs met enkele Vlaamsche leergangen, zullen dit onderwijs steeds kunnen vinden in instellingen gelegen in tweetalige gemeenten of in het Waalsche gedeelte van het land, ofwel nog in gestichten die van den Staat noch gunsten noch toelagen verlangen.

Vloeit hieruit voort dat wij er aan denken de kinderen van de taalminderheid te doen onderwijzen in eene taal die zij niet begrijpen? Natuurlijk niet, maar, indien deze kinderen geroepen zijn om in het Vlaamsche land te leven, dan is het tevens hun belang en hun plicht zich geleidelijk aan te passen aan het midden. Dit doel kan enkel worden bereikt mits het aantal leergangen, in de taal van de streek gegeven, te vermeerderen derwijze dat in den loop der laatste studie jaren de voorrang worden gegeven aan de taal van de streek. Dit is voor de Vlamingen een beginselkwestie die wij hier niet meer moeten rechtvaardigen en elke oplossing die niet duidelijk in al de officieele onderwijsinstellingen in het Vlaamsche land den voorrang van de taal der streek zou bekrachtigen, zou geen bevredigende oplossing brengen.

De Vlaamsche leiders verklaren ons dat zij niet geneigd zijn de separatistische strekkingen van de extremisten aan te moedigen met een beweging te dwarsboomen die tevens ononderdrukbare en wettig is.

* *

Ons goed, zal men antwoorden. Maar vergeten wij niet dat een groot aantal onzer medeburgers nooit zullen aannemen dat de wetgever aan het officieel onderwijs een taalstelsel opdringe dat

niet zou worden aanvaard in het vrij onderwijs.

Bij gemis van statistieken die de vrije niet gesubsidieerde instellingen trouwens niet verplicht zijn te verstrekken, hebben wij zelf een documentatie verzameld welke diegenen ten volle moet geruststellen die vreezen dat het vrij onderwijs op taalgebied een onaanneembare mededinging zou aandoen aan het officieel onderwijs.

* * *

Er bestaan in het Vlaamsche gedeelte van het land en buiten de Brusselsche agglomeratie 58 bisschoppelijke colleges, waarvan 55 voorbereidende afdeelingen hebben. Van deze 55 colleges met voorbereidende afdeelingen, heeft slechts een enkel eene bijzondere Fransche afdeeling namelijk het Sint-Johannes-Berchmans-college te Antwerpen. Deze afdeeling is trouwens onvolledig en voorloopig en telt slechts 55 leerlingen waaronder verschillende Walen. Zekere leergangen, onder meer de leergang van Vlaamsch, zijn verdubbeld in het college te Moescroen, doch dit college dient niet beschouwd als gevestigd in het Vlaamsche land.

Het totaal der leerlingen van de voorbereidende afdeelingen der bisschoppelijke colleges in het Vlaamsche land bedraagt 12,064, onderverdeeld als volgt: 3,007 in het bisdom Brugge, 2,874 in het bisdom Gent, 4,911 in het bisdom Mechelen en 1,272 in Limburg.

De voorbereidende afdeelingen van de vier colleges, bestuurd door de Paters Jezuiten in het Vlaamsche gedeelte van het land, tellen 1,134 leerlingen. Geen enkele dezer voorbereidende afdeelingen telt eene bijzondere afdeeling voor Franschsprekende leerlingen. De broeders der Christelijke scholen bezitten in het Vlaamsche land drie instellingen van middelbaar onderwijs waaraan voorbereidende afdeelingen gehecht zijn en een gesticht dat enkel voorbereidende afdeelingen heeft. Drie dezer afdeelingen zijn Vlaamsch en tellen 870 leerlingen. Zij

zijn gevestigd te Kortrijk, te Antwerpen en te Sint-Truiden.

De voorbereidende afdeeling gehecht aan het Sint-Amandsgesticht te Gent, is Fransch, en telt 550 leerlingen.

Blijven de acht volgende instellingen :

De Paters Jozefieten hebben drie colleges in het Vlaamsche land : Geeraardsbergen, Leuven en Melle.

De voorbereidende afdeeling van het college te Geeraardsbergen telt voor de zes lagere jaren 255 leerlingen. Het onderwijs wordt gegeven in het Vlaamsch overeenkomstig het officieel programma. In den vierden graad die voorbereidt tot de afdeeling der moderne humaniora, is het aantal Fransche leergangen verhoogd, hetgeen gemakkelijk is uit te leggen door het feit dat de stad Geeraardsbergen dicht bij de taalgrens is gelegen. Bovendien worden er vier bijkomende uren Fransch gegeven aan al de leerlingen buiten den uurrooster voorzien in het officieel programma.

In het college te Leuven bedraagt het aantal leerlingen der voorbereidende afdeelingen met inbegrip van het zevende jaar 289. Het bestaan van een Fransche afdeeling met 153 leerlingen is gewettigd door de aanwezigheid van een groot aantal leerlingen uit Waalsch Brabant.

Ten slotte in de voorbereidende afdeeling van het college te Melle, die 76 leerlingen telt op 124, wordt een gedeelte der leergangen gegeven in het Vlaamsch en het andere in het Fransch. Het bestuur oordeelt dat wegens de sterke verhouding vreemde en Waalsche kinderen, één derde althans van de leerlingen het gesticht zou verlaten indien de volledige en onmiddellijke vervlaamsching verplichtend werd.

De voorbereidende afdeeling van het gesticht der broeders Xaverianen te Brugge telt 453 leerlingen. Geen minderheidsafdeeling maar bijna al de leergangen worden gegeven in het Fransch.

In het college der Kruisheeren, te Maaseik, is het Vlaamsch de voertaal van al de leergangen in al de klassen.

Het college bestuurd door de Benedictijnen te Lophem, heeft geen voorbereidende afdeling.

In het gemeentelijk college te Beerlingen, waarvan de bestuurder en de leeraars-priesters worden benoemd door den bisschop van Luik, bestaat er geen minderheidsafdeling. De voorbereidende afdeling telt 123 leerlingen.

In het nieuw katholiek college Sint-Lievens, te Antwerpen, is het Nederlandsch de voertaal van al de leergangen in al de klassen. Twee andere volledig Vlaamsche colleges, het bisschoppelijk college te Moll en dat bestuurd door de kanunniken van de orde van Premonstreit, de « Norbertijnen », zullen begin October aanstaande worden geopend te Brassaat (1).

Samenvatting : er bestaan in het Vlaamsche gedeelte van het land 74 katholieke instellingen van middelbaar onderwijs. In het geheel hebben wij daar drie voorbereidende minderheidsafdelingen ontdekt met 835 leerlingen, waaronder een groot aantal Walen op een totaal van 15,264, zegge 5.47 t. h. Onder de 74 katholieke gestichten bestuurd door priesters of door kloosterlingen zijn niet begrepen de normaalscholen ter uitzondering van die van Tourout waar er twee klassen van eigenlijk middelbaar onderwijs zijn.

Op 49 middelbare scholen van den Staat gelegen in het Vlaamsche land, waaronder 16 voor meisjes en 33 voor jongens, hebben er 8 bijzondere minderheidsafdelingen (4 voor de jongens en 4 voor de meisjes).

In de 4 middelbare scholen voor jongens, zijn er 580 leerlingen ingeschreven in de Vlaamsche afdeling en 239 in de Fransche afdelingen. De Vlaamsche afdelingen voor meisjes tellen 626

leerlingen en de Fransche afdelingen 421 leerlingen.

Het zijn niet deze cijfers die merkkelijk de trouwens overdreven verhouding van 1.6 t. h. zullen verhoogen op de 835,347 leerlingen, die op 31 December 1929 de lagere klassen bezochten.

* * *

In het vrij middelbaar onderwijs voor jongelingen, zijn de minderheidsafdelingen eveneens een zeer geringe uitzondering en men kan zonder aarzelen bevestigen dat niet alleen de bestuurders van het vrij onderwijs niet voornemens zijn er nieuwe in te richten maar dat zij oordeelen dat het nieuwe stelsel, dat zij voorbereiden, hun reden van bestaan zal doen verdwijnen.

In de 58 bisschoppelijke colleges gevestigd in het Vlaamsche land bezit er een enkel een volledige minderheidsafdeling en wel het Sint-Pieters-college te Leuven. Deze afdeling telt 31 leerlingen op een totaal van 194. In het Sint-Johannes-Berchmans-college te Antwerpen zijn er buiten de hooger bedoelde voorbereidende afdelingslechts 10 leerlingen ingeschreven in eene bijzondere Fransche klas van het zesde studiejaar.

De colleges bestuurd door de Paters Jezuïten hebben geen minderheidsafdeling.

In de instellingen van middelbaar onderwijs in het Vlaamsche land, bestuurd door de broeders der Christelijke scholen, zijn er twee met eene minderheidsafdeling, namelijk te Kortrijk en te Antwerpen. De twee afdelingen samen tellen 290 leerlingen. In het gesticht te Kortrijk werden al de leergangen of bijna al de leergangen vroeger in het Fransch gegeven.

Er bestaat een minderheidsafdeling in het college bestuurd door de Paters Jozefieten te Leuven. Deze afdeling telt 68 Waalsche en 4 vreemde leerlingen in de afdeling der Grieksch-Latijnsche humanoria; 32 Waalsche en 6 vreemde

(1) Uit een terechtwijzing die ons laattijdig toekwam blijkt dat twee instellingen waar middelbaar onderwijs wordt verstrekt niet werden vermeld; het Sint-Jorisgesticht te Gent en het Gesticht der Paters Salesianen te Maltebrugge (Sint Denijs-Westrem.) Uit dien hoofde dient men het globaal cijfer met ong-veer 250 tot 300 leerlingen te verhoogen. Te Maltebrugge is Nederlandsch de voertaal voor al de lessen.

leerlingen in de afdeeling der moderne humaniora. De 12 Vlaamsche Franschsprekende leerlingen ingeschreven in de bijzondere afdeelingen zien af van het uitgangsgetuigschrift vermits zij de wet niet naleven.

De 5 overblijvende colleges hebben geen minderheidsafdeeling.

Nochtans in de meeste colleges bestuurd door geestelijken, is het gewone stelsel op het huidig oogenblik nog het stelsel toegelaten bij de wet van 1883. Buiten den leergang van Vlaamsch, worden slechts twee andere lessen in deze taal gegeven. Wij zullen verder zien dat deze toestand zonder dralen zal gewijzigd worden in een zin die beter strookt met de wenschen van de Vlamingen.

De bevolking dezer gestichten wordt als volgt verdeeld :

In de oudere humaniora en in de Grieksche-Latijnsche humaniora en in de moderne humaniora tellen de bisschoppelijke colleges van het Vlaamsche land samen 10,493 leerlingen.

In de 4 Jezuietencolleges van het Vlaamsche land, volgen 1,170 leerlingen de humaniora. In dit cijfer zijn niet begrepen de 266 leerlingen uit de hogere handelskursussen van het Sint-Ignatiusgesticht te Antwerpen.

De 4 moderne humaniora-gestichten, door de broeders der Christelijke scholen bestuurd, tellen 920 leerlingen.

Ziehier de bevolking der overige colleges (oudere humaniora en moderne humaniora.)

Jozefieten : 825 leerlingen (drie gestichten).

Broeders Xaverianen te Brugge : 414 leerlingen met inbegrip van de leerlingen der zevende (overgangsklasse).

Gemeentecollege te Beerlingen : 75 leerlingen.

Abdijschool van Sint-Andries (Lophem) 130 leerlingen.

Kruisheeren (Maaseik) 114 leerlingen.

Op deze 74 gestichten door geestelijken bestuurd, zijn er dus maar vier met bijzondere afdeelingen, en de meerderheid der aldaar ingeschreven leerlingen zijn Walen of vreemdelingen.

Aldus komen wij tot een totaal van 431 leerlingen op 14,140, zegge 3.04 t. h.

Vergelijken wij dezen toestand met dien van het officieel onderwijs :

Ten einde alle verkeerde interpretatie te voorkomen, geven wij voor de Koninklijke athenea de volledige cijfers verstrekt door het Departement van Kunsten en Wetenschappen aan de Parlementaire Taalcommissie. De studie van deze cijfers vergt geen commentaar en toont de volstrekte nutteloosheid aan van sommige thans bestaande minderheidsafdeelingen. De cijfers per klas dagteekenen van 15 October 1930. Het geldt hier natuurlijk enkel de athenea gelegen in het Vlaamsche land en die minderheidsafdeelingen bezitten.

Oudere humaniora.

Ligging		6 ^e	5 ^e lat.	5 ^e gr. lat.	4 ^e lat.	4 ^e gr. lat.	3 ^e lat.	3 ^e gr. lat.	2 ^e lat.	2 ^e gr. lat.	1 ^e lat.	1 ^e gr. lat.
1. Antwerpen : A. Vl. Afd.	520	29	2	26	1	13	1	19	4	21	4	19
B. Fr. Afd.	280	23	8	23	9	17	8	13	2	15	4	13
2. Brugge : A. . . .	140	16	3	7	0	6	2	5	1	9	1	6
B. . . .	39	6	5	0	1	1	1	1	0	1	1	1
3. Gent : A. . . .	294	25	2	17	0	16	2	19	0	23	3	21
B. . . .	128	13	2	10	2	13	6	7	3	10	4	7
4. Hasselt : A. . . .	165	8	0	8	0	7	2	7	0	7	0	5
B. . . .	28	5	1	6	1	2	0	1	1	4	0	4
5. Leuven : A. . . .	225	16	0	11	1	11	0	7	0	11	0	9
B. . . .	120	8	2	4	1	10	0	8	1	10	2	12
6. Mechelen : A. . . .	219	13	0	11	0	12	0	10	1	12	0	6
7. Oostende : A. . . .	238	8	0	3	7	2	6	5	3	6	0	7
B. . . .	143	15	1	8	1	8	1	11	1	12	3	5
8. Thienen : A. . . .	100	9	0	6	0	3	0	4	0	2	0	3
B. . . .	120	22	1	15	0	8	0	4	0	12	1	8
9. Tongeren : A. . . .	121	16	0	14	0	9	0	8	0	9	0	10
B. . . .	31	2	0	3	0	9	0	2	0	4	0	7
10. Aalst : A. . . .	75	2	5	0	5	0	0	6	0	7	0	3
11. Diest : A. . . .	74	8	4	11	1	2	1	2	0	11	2	2

Totalen : 3,060. { A. : 2,171.
B. : 889.

Moderne humanoria.

Ligging	6 ^e	5 ^e	4 ^e	3 ^e wetensch.	3 ^e handel.	2 ^e wetensch.	2 ^e handel.	1 ^e wetensch.	1 ^e handel.	Voorbereid. klassen
1. Antwerpen : A. Vl. Afd.	44	71	95	22	67	13	31	12	26	0
B. Fr. Afd.	18	32	28	7	28	3	16	5	8	0
2. Brugge : A. . . .	2	11	13	18	9	8	11	1	3	6
B. . . .	1	4	2	0	1	0	0	3	0	3
3. Gent : A. . . .	7	17	32	40	15	20	14	5	6	10
B. . . .	5	14	10	6	3	4	3	1	0	5
4. Hasselt : A. . . .	22	34	20	6	12	7	5	2	13	0
B. . . .	8	1	0	2	0	1	1	1	0	0
5. Leuven : A. . . .	30	33	35	5	23	5	8	2	6	12
B. . . .	11	11	3	0	6	4	6	5	1	15
6. Mechelen : A. . . .	31	27	34	10	15	8	21	2	3	0
7. Oostende : A. . . .	39	32	40	15	23	7	15	5	9	6
B. . . .	11	13	10	3	7	1	6	1	1	24
8. Thienen : A. . . .	13	22	17	2	7	2	6	0	4	0
B. . . .	8	4	14	8	5	3	5	1	1	0
9. Tongeren : A. . . .	12	18	10	4	3	1	3	2	2	0
B. . . .	1	0	1	0	1	1	0	0	0	0
10. Aalst : A. . . .	(38)	(38)	(35)	18	7	13	7	2	0	—
11. Diest : A. . . .	(26)	(14)	(22)	7	5	9	4	1	4	—

Middelb. school.

Op 11 Koninklijke Athenea in het Vlaamsche land gevestigd, zijn er dus slechts 8 met een bijzondere Fransche afdeeling, bezocht door 889 leerlingen, op een totaal van 3,060 leerlingen ingeschreven bij de Nederlandsche afdeeling.

Daarbij dienen gevoegd 46 leerlingen die de minderheidsafdeeling bezoeken in de drie hoogere klassen van de middelbare scholen voor jongens te Halle, te Meenen en te Ronse, en 93 jonge meisjes ingeschreven in de drie middelbare klassen van de overeenstemmende minderheidsafdeelingen der middelbare scholen te Leuven, te Oostende, te Tienen en te Vilvoorde, op een totaal van 2,700.

Wij komen aldus tot een verhouding van 17.80 t. h. leerlingen ingeschreven in de minderheidsafdeeling.

* *

De instellingen door kloosterzusters bestuurd en welke diplomas afleveren die toegang verleenen tot de universiteit zijn weinig talrijk. Er zijn er twee in het bisdom Gent, en zes in het Vlaamsche gedeelte van het bisdom Mechelen. Er bestaat er geen enkele in het bisdom Brugge noch in het Vlaamsch gedeelte van het bisdom Luik.

Zij die ons welwillend terechtwijzingen zonden over deze laatste bewering hebben uit het oog verloren dat het hier alleen inrichtingen met volledige humaniora geldt.

De meeste van deze inrichtingen — wij zeggen niet alle — passen de wet van 1906 toe en men mag dus niet beweren dat over het algemeen het Nederlandsch er minder onderwezen wordt dan in de gelijkaardige officieele inrichtingen.

* *

Het is mij niet mogelijk geweest een geheel volledige documentatie in te winnen over de inrichtingen van middelbaar onderwijs in het Vlaamsche land door kloosterzusters bestuurd en over

de daaraan gehechte voorbereidende afdeelingen.

Evenwel, wat wij hebben bijeengebracht volstaat om zich een denkbeeld over het geheel te geven dat de werkelijkheid ten naasten bijkomt. Hier komen echter enkele voorafgaandelijke overwegingen te pas :

De meeste dezer inrichtingen tellen slechts voorbereidende klassen en enkele klassen van middelbaar onderwijs. Een tamelijk groot aantal hebben geen eigenlijk gezegde voorbereidende afdeeling, doch kosteloze gesubsidieerde lagere en derhalve Vlaamsche klassen.

Men moet terzijde laten een tiental gestichten bestuurd door Fransche kloosterzusters die slechts zeer uitzonderlijk gemachtigd worden Belgische kinderen op te nemen en bijna evenveel pensionnaten en externaten gelegen langsheen de taalgrens en waar het onderwijs van het Nederlandsch bijna altijd zeer beperkt is.

Na deze laatste twee categorieën te hebben uitgeschakeld, hebben wij het volgende vastgesteld :

In het bisdom Brugge, zijn er 40 instellingen van middelbaar onderwijs die in de voorbereidende afdeelingen 3,730 leerlingen en in de eigenlijke middelbare klassen 1,392 leerlingen tellen.

Het doorgaans van kracht zijnde stelsel is een gemengd stelsel waar het onderwijs van het Fransch overwegend is. Wij zeggen doorgaans, omdat in zekere inrichtingen, namelijk te Kortrijk en te Tielt, alle leergangen in het Vlaamsch worden gegeven.

In het bisdom Gent zijn er 60 inrichtingen met voorbereidende klassen tot het middelbaar onderwijs. Daarvan dienen 5 inrichtingen afgetrokken die langsheen de taalgrens zijn gelegen. Het Vlaamsch onderwijs is overwegend in 19 voorbereidende afdeelingen, het Fransch in 21; in 13 inrichtingen is het Nederlandsch de voertaal, en in 2 inrichtingen worden alle cursussen in het

Fransch gegeven, behalve natuurlijk de leergang in het Nederlandsch.

Op de 60 bedoelde inrichtingen zijn er 50 die leergangen van eigenlijk middelbaar onderwijs hebben ingericht. Daarvan moeten er 3 worden afgetrokken die langsheen de taalgrens zijn gelegen. Het Nederlandsch onderwijs is overwegend in 9 inrichtingen en het Fransch in 29 andere.

Het Nederlandsch is de voertaal van alle leergangen in 5 en het Fransch in 4 inrichtingen, doch in deze laatste wordt de leergang in het Nederlandsch natuurlijk in deze taal gegeven.

In het Vlaamsche deel van het bisdom Mechelen, zijn er 62 instellingen. In 45 is de voertaal Nederlandsch, in 17 Fransch. De eersten tellen 6,291 leerlingen, de tweeden 2,506 leerlingen.

In de provincie Limburg zijn er 22 middelbare onderwijsinstellingen. In 6 instellingen is Nederlandsch de voertaal; in 16 Fransch, althans voor de meerderheid der cursussen. Een dezer instellingen bezit een normale afdeling waar de cursussen in het Nederlandsch worden gegeven. Krachtige pogingen werden in den jongsten tijd gedaan om in deze instellingen het aantal Nederlandsche cursussen te verhoogen.

De toestand is zoo ingewikkeld in de onderwijsinrichtingen voor jonge meisjes dat, om er volkomen klaar in te zien men den toestand van elke inrichting in het bijzonder zou moeten uitleggen, hetgeen wij klaarblijkelijk niet kunnen doen zonder de perken van dit verslag te buiten te gaan. Wij moeten ons dus houden bij sommige hoofdzakelijke gegevens, die evenwel volstaan om een overzichtelijk denkbeeld te geven waarvan de juistheid niet kan betwist worden. Het is nutteloos er bij te voegen dat in het normaal onderwijs en in het vak- en handelonderwijs dat wij hier niet moeten behandelen, het Vlaamsch onderwijs veel meer uitgebreid is dan in de klassen van het eigenlijk middelbaar onderwijs.

* * *

Men heeft er ons op gewezen dat wij te veel belang hebben gehecht aan het vraagstuk der minderheidsafdeelingen, en dat, indien deze niet bestaan in het vrij onderwijs, zulks te wijten is aan het feit dat het Fransch er immer een overwegende plaats bekleedt.

De inlichtingen die wij komen te verstrekken, zijn een eerste antwoord op deze opmerking.

Ziehier een tweede antwoord :

De bisschoppen hebben zich reeds op de nieuwe toestanden voorbereid met te besluiten tot de geleidelijke vervlaamsching van het humanioraonderwijs in de bisschoppelijke colleges van het Vlaamsche land. Reeds nu vindt men er twee stelsels : dit der enkele colleges waar het Nederlandsch de voertaal voor alle vakken is en dit van al de overige colleges waar al de lessen in het Nederlandsch gegeven worden of geleidelijk zullen gegeven worden in het Nederlandsch, ter uitzondering van den cursus in het Fransch en den cursus in het Latijn. Het volstaat een oogslag te werpen op de bovenstaande uurroosters om vast te stellen dat de optelling van de uren aan het Latijn en den cursus in het Fransch besteed, leidt tot een verhouding die nooit kleiner is dan het derde van al de cursussen in hun geheel. Wij wezen er reeds op dat een zeer groot aantal ouders en collegebestuurders vaststellen dat de Vlaamsche leerlingen die er zich bij beperken den leergang in het Fransch te volgen, zooals hij thans gegeven wordt, niet voldoende Fransch kennen. Stippen wij echter aan dat in de reklaam-nota aan de ouders gezonden door het bestuur van het nieuwe Vlaamsche college te Antwerpen, dit een grondig onderwijs in het Fransch waarborgt en dat de uitspraak en het voordragen bijzonder zullen verzorgd worden. Deze nota dagteekent van vóór het rondschrijven van den Minister van Kunsten en Wetenschappen waarbij eensluidende aanbevelingen aan de bestuurders van het officieel onderwijs worden verstrekt.

De bestuurders van het vrij middelbaar onderwijs oordeelen dat beide door ons aangehaalde stelsels geschikt zijn voor alle ouders uit het Vlaamsche land. Zij die van hun recht, er niet van te willen, zullen gebruik maken, zullen hun kinderen naar de colleges van de Brusselsche omgeving of van het Waalsche land zenden.

De colleges door geestelijken bestuurd zullen eerlang denzelfden weg inslaan en eenige vingen daar reeds mede aan. Wij hebben daaromtrent de stelligste verzekering ontvangen en men kan zich overigens niet voorstellen dat het anders zou zijn.

Het spreekt van zelf dat alle bestuurders van het vrij middelbaar onderwijs zich schikken naar de bepalingen betreffende het toegangsexamen voor de hogere studiën.

* * *

Dient men er zich na alles wat wij hebben vastgesteld, in deze omstandigheden om te verbazen, dat de Vlaamsche leiders voorstanders zijn van de geleidelijke afschaffing van de minderheidsafdeelingen in het officieel onderwijs, en vragen er een regime in te voeren dat overeenstemt met dit van de vrije inrichtingen door de groote meerderheid van de leerlingen uit het middelbaar onderwijs gevolgd? Deze eischen schijnen hun des te meer gegrond, daare zekere van deze afdeelingen nog slechts waarlijk een onbeduidend aantal leerlingen tellen. Anderzijds zou het in een stad als Antwerpen, waar men onmogelijk geen rekening kan houden met de aanwezigheid van een groot aantal Waalsche en vreemde ouders, verkieslijk zijn een Fransch Atheneum afzonderlijk in te richten, liever dan twee afdeelingen in dezelfde inrichting te openen.

* * *

Het is voor niemand een geheim meer dat de Vlaamsche leiders bitter klagen over het taalstelsel dat tegenwoordig bestaat in talrijke inrichtingen door

geestelijke zusters gehouden. Het is echter openbaar bekend dat de hogere bisschoppelijke overheid een grondige hervorming van uurrooster en regime in deze inrichtingen onderzoekt. Een nieuw stelsel komt vanaf het volgende jaar in talrijke instellingen in voege. Men mag niet uit het oog verliezen hoezeer de aanwezigheid van talrijke Waalsche en vreemde leerlingen in sommige internaten den toestand moeilijk maakt.

* * *

Men mag ook niet vergeten dat er te Antwerpen en te Gent verschillende middelbare onderwijsgestichten voor meisjes bestaan onder leiding van wereldlijken, waar Fransch over het algemeen de voertaal is van bijna al de cursussen. Te Antwerpen zijn er 16, te Gent 8.

Er bestaat een Nederlandsche afdeeling bij het gemeentelijk atheneum voor meisjes te Antwerpen. In deze instelling werden, tot voor vier jaar, al de lessen in het Fransch gegeven. Thans zijn er 248 leerlingen over 12 Fransche klassen en 99 over 7 Nederlandsche klassen verdeeld. Verschillende klassen worden het volgend jaar verdubbeld. In de middelbare meisjesschool te Gent, die geen Staatstoelage ontvangt, worden al de lessen in het Fransch gegeven. In drie katholieke scholen door wereldlijken bestuurd, waarvan twee met klassen van den vierden graad en een met een zevende voorbereidende klas, is Nederlandsch de voertaal.

* * *

Wij meenen genoegzaam aangetoond te hebben om degenen gerust te stellen welke beweerden dat « de niet gesubsidiëerde vrije scholen meer dan ooit hun recht zullen gebruiken met het officieel onderwijs mede te dingen met te doen gelden dat het onderwijs in het Fransch er in ruimere mate zal gehandhaafd blijven. »

* * *

Men heeft ons gevraagd of het werkelijk past langs wetgevendende weg tusschenbeide te komen nu dat de bestuurders van het middelbaar onderwijs zich werkelijk beijveren aan de billijke eischen van de Vlaamsche bevolking veldoening te geven. Men herplant geen boom op het oogenblik dat het nieuwe sap in de takken stijgt en de knoppen doet ontluiken.

De wet welke men ons voorstelt te wijzigen werd onder een liberale regeering gestemd. De katholieken hebben niet gevraagd dat men haar wijzige. Hoe meer men er den tekst van herleest hoe meer het blijkt dat zij goed is aangepast bij de economische, sociale en taalbehoefte van het land.

Met zich te beperken bij het bepalen van het minimum der lessen welke verplicht in het Nederlandsch moeten gegeven worden, voorziet deze wet geen enkele grens voor de uitbreiding van het aantal dezer cursussen. In hare Memorie van Toelichting erkent de Regeering zelf dat de Ministers van openbaar onderwijs welke zich sedert 1883 hebben opgevolgd, geen misbruik hebben gemaakt van de macht die hen door de wet wordt overgelaten.

Gewis breidt zij zich niet uit tot het Waalsche gewest, doch de Walen houden niet op te herhalen dat zij niet willen dat bij hen aan de huidige stelsels geraakt wordt. Nochtans wordt het onderwijs in het Nederlandsch meer en meer uitgebreid in talrijke colleges van het Waalsche gebied.

Wij hebben ten overvloede herhaald dat men de verdwijning van het onderwijs in het Fransch in het Vlaamsche land niet moet vreezen.

In de veronderstelling zelfs dat de verantwoordelijke leiders van het onderwijs zoodanig verblind zouden zijn dat zij de noodwendigheid van dit onderwijs mochten miskennen, dan zou er toch immer een bij uitstek doeltreffende sanctie zijn: de wil van de ouders welke niet het recht hebben zelf de programma's en de uurroosters op te maken, doch onbetwist het recht hun kinderen

te onttrekken aan een inrichting waar dezen niet voldoende de tweede taal zouden leeren.

Is het noodig al de bijzonderheden in het ontwerp voorzien te omschrijven, van het oogenblik dat de ouders den waarborg hebben dat hun kinderen het middelbaar onderwijs niet zullen verlaten zonder het Fransch grondig te kennen? Hoofdzaak in deze is de verkregen uitslag. Men late de meeste vrijheid mogelijk aan de verantwoordelijke leiders onzer onderwijsinrichtingen wanneer het de keuze geldt van de beste methode om hem te bereiken.

Wij hebben geen enkele reden om nutteloos de beperking uit te breiden van deze vrijheid van onderwijs waaraan de overgrote meerderheid onzer medeburgers onwederroepelijk gehecht blijft omdat zij er een der doeltreffendste middelen in zien den socialen vrede te handhaven en de welvaart van het land te verzekeren.

* * *

Nu moeten wij nog de wisseling van gedachten in den schoot der Commissie bondig samenvatten.

Een lid vroeg met nadruk dat de les in houding en beleefdheid ingelascht zou worden in den uurrooster van al de officieele en vrije instellingen. Een zeker aantal ouders zenden hunne kinderen niet naar de Vlaamsche voorbereidende afdelingen omdat zij terecht of ten onrecht beducht zijn voor het gemis van distinctie en soms voor de slordigheid die aldaar heerscht. Men zou hun alle reden tot klagen hierover moeten ontnemen.

Een ander lid vraagt of de goedkeuring van het verslag ook die medebrengt van al de voorstellen die daarin staan.

Een senator die geen lid der Commissie is, acht dat de verslaggever gelijk heeft te vragen dat de Senaat onverwijld in bezit zou worden gesteld van de twee verslagen over het middelbaar onderwijs. Alvorens de behandeling van het eerste ontwerp aan te vatten, hebben onze col-

lega's het recht onze inzichten te kennen over de twee overige ontwerpen die tegelijkertijd werden ter tafel gelegd. Het publiek is slecht met de wet van 1883 vertrouwd. Beter toegepast, zou zij de meest eischende Vlamingen kunnen voldoening schenken.

Een lid verklaart voor de verdaging enkel onder een dubbel voorbehoud te vinden te zijn. Deze verdaging moet er geen zijn *sine die* of voor onbepaalde tijd, en de grond van de zaak, dat wil zeggen de waarde van de huidige wet, moet later worden besproken.

Daarop antwoordt een ander lid met te doen uitschijnen dat de wet van 1883 er zich enkel bij bepaalt den te volgen weg aan te duiden en er zich wel voor wacht een grens te bepalen voor de vermeerdering der Vlaamsche lessen. De liberale partij was van meening dat men geen nadruk meer hoeft te leggen op de individueele vrijheid van huisvaders die een minimum aantal kinderen vertegenwoordigen. Zij heeft ingezien dat langs dien weg niets te bereiken is. Wij mogen niet uit het oog verliezen dat de wet van 1883 slechts een stap is naar de geleidelijke vervlaamsching. Geen enkel middelbaar onderwijsgesticht zou, zonder een zekeren termijn, een onmiddellijke en volledige vervlaamsching kunnen invoeren. En wij moeten ook bedenken dat een al te strakke wet, van toepassing enkel en alleen op het officieel onderwijs, slechts voor gevolg zou hebben dit laatste te veroordeelen tot een vernederende minderwaardigheid tegenover het vrij onderwijs, dat alleen de noodige soepelheid zou behouden om zich aan te passen aan de verschillende behoeften van de verschillende standen.

Een lid der Commissie vroeg of de Regeering niets hierover te zeggen heeft en waarom men thans ervan schijnt af te zien een algeheele oplossing voor de drie ontwerpen te zoeken.

De verslaggever doet opmerken dat men zorgvuldig onderscheid moet maken tusschen de wet van 1883 en hare toepassing; deze is niet geweest wat de

Vlamingen hadden mogen verwachten, doch daarvan moet men niet afleiden dat zij op zich zelf slecht is. Ten overvloede blijkt uit de feiten en cijfers in het verslag aangehaald dat, op taalgebied, het officieel onderwijs geen concurrentie heeft te duchten, noch openlijk noch verkappt, vanwege het vrij onderwijs. Het komt ons zeker voor dat bij de behandeling in den Senaat de Regeering een standpunt innemen zal.

Een lid erkent dat de wet van 1883 in beginsel niets belet, doch meer dan veertig jaar betrekkelijke onbeweeglijkheid, bewijzen zij niet dat zij ontoereikend is? Het verplichtend minimum Nederlandsche lessen moet dan verhoogd worden. Talrijke Vlamingen zullen een voorloopige doch geen onbepaalde verdaging aanvaarden.

De verslaggever verklaart dat slechts van een voorloopige verdaging sprake is, met dien verstande dat, moest de huidige evolutie niet voortgaan in de lijn gewenscht door de Vlamingen, dezen stellig een ontwerp tot herziening der wet van 1883 op de agenda zouden kunnen doen brengen.

Een lid vraagt of het stemmen van de verdaging beteekent dat de meerderheid van de Commissie den wensch uitdrukt het ontwerp in den Senaat niet te zien bespreken.

De verslaggever antwoordt dat, van het oogenblik dat het verslag goedgekeurd en ingediend is, de bespreking in algemeene vergadering natuurlijk zal volgen. Wij hebben gemeend dat het gepaster was vooraf aan onze collega's te zeggen welke thesis wij er zullen verdedigen.

Een senator die niet deel uitmaakt van de Commissie, meent dat de voorloopige verdaging juist geboden is omdat de wet van 1883 op verre na haar uitwerking nog niet heeft gehad. De Regeering zal, voorgelicht door onze besprekingen, zien wat haar te doen staat en niets laat ons toe te meenen dat zij niets zal doen. Evenmin als onze

collega's die tegen de voorloopige verdaging zijn gekant, willen wij lijdelijk toezien.

Akte nemend van het feit dat de meerderheid van de Commissie slechts van een voorloopige verdaging spreekt, oordeelt een lid dat de wet van 1883, ofschoon zij beter is dan het ontwerp dat ons is voorgelegd, toch een dubbel bezwaar biedt : zij is te rekbaar en voorziet geen voldoende doeltreffende sancties.

Een senator, die de vergadering van de Commissie bijwoont, laat echter opmerken dat de soepelheid juist de superioriteit van de huidige wet uitmaakt, op voorwaarde nochtans dat zij in de toekomst beter wordt toegepast dan in het verleden het geval was. Indien wij geen minimum verplichte uren willen vaststellen voor een of anderen cursus, dan zal er geen einde aan komen.

De verslaggever oordeelt dat de opwerping van de ontoereikendheid van de sancties ons niet moet tegenhouden, want voor het vrij onderwijs kan men geen doelmatiger sanctie uitdenken dan de weigering om de diploma's te homologeeren.

Een ander lid dringt aan op de noodzakelijkheid aan de Vlamingen werkelijk ernstige waarborgen te geven. Zij zouden geen vrede kunnen nemen met een her-

vorming waarvan de langzame gang zou verbitteren, noch met eenvoudige beloften.

Een ander lid wil niet dat de Commissie den indruk geeft achteruit te krabben voor de moeilijkheden van politiek aard.

De verslaggever meent te moeten herhalen aan het slot van zijn verslag, dat ook hij voorstander is van nauwkeurige waarborgen en van formeele verbintenissen.

De leden der Commissie die voor verdaging te vinden zijn, zien natuurlijk niet af van hun recht op hunne zienswijze terug te komen mochten bedoelde waarborgen hun niet worden gegeven.

De goedkeuring van een verslag heeft trouwens nooit in zich besloten den afstand van het recht in openbare vergadering formules te verdedigen die men beter meent te zijn.

* * *

Het verslag werd goedgekeurd met 9 tegen 4 stemmen; 2 leden onthielden zich.

De Voorzitter,
E. DERBAIX.

De Verslaggever,
G. RUTTEN.

ANNEXE 1.

Projet de Loi concernant le régime linguistique dans l'enseignement moyen.

AMENDEMENTS
PRÉSENTÉS PAR LE GOUVERNEMENT.

Texte du projet primitif.

ARTICLE PREMIER.

Dans les établissements d'instruction moyenne des deux degrés soumis au régime légal, la langue véhiculaire de l'enseignement est le flamand, le français ou l'allemand, suivant que ces établissements sont situés respectivement dans la région flamande, dans la région wallonne ou dans une localité d'expression allemande.

Cependant, à la demande d'un certain nombre de chefs de famille, domiciliés depuis au moins trois ans dans la région au moment de la rentrée annuelle des classes et ayant ensemble un minimum d'enfants dont la langue maternelle ou usuelle n'est pas la langue véhiculaire de l'établissement, il est organisé, pour ces élèves exclusivement, une section spéciale française ou flamande, selon le cas, où l'enseignement est donné dans leur langue. Le minimum requis à cette fin est de dix élèves par année d'études à organiser.

*Texte
des amendements du Gouvernement.*

ARTICLE PREMIER.

Dans les établissements régis par la loi organique de l'enseignement moyen, la langue véhiculaire de l'enseignement est le flamand, le français ou l'allemand suivant que les établissements sont situés respectivement dans la région flamande, dans la région wallonne ou dans une localité d'expression allemande.

ART. 2.

Dans la région flamande, l'enseignement du français fait partie du programme des matières obligatoires dès le début des études moyennes. Un arrêté royal fixera le nombre des heures de cours de langue française ou de cours généraux en langue française, de manière à donner à l'élève une connaissance suffisante du français, pour qu'il puisse, à l'issue des études moyennes, suivre avec fruit des études supérieures dans cette langue. Ce nombre d'heures sera sensiblement égal au tiers de l'horaire total des cours généraux.

BIJLAGE I.

Wetsontwerp betreffende het taalstelsel van het middelbaar onderwijs.

**AMENDEMENTEN
DOOR DE REGEERING VOORGESTELD.**

Oorspronkelijke tekst van het ontwerp.

EERSTE ARTIKEL.

In de onder de wet vallende instellingen voor middelbaar onderwijs van de twee graden, is de voertaal van het onderwijs het Nederlandsch, het Fransch of het Duitsch, naar gelang die instellingen gelegen zijn in de Vlaamsche streek, in de Waalsche streek of in een Duitschsprekende gemeente.

Nochtans wordt op verzoek van een zeker aantal gezinshoofden die sinds ten minste drie jaar in de streek woonachtig zijn op het oogenblik van de jaarlijksche hervatting der lessen, en te zamen een minimum kinderen hebben wier moedertaal of gebruikelijke taal niet de voertaal is der instelling, uitsluitend voor die leerlingen, al naar het geval, een Fransche of Vlaamsche afdeling ingericht waar het onderricht in hun taal gegeven wordt. Het te dien einde vereischte minimum is tien leerlingen per in te richten studiejaar.

*Tekst van de amendementen
der Regeering.*

EERSTE ARTIKEL.

In de instellingen beheerd door de wet tot regeling van het middelbaar onderwijs is de voertaal van het onderwijs het Nederlandsch, het Fransch of het Duitsch, naar gelang die instellingen onderscheidenlijk gelegen zijn in de Vlaamsche streek, in de Waalsche streek of in een Duitschsprekende gemeente.

ART. 2.

In de Vlaamsche streek staat het onderwijs van het Fransch op het programma der verplichte vakken vanaf den aanvang van de middelbare studiën. Een Koninklijk besluit bepaalt het aantal uren leergangen in de Fransche taal of algemeene leergangen in de Fransche taal gegeven, derwijze dat de leerling voldoende met het Fransch vertrouwd weze om eventueel, na afloop der middelbare studiën, met vrucht hogere studiën in deze taal te kunnen volgen. Dit aantal uren is ongeveer gelijk aan het derde van den totalen uurrooster der algemeene leergangen.

La condition de résidence requise pour obtenir la création de la section spéciale n'est pas exigée pour être admis à fréquenter la section existante.

Dans la région wallonne, le flamand sera enseigné dans les mêmes conditions, à la demande de chefs de famille, ayant un nombre suffisant d'enfants pour justifier cette mesure, soit au moins dix élèves par année d'études. Pour les enfants dont les parents ne l'ont pas demandé, cet enseignement sera facultatif.

Dans les localités d'expression allemande, la seconde langue obligatoirement enseignée dans les conditions fixées à l'alinéa précédent, sera le flamand ou le français, au choix des parents.

Dans les communes de l'agglomération bruxelloise, les communes bilingues qui l'environnent et les communes bilingues de la frontière linguistique, l'enseignement du français sera obligatoire, de la manière déterminée à l'alinéa 1er du présent article, dans les établissements ou sections du régime flamand, et l'enseignement du flamand sera pareillement obligatoire dans les établissements ou sections du régime français.

ART. 3.

Les élèves qui ont été soumis, dans les classes spéciales visées à l'article 20, alinéa 2, de la loi organique de l'enseignement primaire, au régime d'adaptation prévu à l'alinéa 4 du même article, auront, si leur nombre justifie des mesures particulières d'organisation à cette fin, la faculté de poursuivre les deux premières années d'études moyennes dans leur langue maternelle, tout en complétant leur connaissance de la langue régionale, de manière à pouvoir suivre avec fruit, à partir de la troisième année d'études, le régime linguistique de la région.

La déclaration des chefs de famille concernant la langue maternelle ou usuelle de leurs enfants n'est recevable qu'autant que ces derniers soient reconnus effectivement aptes à recevoir avec fruit l'instruction dans la langue dési-

De voorwaarde van verblijf in de streek om de oprichting der bijzondere afdeeling te verkrijgen, wordt niet vereischt om de bestaande afdeeling te mogen bezoeken.

In de Waalsche streek wordt het Nederlandsch in dezelfde voorwaarden verplicht onderwezen, op verzoek van gezinshoofden met een voldoende aantal kinderen om dezen maatregel te wettigen, en wel ten minste tien kinderen per studiejaar. Dit onderwijs is niet verplicht voor de kinderen wier ouders het niet hebben aangevraagd.

In de Duitschsprekende gemeenten is de tweede taal verplicht onderwezen in de voorwaarden in vorig lid bepaald, naar keuze der ouders, het Nederlandsch of het Fransch.

In de gemeenten van de Brusselsche agglomeratie, in de tweetalige gemeenten daarrond en in de tweetalige gemeenten op de taalgrens, is het onderricht van het Fransch verplicht, op de wijze bepaald in lid 1 van dit artikel, in de instellingen of afdeelingen van het Nederlandsch regime, en het onderricht van het Nederlandsch is eveneens verplicht in de instellingen of afdeelingen van het Fransch regime.

ART. 3.

De leerlingen, die in de bijzondere klassen bedoeld bij artikel 20 lid 2 der wet op het lager onderwijs, onderworpen werden aan het aanpassingsregime voorzien bij lid 4 van bedoeld artikel, mogen, zoo hun aantal bijzondere maatregelen van inrichting te dien einde wettigt, de eerste twee jaren der middelbare studiën in hun moedertaal voortzetten, mits tevens hun kennis van de streektaal derwijze aan te vullen dat zij, vanaf het derde studiejaar, het taalregime der streek met vrucht kunnen volgen.

De verklaring der gezinshoofden betreffende de moedertaal of de gebruikelijke taal hunner kinderen kan slechts in aanmerking komen voor zooverre laatstgenoemden werkelijk bekwaam bevonden worden om met vrucht onderricht in de

gnée. Cette aptitude est vérifiée, dès le début de l'année scolaire, par un jury composé du chef de l'établissement ou de son délégué, président, et de deux membres du corps professoral, dont l'un sera professeur de première langue et l'autre professeur de seconde langue. L'inspecteur de l'État de même que le chef de famille intéressé peuvent en appeler de la décision du jury au Ministre compétent, qui statue après supplément d'enquête.

La première année d'études de la section spéciale n'est maintenue, au début de chacun des exercices scolaires ultérieurs, que s'il y a au moins dix inscriptions d'élèves se trouvant dans les conditions requises. Les années d'études suivantes ne peuvent être supprimées aussi longtemps qu'elles sont fréquentées par une moyenne d'au moins cinq élèves ayant débuté en régime spécial.

ART. 4.

Les sections linguistiques spéciales existantes seront maintenues aussi longtemps que leur fréquentation par des élèves appartenant à l'une des trois catégories ci-après justifiera leur maintien :

- a) Élèves actuellement inscrits;
- b) Élèves faisant actuellement leurs études primaires dans des classes linguistiques spéciales et n'ayant pu acquérir une connaissance suffisante de la langue régionale pour pouvoir suivre avec fruit le régime normal de l'article 1er ou le régime établi en vertu de l'article 3.
- c) Les élèves de nationalité belge, dont la langue maternelle ou usuelle n'est pas la langue de la région et qui ont commencé leurs études moyennes dans un établissement non soumis au régime linguistique de cette région, pour autant qu'il ne se soient pas volontairement soustraits au régime primaire régional.

Le cas échéant, la suppression des sections spéciales est décidée par un arrêté royal motivé qui sera publié au *Moniteur*. Cette suppression pourra être partielle et se réaliser graduellement d'année en année.

aangegeven taal te ontvangen. Die bekwaamheid wordt reeds bij het begin van het schooljaar onderzocht door een commissie samengesteld uit het hoofd der instelling of zijn afgevaardigde, voorzitter, en uit twee leden van het leeraarskorps, waarvan het eene de eerste en het andere de tweede taal onderwijst. De opziener van den Staat, evenals het betrokken gezinshoofd mogen van de beslissing van de Commissie in hooger beroep komen bij den bevoegden Minister, die, na aanvullend onderzoek, uitspraak doet.

Het eerste studiejaar der bijzondere afdeeling wordt in het begin van elk der latere schooljaren slechts in stand gehouden, wanneer er ten minste tien leerlingen ingeschreven zijn, die de vereischte voorwaarden vervullen. De volgende studie jaren mogen niet opgeheven worden, zoolang zij bezocht worden door een gemiddelde van ten minste vijf leerlingen die hun onderwijs met het bijzonder stelsel hebben aangevangen.

ART. 4.

De thans bestaande bijzondere taalafdeelingen blijven behouden zoolang hun bezoek, door leerlingen behoorend tot een der drie hieronder aangegeven categorieën, zulks wettigt :

- a) Thans ingeschreven leerlingen;
- b) Leerlingen die thans hun studiën doen in bijzondere taalklassen en die geen voldoende kennis van de streektaal konden opdoen om met vrucht het normaal regime krachtens artikel 1, of het krachtens artikel 3 ingesteld regime te kunnen volgen;
- c) Leerlingen van Belgische nationaliteit wier moedertaal of gebruikelijke taal niet de taal der streek is en die hun middelbare studiën hebben aangevangen in een instelling welke niet onderhevig is aan het taalregime dezer streek, mits zij zich niet vrijwillig aan het gewestelijk lager regime hebben onttrokken.

Tot de opheffing dezer bijzondere afdeelingen kan eventueel worden besloten bi een met redenen omkleed Koninklijk besluit inden *Moniteur* bekend te maken. Deze opheffing kan gedeeltelijk zijn en geleidelijk van jaar tot jaar geschieden.

ART. 2.

Dans les établissements situés dans l'agglomération bruxelloise ou dans une commune de la frontière linguistique, la langue véhiculaire est, en ordre principal, la langue maternelle ou usuelle de la majorité des élèves, déterminée conformément aux dispositions de l'alinéa 3 de l'article précédent. Mais, en même temps, il y est organisé, dans les conditions et sous les réserves énoncées aux alinéas 2 à 4, une section pour les élèves dont la langue maternelle n'est pas celle de la majorité.

ART. 3.

Dans le régime établi conformément à l'alinéa 1er de l'article 1er :

a) Il est consacré, dans chaque année d'études, au moins trois heures de leçons par semaine à l'enseignement d'une seconde langue, à savoir : le français, le flamand ou l'allemand;

b) En outre, à la demande d'un certain nombre de chefs de famille, ayant au moins dix enfants inscrits dans la même classe, des cours portant sur les langues anciennes, les mathématiques, les sciences, l'histoire, la géographie, la religion ou la morale, sont faits, en dédoublement, dans la seconde langue, jusqu'à concurrence de sept heures en moyenne par semaine, au maximum. La fréquentation de ces cours, de préférence à celle des cours correspondant faits dans la langue régionale, est facultative pour les élèves dont les parents n'ont pas demandé le dédoublement.

S'il existe dans l'établissement une section spéciale, il est loisible aux élèves du régime ordinaire de suivre, dans la langue du régime spécial, les cours déterminés conformément à l'alinéa précédent.

ART. 2.

In de instellingen welke in de Brusselsche agglomeratie of in een gemeente der taalgrens gelegen zijn, is de voertaal, in de eerste plaats, de moedertaal of de gebruikelijke taal van de meerderheid der leerlingen, vastgesteld overeenkomstig de bepalingen van lid 3 van vorenstaand artikel. Doch terzelfder tijd wordt, onder de voorwaarden en het voorbehoud aangegeven in de alinea's 2 tot 4, een afdeeling wier moedertaal niet die van de meerderheid is.

ART. 3.

In het stelsel, ingevoerd overeenkomstig lid 1 van artikel 1 :

a) Worden er in elk studiejaar ten minste drie uren les per week gewijd aan het onderwijs in een tweede taal, te weten : Fransch, Nederlandsch of Duitsch;

b) Daarenboven worden op verzoek van een zeker aantal gezinshoofden, die ten minste tien in dezelfde klasse ingeschreven kinderen hebben, parallelcursussen in de tweede taal gegeven loopende over de oude talen, de wetkunde, de wetenschappen, de geschiedenis, de aardrijkskunde, den godsdienst of de zedenleer, gedurende een gemiddelde van ten hoogste zeven uren per week.

De leerlingen, wier ouders de splitting der cursussen niet hebben aangevraagd, mogen bedoelde cursussen volgen, indien zij die verkiezen boven de overeenkomstige lessen in de taal der streek.

Is er in de instelling een bijzondere afdeeling, dan staat het den leerlingen van het gewone stelsel vrij, de overeenkomstig het voorgaande lid bepaalde cursussen in de taal van het bijzonder stelsel te volgen.

Dans l'un et l'autre cas, l'admission aux leçons données en seconde langue est subordonnée à l'aptitude effective de l'élève à suivre ces leçons avec fruit.

ART. 4.

Les dispositions de l'article précédent sont applicables dans l'agglomération bruxelloise et dans les communes de la frontière linguistique.

ART. 5.

Dans les sections spéciales, créées par application de l'alinéa 2 de l'article 1er :

a) Il est consacré, dans chaque année d'études, au moins trois heures de leçons par semaine à l'enseignement de la langue régionale;

b) En outre, à partir de la deuxième année dans les écoles moyennes et de la classe de cinquième dans les athénées royaux, des cours portant sur les langues anciennes, les mathématiques, les sciences, l'histoire, la géographie, la religion ou la morale, sont faits exclusivement dans la langue régionale. Le temps consacré à ces cours, qui sera progressivement étendu, équivaldra, dans l'ensemble des différentes années d'études, à sept heures en moyenne par semaine, sans pouvoir excéder, en dernière année, la moitié des heures réservées aux dites matières.

ART. 6.

Les mesures prévues au littéra b des articles 3 et 5 seront déterminées par arrêté royal.

ART. 7.

Dans les classes primaires annexées aux écoles moyennes, la langue véhiculaire de l'enseignement est le flamand,

ART. 5.

I. — La langue véhiculaire de l'enseignement dans les classes primaires (sections préparatoires) annexées aux

In beide gevallen wordt de toelating tot de in de tweede taal gegeven lessen afhankelijk gesteld van de werkelijke bekwaamheid van den leerling om bedoelde lessen met vrucht te volgen.

ART. 4.

De bepalingen van vorenstaand artikel zijn toepasselijk in de Brusselsche agglomeratie en in de gemeenten van de taalgrens.

ART. 5.

In de bijzondere afdeelingen, opgericht ter toepassing van lid 2, van artikel 1 :

a) Worden er in elk studiejaar ten minste drie uren les per week gewijd aan het onderwijs in de taal der streek;

b) Daarenboven worden te beginnen met het tweede jaar in de middelbare scholen en met de vijfde klasse in de Koninklijke athenaea, cursussen loopende over de oude talen, de wiskunde, de wetenschappen, de geschiedenis, de aardrijkskunde, den godsdienst of de zedenleer, uitsluitend in de taal der streek gegeven. De aan bedoelde cursussen bestede tijd, welke geleidelijk zal uitgebreid worden, zal, over de verschillende studie jaren samen, gemiddeld zeven uren per week bedragen, zonder in het laatste jaar de helft der uren te mogen overschrijden welke voor die vakken voorbehouden zijn.

ART. 6.

De maatregelen voorzien bij lid *b* der artikelen 3 en 5 zullen bij Koninklijk besluit vastgesteld worden.

ART. 7.

In de aan de middelbare scholen verbonden klassen voor lager onderwijs is de voertaal van het onderwijs het Neder-

ART. 5.

1. De voertaal van het onderwijs in de lagere klassen (voorbereidende afdeelingen) toegevoegd aan de middelbare

le français ou l'allemand, suivant que ces écoles sont situées respectivement dans la région flamande, dans la région wallonne ou dans une localité d'expression allemande.

Cependant, à la demande d'un certain nombre de chefs de famille, domiciliés depuis au moins trois ans dans la région au moment de la rentrée annuelle des classes et ayant ensemble au moins vingt enfants soumis à l'obligation scolaire, dont la langue maternelle ou usuelle n'est pas la langue véhiculaire de l'établissement, une section spéciale est organisée pour ces élèves. La condition de résidence, requise pour obtenir la création de la section spéciale, n'est pas exigée pour être admis à fréquenter la section existante.

La déclaration des chefs de famille concernant la langue maternelle ou usuelle de leurs enfants n'est recevable qu'autant que ces derniers soient reconnus effectivement aptes à recevoir avec fruit l'instruction dans la langue désignée. Cette aptitude est vérifiée, dès le début de l'année scolaire, par un jury composé du chef de l'établissement ou de son délégué, assisté de deux membres du personnel enseignant, dont l'un sera professeur de seconde langue. L'inspecteur de l'État et le chef de famille intéressé peuvent en appeler de la décision du jury au Ministre compétent, qui statue après supplément d'enquête.

Dans l'agglomération bruxelloise et dans les communes de la frontière linguistique, la langue véhiculaire est, en ordre principal, la langue maternelle ou usuelle de la majorité des élèves, déterminée conformément aux dispositions de l'alinéa précédent; mais, il y est organisé, en même temps, dans les conditions et sous les réserves énoncées aux alinéas 2 et 3 du présent article, une section pour les élèves dont

écoles moyennes est le flamand dans la région flamande du pays, le français dans la région wallonne et l'allemand dans les communes d'expression allemande.

Les enfants, dont la langue maternelle ou usuelle n'est pas la langue régionale auront le droit de recevoir l'enseignement dans leur langue maternelle. Toutefois, le Ministre compétent demeurera seul juge de la réalité de ce besoin et de l'opportunité d'y donner satisfaction.

A partir du deuxième degré d'études primaires, les élèves admis dans les classes spéciales, créées en vertu de l'alinéa précédent, seront tenus d'apprendre la langue de la région, de manière à pouvoir suivre avec fruit les cours de l'enseignement moyen. Un arrêté royal réglera l'application de cette disposition conformément au statut de l'enseignement primaire.

Les classes spéciales actuellement existantes, de même que celles qui viendraient à être organisées dans l'avenir, seront maintenues aussi longtemps qu'elles compteront un nombre d'élèves au moins égal au minimum requis par les règlements sur la matière pour que les écoles soumises au régime de la loi organique de l'enseignement primaire puissent recevoir la subvention de l'État. Les enfants dont les parents ne possèdent pas la nationalité belge ne peuvent entrer en ligne de compte pour constituer le minimum d'élèves requis pour justifier le maintien des classes d'exception.

II. — Dans les classes primaires (sections préparatoires) annexées aux écoles moyennes situées dans l'agglomération bruxelloise, les communes bilingues qui l'environnent et les communes bilingues de la frontière linguistique, la langue de l'enseignement est la langue maternelle ou usuelle de l'enfant. Celle-ci est déterminée par la déclaration des chefs de famille, vérifiée conformément aux dispositions de l'article 6 ci-après. Dans ces classes, des tempéraments

landsch, het Fransch of het Duitsch, naar gelang bedoelde scholen onderscheidenlijk gelegen zijn in de Vlaamsche streek, in de Waalsche streek of in een Duitschsprekende gemeente.

~ Nochtans wordt op verzoek van een zeker aantal gezinshoofden, die sinds ten minste drie jaar in de streek woonachtig zijn op het oogenblik van de jaarlijksche hervatting der lessen, en die, te zamen ten minste twintig leerplichtige kinderen hebben, wier moedertaal of gebruikelijke taal niet de voertaal is van de instelling, een bijzondere afdeeling voor die leerlingen ingericht. De voorwaarde van verblijf in de streek, welke wordt gevegd om de oprichting van de bijzondere afdeeling te verkrijgen, wordt niet vereischt om de bestaande afdeeling te mogen bezoeken.

De verklaring der gezinshoofden betreffende de moedertaal of de gebruikelijke taal hunner kinderen kan slechts in aanmerking komen voor zooverre laatstgenoemden werkelijk bekwaam bevonden werden om met vrucht onderrecht in de aangegeven taal te ontvangen. Die bekwaamheid wordt reeds bij het begin van het schooljaar onderzocht door een commissie samengesteld uit het hoofd der instelling of zijn afgevaardigde, bijgestaan door twee leden van het onderwijzend personeel, waarvan er een de tweede taal onderwijst. De opziener van den Staat en het betrokken gezinshoofd kunnen van de beslissing van de commissie in hooger beroep komen bij den bevoegden Minister, die na aanvullend onderzoek, uitspraak doet.

In de Brusselsche agglomeratie en in de gemeenten van de taalgrens is de voertaal, in de eerste plaats, de moedertaal of de gebruikelijke taal van de meerderheid der leerlingen, vastgesteld overeenkomstig de bepalingen van voorenstaand lid; doch er wordt terzelfder tijd onder de voorwaarden en het voorbehoud aangegeven in de alinea's 2 en 3 van onderhavig artikel, een afdeeling opgericht voor de leerlingen wier

scholen is het Nederlandsch in de Vlaamsche streek van het land, het Fransch in de Waalsche streek en het Duitsch in de Duitschsprekende gemeenten.

De kinderen, wier moeder- of gebruikelijke taal niet de taal der streek is, hebben het recht het onderwijs in hun moedertaal te ontvangen. De bevoegde Minister oordeelt echter steeds alleen over de werkelijkheid van deze behoefte en over de gepastheid daarin te voorzien.

Vanaf den tweeden graad der lagere studiën, zijn de leerlingen toegelaten tot de krachtens het vorige lid bijzondere opgerichte klassen, gehouden de taal der streek derwijze te leeren dat zij met vrucht de lessen van het middelbaar onderwijs kunnen volgen. Een Koninklijk besluit regelt de toepassing van deze bepaling overeenkomstig het statuut van het lager onderwijs.

De thans bestaande bijzondere klassen, alsmede die welke later mochten worden opgericht, blijven behouden zolang zij een aantal leerlingen tellen ten minste gelijk aan het bij de desbetreffende reglementen vereischt aantal opdat de scholen, aan het stelsel der wet op het lager onderwijs onderworpen, de Staatstoelage kunnen genieten. De kinderen wier ouders de Belgische nationaliteit niet bezitten komen niet in aanmerking voor het minimum aantal vereischt om het behoud van de uitzonderingsklassen te wettigen.

II. — In de lagere klassen (voorbereidende afdeelingen) toegevoegd aan de middelbare scholen gelegen in de Brusselsche agglomeratie, in de tweetalige gemeenten daarrond, in de tweetalige gemeenten op de taalgrens, is de voertaal van het onderwijs de moeder- of gebruikelijke taal van het kind. Deze wordt bepaald door de verklaring der gezinshoofden nagegaan overeenkomstig de bepalingen van het hierna volgend artikel 6. In deze klassen kunnen ver-

la langue maternelle ne serait pas celle de la majorité.

A partir de la cinquième année d'études, il est organisé, obligatoirement, un cours didactique de seconde langue, comportant au moins trois heures de leçons par semaine. Dès la troisième année d'études, des exercices élémentaires de conversation y prépareront les élèves à suivre avec fruit le cours didactique.

La fréquentation de ce cours est facultative dans les classes visées aux alinéas 1er et 4 ci-dessus. Elle est obligatoire dans les sections spéciales créées en exécution de l'alinéa 2.

pourront être apportés à la règle « langue maternelle, langue véhiculaire » selon les besoins pédagogiques des élèves et les contingences locales. Toutefois, ces tempéraments ne peuvent avoir pour effet de nuire à l'étude approfondie de la langue maternelle. L'enseignement de la seconde langue sera obligatoire dans les dites classes à concurrence d'un minimum de trois heures par semaine. Cet enseignement commencera à la troisième année d'études et ne pourra excéder un tiers du temps scolaire.

III. — A la demande d'un certain nombre de chefs de famille ayant ensemble au moins vingt-cinq enfants d'âge scolaire, un cours didactique de seconde langue comportant au moins trois heures de leçons par semaine, sera organisé à partir de la cinquième année d'études. La fréquentation de ce cours est facultative pour les enfants dont les parents ne l'ont pas réclamé.

ART. 6.

En cas de doute, l'aptitude effective de l'élève à recevoir avec fruit l'instruction dans la langue désignée comme étant sa langue maternelle ou usuelle, est vérifiée, dans le courant du premier mois de l'année scolaire, par un jury composé du chef de l'établissement ou de son délégué, président, et de deux membres du corps professoral dont l'un sera professeur de première langue et l'autre professeur de seconde langue. L'inspecteur de l'État, de même que le chef de la famille intéressé, peuvent en appeler de la décision du jury au Ministre compétent.

ART. 8.

Pour l'application de la présente loi :

a) L'agglomération bruxelloise est déterminée conformément à l'article 2

moedertaal niet die der meerderheid zou zijn.

Te beginnen met het vijfde studiejaar wordt er een verplicht gestelde didactische cursus in de tweede taal ingericht van ten minste drie uren les per week. Van het derde studiejaar af worden de leerlingen er door middel van eenvoudige spreekoefeningen voorbereid om met vrucht den didactischen cursus te volgen.

Het volgen van dien cursus is onverplicht in de klassen bedoeld bij de bovenstaande alinea's 1 en 4. Het is verplicht in de bijzondere afdeelingen opgericht ter uitvoering van lid 2.

zachtingen worden toegebracht aan den regel « moedertaal, voertaal », volgens de pedagogische behoeften van het kind en de plaatselijke omstandigheden. Deze verzachtingen mogen evenwel de grondige studie van de moedertaal niet benadeelen. Het onderwijs van de tweede taal is verplicht in bedoelde klassen tot een minimum van drie uren per week. Dit onderwijs vangt aan met het derde studiejaar en mag één derde van den schooltijd niet overschrijden.

III. Op verzoek van een zeker aantal gezinshoofden met te zamen ten minste vijf en twintig schoolplichtige kinderen, wordt een didactische cursus in de tweede taal vanaf het vijfde studiejaar ingericht met ten minste drie uren les per week. Het volgen van dezen cursus is vrij voor de kinderen wier ouders hem niet hebben aangevraagd.

ART. 6.

In geval van twijfel, wordt de werkelijke bekwaamheid van den leerling, om met vrucht het onderwijs te ontvangen in de taal als zijn moeder- of gebruikelijke taal aangewezen, onderzocht in den loop van de eerste maand van het schooljaar, door een Commissie samengesteld uit het hoofd der instelling of zijn afgevaardigde, voorzitter, en twee leden van het leeraarskorps, waarvan een leeraar de eerste en de andere de tweede taal onderwijst. De opziener van den Staat evenals het betrokken gezinshoofd kunnen bij den bevoegden Minister van de beslissing der Commissie in hooger beroep komen.

ART. 8.

Voor de toepassing van deze wet :

a) Wordt de Brusse'sche agglomeratie bepaald overeenkomstig artikel 2

de la loi du 31 juillet 1921 concernant l'emploi des langues en matière administrative;

b) Les communes de la frontière linguistique seront déterminées par arrêté royal.

ART. 7.

Le Ministre des Sciences et des Arts chargera spécialement des inspecteurs de son Département de contrôler, dès le début de l'année scolaire, l'application des dispositions de la présente loi. Ces inspecteurs seront désignés par arrêté royal, sur une double liste de candidats, présentée par l'Académie royale de Langue et de Littérature françaises et par l'Académie royale de Langue et de Littérature flamandes.

Le Ministre déposera chaque année un rapport sur le fonctionnement et les résultats de ce contrôle.

ART. 9.

L'application de la présente loi aura lieu, progressivement, d'année en année, à partir de l'exercice scolaire 1930-1931. Au fur et à mesure de cette application la loi du 15 juin 1883 sera abrogée.

ART. 8.

L'application de la présente loi aura lieu progressivement d'année en année, à partir de l'exercice 1932-1933. Au fur et à mesure de cette application, la loi du 15 juin 1883 se a abrogée.

der wet van 31 Juli 1921 betreffende
het gebruik der talen in bestuurszaken;

b) Zullen de gemeenten der taalgrens
bepaald worden bij Koninklijk besluit.

ART. 7.

De Minister van Kunsten en Wetenschappen gelast inzonderheid opzieners van zijn Departement bij het begin van het schooljaar de toepassing van de bepalingen dezer wet na te gaan. Deze opzieners worden bij Koninklijk besluit aangewezen op een dubbele lijst van kandidaten voorgedragen door de « Académie royale de Langue et de Littérature françaises » en door de Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal en Letterkunde.

De Minister dient elk jaar verslag in over de werking en de uitslagen van dit toezicht.

ART. 9.

Deze wet zal gedeeltelijk van jaar tot jaar toegepast worden, te beginnen met het schooljaar 1930-1931. Naar mate van deze toepassing zal de wet van 15 Juni 1883 vervallen.

ART. 8.

Deze wet wordt geleidelijk van jaar tot jaar toegepast, te beginnen met het schooljaar 1932-1933. Naar mate van deze toepassing wordt de wet van 15 Juni 1883 ingetrokken.

BIJLAGE II.

COMMISSIEVERGADERING VAN 16 OCTOBER 1931.

Aanvullend verslag uit naam van de Commissie van Kunsten en Wetenschappen belast met het onderzoek van het wetsontwerp betreffende het taalstelsel van het middelbaar onderwijs.

Aanwezig : De heeren VERMEYLEN, voorzitter ; BRUNEEL DE LA WARANDE, CARNOY, Graaf DE LA BARRE D'ERQUELINNES, DE NAUW, DIERCKX, Burggraaf DU BUS DE WARNAFFE, INGENBLEEK, GOFFIN, LEGRAND, RONVAUX, VAN OVERBERGH, VAN ROOSBROECK, VINCK en RUTTEN, verslaggever.

MEVROUW, MIJNE HEEREN, !

In het verslag door de meerderheid van Uw Commissie goedgekeurd, hebben wij de argumenten uiteengezet van de voorstanders van het ontwerp ingediend door het Kabinet Jaspar, alsmede de redenen die aangevoerd werden door degenen die een voorlopige verdaging van het vraagstuk voorstelden. Aan onze collega's gaven wij er ook een algemeen overzicht in van den huidige toestand van het middelbaar onderwijs. Wij kunnen derhalve, zonder meer, de ontleding aanvangen van de amendementen door de Regeering ingediend.

* *

Daar de Senaat is bijeengeroepen tegen 27 October, stelde Uw Commissie vast dat het haar onmogelijk zou zijn haar verslag tijdig in te dienen indien zij eerst zou vergaderen nadat zij den definitieven tekst zou hebben ontvangen van de Regeeringsamendementen, tekst die moest goedgekeurd worden door den Ministerraad in zijn vergadering van 8 October.

Om de taak van de Commissie te vergemakkelijken, heeft de Regeering haar dus den tekst doen geworden,

dien wij als bijlage mededeelen en die niet meer werd gewijzigd door den Ministerraad.

Daar de Commissie reeds bij haar eerste vergadering, gehouden op 6 October, zonder oppositie een beginsel aannam, dat, op een hoofdzakelijk punt, de amendementen van de Regeering wijzigt, oordeelde deze het wenschelijker dat de Commissie den officieelen tekst zou subamendeeren. De verslaggever kreeg van de Commissie opdracht een formule te zoeken die nauwkeurig het standpunt waarover men het eens was geworden zou weergeven. (1)

Ziehier in welke voorwaarden de stemming door de Commissie werd uitgebracht. Verscheidene van haar leden en andere Senatoren die op de vergadering aanwezig waren, verklaarden geen bepaling te kunnen aanvaarden die een verschillend regime in rechten voor de Vlaamsche streek en voor de Waalsche streek zou behouden. Even naïef als het zou zijn door een wet het zelfde belang te willen toekennen aan het Nederlandsch als aan het Fransch, wanneer men zich op het standpunt van de verspreiding over de wereld stelt, even rechtvaardig is het aan de Vlamingen geen wettelijk regime

(1) Wij betuigen onzen besten dank aan den heer Directeur-generaal Bauwens, Kabinetshoofd van den Minister van Kunsten en Wetenschappen, wiens schrandere en toegeewijde medewerking ons bij het uitwerken der teksten ten zeerste te stade is gekomen.

op te leggen dat verschilt van dat door de Walen aanvaard. Deze laatsten willen niet dat de Minister zou kunnen voorschrijven dat in Wallonië de verplichte tweede taal het Nederlandsch zou zijn. Het is derhalve logisch, antwoorden de Vlamingen, dat hij ook niet het recht krijgt het Fransch in Vlaanderen op te leggen.

Niemand zal kunnen bewijzen dat men gevaar loopt in de oogen van de Vlamingen het belang van het Fransch te verminderen, omdat men een einde stelt aan een regime van ongelijkheid dat zij met recht vernederend kunnen achten. Wat gisteren was en wat heden is, zal morgen niet ophouden te bestaan : de Vlaamsche ouders die hun kinderen naar een inrichting van middelbaar onderwijs zenden, staan er op dat deze een grondig onderwijs in het Fransch ontvangen.

Eenieder is het eens over de noodzakelijkheid van het verplicht onderwijs in een tweede taal. Zulk onderwijs maakt een bestanddeel uit van alle programma's van middelbaar onderwijs over de gansche wereld. Wat laat toe te veronderstellen dat deze tweede taal in Vlaanderen zou ophouden het Fransch te zijn? De Vlamingen hebben te veel zin voor wat duidelijk hun belangen zijn om anders te handelen. En hoe zouden de verantwoordelijke overheden van het officieel onderwijs geen rekening houden met het feit dat het Fransch grondig wordt onderwezen in alle vrije instellingen? Om deze redenen zou het niet alleen ongepast, maar ook nog volstrekt nuteloos zijn een tekst goed te keuren die een verschillend wettelijk regime in de beide taalgewesten behoudt.

Uw verslaggever meent er eens te meer aan te moeten herinneren dat zijn katholieke collega's niet opgehouden hebben hun wensch te betuigen in taalopzicht een eerlijke verstandhouding tusschen beiderlei onderwijs vast te leggen. Dat beteekent dat geen enkel voorstel dat voor doel heeft deze ver-

standhouding te verzekeren door hen ongunstig zou onthaald worden.

Wanneer de Voorzitter de vraag ter stemming legt of men het beginsel van volstrekte wederkeerigheid aanneemt, spreekt de Commissie zich voor dit beginsel uit met 12 stemmen en 2 onthoudingen. De twee leden welke zich onthouden verklaren dit te doen om den tijd te hebben na te denken en hun vrienden te raadplegen.

* * *

Ter vergadering van 16 October heeft Uw Commissie den tekst bijgewerkt dien haar verslaggever gelast werd haar voor te leggen.

EERSTE ARTIKEL.

Lid 1 van artikel 1 is de herhaling van lid 1 van artikel 1 van het ontwerp Jaspar. Wij stellen voor twee alinea's toe te voegen die geen nieuw amendement uitmaken, doch hier beter op hun plaats zijn.

Inderdaad, artikel 2 van het regeringsontwerp stelt vast dat er in taalopzicht vier verschillende gewesten in het land zijn : de Vlaamsche streek, de Waalsche streek, de streek welke de Duitschspreekende gemeenten telt en ten slotte de tweetalige streek die de Brusselsche agglomeratie en de gemeenten langs de taalgrens gelegen bevat. Derhalve is het logisch eerst te bepalen welke de voertaal dezer vier gewesten zijn zal.

Elkeen neemt aan dat in de eerste drie gevallen de voertaal de taal is van het gewest; in het vierde geval kan er geen spraak zijn van gewestelijke taal vermits het hier een uiteraard tweetalige bevolking geldt. Hier bestaan niet van die taalminderheden die de wetgever nog slechts erkent binnen de perken bij artikel 3 bepaald. Hoe zou men van een gewestelijke taal spreken in een gewest waar er feitelijk twee zijn? Ditmaal moet men noodzakelijk zijn toevlucht nemen tot de uitdrukking : moedertaal.

Het lijkt ons eenvoudiger de wijze van toezicht over de verklaringen te bepalen onmiddellijk nadat de tekst waarbij het criterium van de moedertaal wordt vastgesteld. Aldus wordt in één enkel artikel alles samengebracht wat betrekking heeft op de voertaal in het middelbaar onderwijs. Het Regeeringsontwerp, waarbij het onderwijs van het Fransch verplichtend wordt gemaakt in de Vlaamsche afdeelingen en het onderwijs van het Nederlandsch verplichtend wordt gemaakt in de Fransche afdeelingen van de tweetalige gemeenten, onderstelt trouwens eveneens de voorafgaande verklaring van het gezinshoofd.

De bepalingen van artikel 5 van den tekst uwer Commissie, dat trouwens de herhaling is van artikel 7 van het Regeeringsontwerp, geven aan de Vlamingen allen waarborg aangaande de eerlijke toepassing van de wet in het algemeen en inzonderheid aangaande het toezicht over de verklaringen. Deze waarborgen zijn dezelfde als die welke door den Senaat werden goedgekeurd, in den loop der bespreking van het ontwerp betreffende het lager onderwijs, op voorstel zelf van de Vlaamsche leiders.

Het zal evenwel niet overbodig zijn, ten einde alle misverstand te voorkomen, in herinnering te brengen dat een kind, behoorende tot een tweetalige gemeente en dat zijn lagere studiën heeft gedaan onder het Nederlandsch of onder het Fransche regime, geacht wordt tot moedertaal te hebben de taal die de ouders hebben aangegeven. Een nieuwe verklaring en het toezicht dat zij in zich sluit, zijn dus in het middelbaar onderwijs niet noodig tenzij in buitengewone gevallen, bij voorbeeld in het geval van kinderen die thuis studiën hebben gedaan.

De Commissie drukt den wensch uit in den loop der openbare bespreking dezen uitleg van den verslaggever, betreffende het toezicht over de verklaring der ouders, door de Regeering te hooren bevestigen.

ART. 2.

Het nieuwe artikel 2 door de Commissie voorgesteld heeft betrekking op het onderwijs van de tweede taal.

De eerste alinea lokt geen bezwaren uit omdat wij zooeven hebben in herinnering gebracht dat het grondig onderwijs van een tweede taal een bestanddeel is van het programma van het middelbaar onderwijs in al de werelddeelen. En vermits dit onderwijs grondig moet zijn, zou men niet begrijpen dat daaraan minder dan vier uur per week zou worden besteed. Het onderzoek van de uurroosters en de ontleding van de volgende alinea bewijzen dat het niet noodig is een maximum te bepalen.

Ten einde al diegenen gerust te stellen die zich ongerust maken over de « ministeriële willekeur », voegt de Commissie erbij dat, bij het bepalen van de tweede taal, er altijd rekening zal moeten gehouden worden met de wenschen van de ouders.

Krachtens de eerste alinea hebben de ouders het recht tot tweede taal een andere taal te kiezen dan het Nederlandsch of het Fransch. Wie ziet echter niet in dat de gezinshoofden, die bij voorbeeld Engelsch of Duitsch hebben gekozen, toch wenschen aan hun kinderen een behoorlijke kennis van een tweede landstaal te geven? Men moet ook het geval voorzien van diegenen die, nadat zij het Nederlandsch of het Fransch tot tweede taal hebben gekozen, oordeelen dat er minstens zes of zeven uur onderwijs per week in deze taal noodig zijn om een ernstigen uitslag te bekomen.

De Commissie stelt U een tekst voor, waarin zij zich moeite heeft gegeven alle mogelijkheid van misverstand te voorkomen. De formule, die door den verslaggever aan de Commissie werd voorgelegd, stelde vooreerst vast dat minstens vier uur les moet besteed worden aan het onderwijs van een tweede taal, en voegde daaraan toe, dat, bij de toepassing, de bevoegde

Minister zich zal laten leiden door den wensch der betrokken gezinshoofden, wat betreft de keus van de taal.

Het bleek dat deze tekst, in zijn al te gebiedenden vorm, aan eenige afzonderlijke personen kon toelaten leergangen te eischen, waarvan de inrichting in de practijk niet te verwezenlijken zou zijn, namelijk in geval van al te groote wanverhouding tusschen het beschikbaar onderwijzend personeel en het zeer klein aantal leerlingen voor wie men bij voorbeeld Engelsch of Duitsch zou eischen. Bijgevolg dacht men er eerst aan dit laatste gedeelte van de bepaling weg te laten. Doch deze weglating zonder meer was van aard een ander bezwaar mede te brengen, dat misschien gevaarlijker was : dit, namelijk, aan de gezinshoofden alle waarborgen te ontnemen tegen de « ministerieele willekeur » in de keus van de tweede taal. Er is een eenvoudig middel om alle vereischten te verzoenen : het behouden van het beginsel der bepaling, mits verzachting van den al te zeer gebiedenden vorm. Door te zeggen, dat de verantwoordelijke overheden altijd zullen moeten rekening houden met den wensch van de betrokken gezinshoofden, handhaaft men de verplichting voor de schooloverheden de door de ouders gewenschte taal te kiezen. **Moest men een andere taal opdringen, dan zou men het goedvinden der ouders miskennen en ingaan tegen den uitdrukkelijken wil van den wetgever.** Doch dank zij een schakeering in de termen laat men tevens wat vrij spel en ook een lichte vrijheid van beoordeeling der practische mogelijkheden. De verantwoordelijke overheid zal aldus gewettigd verzet kunnen uiten tegen niet te rechtvaardigen eischen. In voorkomend geval zal zij eveneens te gelijker tijd voldoening kunnen schenken aan twee belangrijke groepen gezinshoofden die verschillende talen zouden vragen.

Wij zijn ervan overtuigd dat de Regeering ons commentaar zal bijtreden

en dit commentaar aldus de officieele interpretatie van den tekst zal zijn.

De tweede alinea zegt niet dat het grondig onderwijs van de tweede landstaal uitsluitend moet worden gegeven onder vorm van Fransche lessen ofwel onder den vorm, dien wij gemengden vorm zullen noemen, van een leergang van Fransch en een algemeenen cursus gegeven in het Fransch.

In het eerste deel van ons verslag hebben wij de argumenten aangehaald die pleiten ten voordeele van dit laatste stelsel, dat thans in de meeste vrije onderwijsinstellingen wordt gevolgd. Sluit men zich daarbij niet aan, dan moet men, op gevaar af den gewenschten uitslag niet te bereiken, ofwel het aantal Fransche lessen vermenigvuldigen en alsdan wordt men genoodzaakt den uurrooster te verlengen en daarvan hebben wij reeds de bezwaren doen uitschijnen; ofwel het aantal uren besteed aan het eigenlijke wetenschappelijk onderwijs verminderen, hetgeen aanleiding geeft tot al de bezwaren die men wel kan raden.

Nochtans, zeer bevoegde specialisten zijn gekant tegen het gemengde stelsel. Zij oordeelen dat dit stelsel minder goed de homogene cultuur verzekert die zoo noodig is voor de integrale ontwikkeling van het verstand. Men weet overigens dat de leerlingen die uit het in het Nederlandsch gegeven lager onderwijs komen geen in het Nederlandsch gegeven leergang in het Latijn kunnen volgen. Deze specialisten voegen er aan toe dat, wat hier belang heeft, niet zoozeer het aantal lesuren is als de waarde en de methode van den leeraar. Met een leeraar die zelf grondig de taal kent die hij aanleert en een goede methode heeft, kan men onbetwistbaar bevredigende uitslagen bereiken door gemiddeld zes uren les in het Fransch per week te geven. Dit regime wordt nu reeds toegepast in een zeker aantal Vlaamsche colleges.

De kwestie wordt des te meer betwist daar geen enkel van beide voorgestelde

systemen reeds voldoende lang is toegepast om ons toe te laten er vaste besluiten uit te trekken. Wij moeten bijgevolg de proef voortzetten, en aanzien de beide stelsels bestaan in het vrij onderwijs ziet men niet in waarom men aan het officieel onderwijs dezelfde vrijheid van keus zou weigeren.

De Commissie stelt aan den Minister voor de proef van de twee stelsels te maken, hetgeen hem na enkele jaren ondervinding zal toelaten het regime dat de beste uitslagen zal opgeleverd hebben te veralgemeenen. Men ziet echter niet goed in hoe het mogelijk ware in de Waalsche streek wetenschappelijke cursussen te doen geven in het Nederlandsch aan leerlingen welke de terminologie van deze taal niet kennen.

Doch vermits de Vlaamsche leerlingen doorgaans beter het Fransch kennen dan de Waalsche leerlingen het Nederlandsch, en dat, anderzijds beide methodes beproefd worden in de vrije colleges, heeft Uw Commissie de verantwoordelijke leiders van het officieel onderwijs niet willen berooven van de vrijheid die hun collega's van het vrij onderwijs hebben. De verslaggever werd gelast de Regeering te verzoeken zich bij die meening aan te sluiten.

De Commissie wenscht ook dat het zou verstaan zijn dat de leerlingen welke een grondigen cursus in het Fransch of in het Nederlandsch zouden verkregen hebben omdat zij tien in aantal waren, er niet van beroofd zouden worden hun studiën in een of andere taal voort te zetten, omdat zij in de tweede of in de eerste bij voorbeeld nog slechts acht of negen zouden zijn. Op dit punt ook wenscht de Commissie dat de Regeering haar inzichten zou bekend maken.

Alinea 4 bevat een bepaling die gebillijkt is door het uiteraard tweetalig kenmerk van de gewesten die er in vermeld zijn. De voorgeschreven verplichting stelt slechts een bestaanden toestand vast doch verbetert hem

door een doelmatige verduidelijking.

Zij brengt de verplichting van het beginsel van het verplicht onderwijs der tweede landstaal overeen met de noodzakelijkheid aan de schooloverheden, onder de verantwoordelijkheid van den Minister, een voldoende vrijheid van doseering te laten.

Kortom, artikel 2 behelst drie bepalingen :

1° Verplichting een tweede taal te leeren, die het Fransch, het Nederlandsch, het Duitsch of het Engelsch kan zijn;

2° Gemak voor de ouders om een grondig onderwijs te verkrijgen in een tweede nationale taal, die het Fransch, het Nederlandsch of het Duitsch kan zijn.

3° Tweetalig regime voor de tweetalige agglomeraties.

ART. 3.

Artikel 3 is nagenoeg de volledige weergave van artikel 4 van het Regeeringsontwerp. Wij zeggen « nagenoeg » volledig, omdat de Commissie alleen, om klaarder te zijn, den laatsten regel van alinea B heeft gewijzigd.

De Commissie oordeelde het niet noodzakelijk artikel 3 van het Regeeringsontwerp te behouden, daar dit artikel slechts de weergave is van een bepaling die reeds voorkomt in het ontwerp op het lager onderwijs.

De tekst voorziet drie uitzonderingsgevallen : a) lid 1, het geval van de leerlingen ingeschreven bij de thans bestaande minderheidsafdeelingen ; b) lid 2, het geval van leerlingen die thans een lagere school bezoeken waar de voertaal niet de taal der streek is ; c) ten slotte, lid 3, het geval van leerlingen die hun middelbare studiën hebben aangevangen in een instelling die niet onderworpen is aan het taalstelsel der streek die zij bewonen.

Iedereen wet dat het onmogelijk is in het Parlement een meerderheid te vinden voor het onbepaald behoud

van bijzondere afdeelingen bij de middelbare onderwijsinstellingen van het Vlaamsche land. Het voorbeeld door het vrij onderwijs gegeven, waar men het best kan stellen zonder dit regime, zal de overtuiging van de bekampers van de bijzondere afdeelingen niet tot wankelen kunnen brengen. Men onbepaald en te allen prijs te willen handhaven geeft blijk van een geestestoestand die alleen te verklaren is door een onverdedigbare verwarring tusschen de afschaffing van een bijzondere afdeeling en van een voldoende onderricht van het Fransch.

Niettemin heeft de Regeering noodig geacht in ruime mate rekening te houden met de verworven toestanden.

Het definitief stelsel voor de leerlingen uit de taalminderheid zal gewis het aanpassingsstelsel zijn, voorzien in het ontwerp dat wij voor het lager onderwijs hebben aangenomen. Dit aanpassingsstelsel zal van zelf de bijzondere afdeelingen overbodig maken. Evenwel, om willekeur te vermijden, moet de opheffing van een bijzondere afdeeling worden ingevoerd krachtens een met redenen omkleed Koninklijk besluit dat in den *Moniteur* is verschenen.

Lid 3 slaat op de Franschsprekende ouders in het Vlaamsche land woonachtig en wier kinderen hunne middelbare studiën hebben aangevangen in een instelling in Wallonië of langs de taalgrens gelegen. Het is voor deze ouders niet steeds mogelijk hunne kinderen te laten in de instelling waar zij hunne studiën hebben aangevangen. Wie zou deze kinderen willen doemen hun studiën voort te zetten in een taal die zij niet kennen?

Doch het is mogelijk, ofschoon weinig waarschijnlijk dat een zeker aantal ouders, in een groote gemeente of een streek, overleg zouden plegen om hunne kinderen gedurende een jaar naar een instelling van een andere taalstreek te zenden om aldus het onbepaald behoud van het minderheidsstelsel te

bekomen. In dergelijk geval moet de Regeering, voorgelicht door de bijkbare bedoeling van den wetgever, na gaan of dergelijk opzet niet moet worden gedwarsboomd.

ART. 4, 5 et 6.

Bij artikel 4, heeft Uw Commissie aan haar verslaggever de zorg overgelaten den tekst op te maken met inachtneming van het noodige parallelisme tusschen de bepalingen door den Senaat goedgekeurd voor de lagere scholen en de bepalingen die zullen slaan op de voorbereidende afdeelingen der middelbare scholen. Het onderwijs van de tweede landstaal blijft dus verplicht in de tweetalige streken.

Wij hoeven hier niet meer te bewijzen dat het klaarblijkend belang van het kind en het algemeen belang van het land de handhaving van deze bepaling eischen.

Artikel 5 beoogt de instelling van een volkomen onafhankelijk toezicht « wars, zooals de heer Huysmans het ook vroeg, van politieken invloed en dat alleen om zaken van opvoedkundigen aard bekommerd is. »

Dit artikel, evenals het vorige, is de herhaling van de procedure aangenomen voor het lager onderwijs.

Artikel 6 bepaalt den datum van de geleidelijke toepassing van de voorgaande bepalingen.

* *

De voorafgaande tekst en het commentaar geven juist, zoo meenen wij, de zienswijzen weer door de leden Uwer Commissie uitgedrukt.

Wij vatten ze samen in onderstaande volzinnen :

1° Het moet uit zijn dat er in taalopzicht een regime van vrijheid weze in het Waalsch gedeelte van het land en een regime van dwang in het Vlaamsch gedeelte van het land. Het eenig regime dat de gemoederen kan bedaren, hetgeen wij allen wenschen, is dit van de volledige vrijheid en de volstreckte

wederkeerigheid. De toestand is natuurlijk heel verschillend wanneer de hoofdzakelijk tweetalige aard eener streek een onderwijs oplegt dat zoo tweetalig is als de streek zelf.

2° Men moet voldoening geven aan de ouders die een grondig onderwijs in een tweede landstaal willen, doch het aantal lesuren dat er aan zal besteed worden mag niet minder dan vier uren en niet meer dan tien of elf uren bedragen. Het is inderdaad van belang dat de twee derden der lessen altijd gegeven worden in de streektaal.

3° De opgedane ondervinding is nog niet toereikend om te laten bevestigen op welke wijze best een grondige kennis van de tweede landstaal verkregen wordt : deze welke bestaat in het geven van Fransche lessen en ten minste een algemeen cursus in het Fransch, en deze welke bestaat in het vermeerderen van het aantal Fransche cursussen, de streektaal de voertaal blijvende voor al de algemeene cursussen.

Merken wij op dat in de enkele colleges waar al de algemeene cursussen in het Nederlandsch gegeven worden, het aantal lesuren aan het Fransch besteed vijf tot zeven bedraagt. Bij het nagaan van de uurroosters in het eerste gedeelte van dit verslag aangehaald, zal men zien dat in de Franschtalige minderheidsafdeelingen van de Vlaamsche landsstreek het aantal uren aan het onderwijs van de tweede landstaal besteed, schommelt

van vijf tot vier. Het is dus logisch aan de schooloverheden, aan de specialisten in de pedagogie en in laatsten aanleg aan den Minister de zorg over te laten te beslissen over de vrije keus tusschen beide regimes. Elke andere oplossing schijnt ons voorbarig en weinig wetenschappelijk.

4° Hoewel al de ouders vrij zijn het onderwijs van een derde taal te vragen, zou men geen *grondig* onderwijs van drie talen kunnen verzekeren zonder de uurroosters te verlengen. In de practijk kan er dus alleen spraak zijn van een *volloende* onderwijs van een derde taal.

Derhalve zal het aantal uren, daaraan besteed in den huidige uurrooster, niet dienen verhoogd.

Onderhavig aanvullend verslag werd door Uw Commissie eensgezind goedgekeurd.

De Voorzitter,
A. VERMEYLEN.

De Verslaggever,
G. RUTTEN.

TEXTE
AMENDÉ PAR LA COMMISSION.

ARTICLE PREMIER.

Dans les établissements régis par la loi organique de l'enseignement moyen, la langue véhiculaire de l'enseignement est le flamand, le français ou l'allemand, suivant que les établissements sont situés respectivement dans la région flamande, dans la région wallonne ou dans une localité d'expression allemande.

Dans les établissements situés dans l'agglomération bruxelloise, les communes bilingues qui l'environnent et les communes bilingues de la frontière linguistique, la langue véhiculaire de l'enseignement est la langue maternelle des élèves, déterminée d'après les déclarations des chefs de famille intéressés. En cas de doute, l'aptitude effective de l'élève à recevoir avec fruit l'instruction dans la langue désignée comme étant sa langue maternelle ou usuelle, est vérifiée, dans le courant du premier mois de l'année scolaire, par un jury composé du chef de l'établissement ou de son délégué, président, et de deux membres du corps professoral dont l'un sera professeur de première langue et l'autre professeur de seconde langue. L'inspecteur de l'État, de même que le chef de famille intéressé peuvent en appeler de la décision du jury au Ministre compétent.

ART. 2.

1° Il est consacré, dans chaque année d'études, au moins quatre heures de leçons par semaine à l'enseignement d'une seconde langue, qui sera déterminée d'après les convenances des chefs de famille intéressés;

2° A la demande de chefs de famille représentant au moins dix élèves par année d'études, il est donné à ces élèves

TEKST
DOOR DE COMMISSIE GEWIJZIGD.

EERSTE ARTIKEL.

In de instellingen beheerd door de wet tot regeling van het middelbaar onderwijs is de voertaal van het onderwijs het Nederlandsch, het Fransch of het Duitsch, naar gelang die instellingen onderscheidenlijk gelegen zijn in de Vlaamsche streek, in de Waalsche streek of in een Duitschspreekende gemeente.

In de instellingen gelegen in de Brusselsche agglomeratie, in de tweetalige gemeenten daarrond en in de tweetalige gemeenten op de taalgrens, is de voertaal van het onderwijs de moedertaal van de leerlingen, bepaald volgens de verklaringen van de betrokken gezinshoofden. In geval van twijfel, wordt de werkelijke bekwaamheid van den leerling, om met vrucht het onderwijs te ontvangen in de taal als zijn moeder- of gebruikelijke taal aangewezen, onderzocht in den loop van de eerste maand van het schooljaar, door een jury samengesteld uit het hoofd der instelling of zijn afgevaardigde, voorzitter, en twee leden van het leeraarskorps, waarvan een leeraar de eerste en de andere de tweede taal onderwijst. De opziener van den Staat evenals het betrokken gezinshoofd kunnen bij den bevoegden Minister van de beslissing der jury in hooger beroep komen.

ART. 2.

1° In elk studiejaar worden ten minste vier uren les per week besteed aan het onderricht van een tweede taal die wordt bepaald volgens het goedvinden van de betrokken gezinshoofden;

2° Op verzoek van gezinshoofden die ten minste tien kinderen per studiejaar vertegenwoordigen, wordt aan deze leer-

— indépendamment du cours visé à l'alinéa précédent — un enseignement approfondi du français ou du flamand. Cet enseignement sera organisé de manière à réserver toujours au moins deux tiers de l'horaire total à l'enseignement donné dans la langue de la région;

3° Le Ministre pourra, en s'inspirant des contingences locales, et notamment en considérant le régime linguistique des établissements scolaires libres de la région, inscrire au programme l'enseignement approfondi du français ou du flamand. Cet enseignement restera facultatif;

4° Dans les établissements situés dans l'agglomération bruxelloise, les communes bilingues qui l'environnent et les communes bilingues de la frontière linguistique, l'enseignement du français sera obligatoire en régime flamand et l'enseignement du flamand obligatoire en régime français. Cet enseignement sera organisé de manière à réserver, aux cours donnés dans la langue maternelle, au moins deux tiers de l'horaire total.

ART. 3.

Les sections linguistiques spéciales existantes seront maintenues aussi longtemps que leur fréquentation, par des élèves appartenant à l'une des trois catégories ci-après, justifiera leur maintien :

- a) Élèves actuellement inscrits;
- b) Élèves faisant actuellement leurs études primaires dans des classes linguistiques spéciales et n'ayant pu acquérir une connaissance suffisante de la langue régionale pour pouvoir suivre avec fruit le régime normal de l'article 1er ou le régime établi par l'article 20 de la loi organique de l'enseignement primaire;

c) Les élèves de nationalité belge, dont la langue maternelle ou usuelle n'est pas la langue de la région et qui

lingen — onaan gezien den cursus in het vorig lid bedoeld — een grondig onderwijs van het Fransch of het Nederlandsch gegeven. Dit onderwijs wordt derwijze ingericht dat steeds ten minste twee derden van den totalen uurrooster voorbehouden blijven aan het onderwijs in de taal der streek gegeven;

3° Steunend op de plaatselijke omstandigheden en namelijk gelet op het taalregime van de vrije onderwijsinstellingen van de streek, kan de Minister op het programma het grondig onderwijs van het Fransch of van het Nederlandsch vermelden. Dit onderwijs blijft vrij;

4° In de instellingen gelegen in de Brusselsche agglomeratie, in de tweetalige gemeenten daarrond en in de tweetalige gemeenten op de taalgrens, is het onderwijs van het Fransch verplicht in het Vlaamsch regime en het onderwijs van het Nederlandsch verplicht in het Fransch regime. Dit onderwijs wordt derwijze ingericht dat, aan de cursussen in de moedertaal gegeven, ten minste twee derden van den totalen uurrooster voorbehouden blijven.

ART. 3.

De thans bestaande bijzondere taalafdeelingen blijven behouden zoolang hun bezoek, door leerlingen behoorend tot een der drie hieronder aangegeven categorieën, zulks wettigt :

- a) Thans ingeschreven leerlingen;
- b) Leerlingen die thans hun lagere studiën doen in bijzondere taalklassen en die geen voldoende kennis van de streektaal konden opdoen om met vrucht het normaal regime ingesteld krachtens artikel 1, of het regime krachtens artikel 20 der wet tot regeling van het lager onderwijs te kunnen volgen;

c) Leerlingen van Belgische nationaliteit wier moedertaal of gebruikelijke taal niet de taal der streek is en die

ont commencé leurs études moyennes dans un établissement non soumis au régime linguistique de cette région, pour autant qu'ils ne se soient pas volontairement soustraits au régime primaire régional.

Le cas échéant, la suppression des sections spéciales est décidée par un arrêté royal motivé, qui sera publié au *Moniteur*. Cette suppression pourra être partielle et se réaliser graduellement d'année en année.

ART. 4.

La langue véhiculaire de l'enseignement dans les classes primaires (sections préparatoires) annexées aux écoles moyennes est le flamand dans la région flamande du pays, le français dans la région wallonne et l'allemand dans les communes d'expression allemande.

Les enfants dont la langue maternelle ou usuelle n'est pas la langue régionale, auront le droit de recevoir l'enseignement dans leur langue maternelle. Toutefois, le Ministre compétent demeurera seul juge de la réalité de ce besoin et de l'opportunité d'y donner satisfaction.

A partir du deuxième degré d'études primaires, les élèves admis dans les classes spéciales, créées en vertu de l'alinéa précédent, seront tenus d'apprendre la langue de la région, de manière à pouvoir suivre avec fruit les cours de l'enseignement moyen. Un arrêté royal réglera l'application de cette disposition.

Les classes spéciales actuellement existantes, de même que celles qui viendraient à être organisées dans l'avenir, seront maintenues aussi longtemps qu'elles compteront un nombre d'élèves au moins égal au minimum requis par les règlements sur la matière pour que les écoles soumises au régime de la loi organique de l'enseignement primaire puissent recevoir la subvention

hun middelbare studiën hebben aangevangen in een instelling welke niet onderworpen is aan het taalregime dezer streek, mits zij zich niet vrijwillig aan het gewestelijk lager regime hebben onttrokken.

Tot de opheffing dezer bijzondere afdelingen wordt eventueel besloten bij een met redenen omkleed Koninklijk Besluit, in den *Moniteur* bekend gemaakt. Deze opheffing kan gedeeltelijk zijn en geleidelijk van jaar tot jaar geschieden.

ART. 4.

De voertaal van het onderwijs in de lagere klassen (voorbereidende afdelingen) toegevoegd aan de middelbare scholen is het Nederlandsch in de Vlaamsche streek van het land, het Fransch in de Waalsche streek en het Duitsch in de Duitschsprekende gemeenten.

De kinderen wier moeder- of gebruikelijke taal niet de taal der streek is, hebben het recht het onderwijs in hun moedertaal te ontvangen. De bevoegde Minister oordeelt echter steeds alleen over de werkelijkheid van deze behoefte en over de gepastheid daarin te voorzien.

Vanaf den tweeden graad der lagere studiën, zijn de leerlingen, toegelaten tot de krachtens het vorige lid bijzondere opgerichte klassen, gehouden de taal der streek derwijze te leeren dat zij met vrucht de lessen van het middelbaar onderwijs kunnen volgen. Een Koninklijk Besluit regelt de toepassing van deze bepaling.

De thans bestaande bijzondere klassen, alsmede die welke later mochten worden opgericht, blijven zoolang behouden als zij een aantal leerlingen tellen ten minste gelijk aan het bij de desbetreffende reglementen vereischt aantal, opdat de scholen, aan het stelsel der organieke wet op het lager onderwijs onderworpen, de Staatstoelage kunnen genieten. De kinderen wier ouders de

de l'État. Les enfants dont les parents ne possèdent pas la nationalité belge ne peuvent entrer en ligne de compte pour constituer le minimum d'élèves requis pour justifier le maintien des classes d'exception.

A la demande d'un certain nombre de chefs de famille ayant ensemble au moins vingt-cinq enfants d'âge scolaire, un cours didactique de seconde langue comportant au moins trois heures de leçons par semaine, sera organisé à partir de la 5e année d'études. La fréquentation de ce cours est facultative pour les enfants dont les parents ne l'ont pas réclamé.

Dans les classes primaires (sections préparatoires) annexées aux écoles moyennes situées dans l'agglomération bruxelloise, les communes bilingues qui l'environnent et les communes bilingues de la frontière linguistique, la langue de l'enseignement est la langue maternelle ou usuelle de l'enfant, déterminée conformément aux dispositions de l'article 1er ci-dessus. Dans ces classes, des tempéraments pourront être apportés à la règle « langue maternelle, langue véhiculaire », selon les besoins pédagogiques des élèves et les contingences locales. Toutefois, ces tempéraments ne peuvent avoir pour effet de nuire à l'étude approfondie de la langue maternelle. Dans les classes dont il s'agit, l'enseignement de la seconde langue nationale est obligatoire jusqu'à concurrence d'un minimum de trois heures par semaine. Cet enseignement commencera à la troisième année d'études et ne pourra excéder un tiers du temps scolaire.

ART. 5.

Le Ministre des Sciences et des Arts chargera spécialement des inspecteurs de son Département de contrôler, dès le début de l'année scolaire, l'application des dispositions de la présente loi. Ces inspecteurs seront désignés par arrêté royal, sur une double liste de

Belgische nationaliteit niet bezitten, komen niet in aanmerking voor het minimum aantal leerlingen vereischt om het behoud van de uitzonderingsklassen te wettigen.

Op verzoek van een zeker aantal gezinshoofden met te zamen ten minste vijf en twintig schoolplichtige kinderen, wordt een didactische cursus in de tweede taal vanaf het 5^e studiejaar ingericht met ten minste drie uren les per week. Het volgen van dezen cursus is vrij voor de kinderen wier ouders hem niet hebben aangevraagd.

In de lagere klassen (voorbereidende afdeelingen) toegevoegd aan de middelbare scholen gelegen in de Brusselsche agglomeratie, in de tweetalige gemeenten daarrond en in de tweetalige gemeenten op de taalgrens, is de voertaal van het onderwijs de moeder- of gebruikelijke taal van het kind, bepaald overeenkomstig de bepalingen van bovenstaand artikel 1. In deze klassen kunnen verzachtingen worden toegebracht aan den regel « moedertaal, voertaal », volgens de pedagogische behoeften van het kind en de plaatselijke omstandigheden. Deze verzachtingen mogen evenwel de grondige studie van de moedertaal niet benadeelen. In bedoelde klassen is het onderricht van de tweede landstaal verplicht tot een minimum van drie uren per week. Dit onderricht vangt aan met het derde studiejaar en mag een derde van den schooltijd niet overschrijden.

ART. 5.

De Minister van Wetenschappen en Kunsten gelast inzonderheid opzieners van zijn Departement bij het begin van het schooljaar de toepassing van de bepalingen dezer wet na te gaan. Deze opzieners worden bij Koninklijk besluit aangewezen op een dubbele lijst

candidats, présentée par l'Académie royale de Langue et de Littérature françaises et par l'Académie royale de Langue et de Littérature flamandes.

Le Ministre présentera chaque année aux Chambres un rapport sur le fonctionnement et les résultats de ce contrôle.

ART. 6.

L'application de la présente loi aura lieu progressivement d'année en année, à partir de l'exercice 1932-1933. Au fur et à mesure de cette application, la loi du 15 juin 1883 sera abrogée.

van kandidaten voorgedragen door de « Académie royale de Langue et de Littérature françaises » en door de Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal en Letterkunde.

De Minister dient elk jaar bij de Kamers verslag in over de werking en de uitslagen van dit toezicht.

ART. 6.

Deze wet wordt geleidelijk van jaar tot jaar toegepast, te beginnen met het schooljaar 1932-1933. Naar mate van deze toepassing wordt de wet van 15 Juni 1883 ingetrokken.

(68)

BELGISCHE SENAAT

COMMISSIEVERGADERINGEN VAN 28 APRIL, 6, 9 EN 16 OCTOBER 1931.

Verslag uit naam van de Commissie van Kunsten en Wetenschappen, belast met het onderzoek van het Wetsonwerp betreffende het taalstelsel van het middelbaar onderwijs (1).

(Zie n^r 143 van den Senaat, Zitting 1929-1930.)

Aanwezig : De heeren DERBAIX, voorzitter ; BRUNEEL DE LA WARANDE, CARNOY, Burggraaf DU BUS DE WARNAFFE, Graaf DE LA BARRE D'ERQUELINNES, DIERCKX, DUCHATEAU, GOFFIN, LEGRAND, MATAGNE, RONVAUX, Mevrouw SPAAK, de heeren VERMEYLEN, WAUCQUEZ en RUTTEN, verslaggever.

MEVROUW, MIJNE HEEREN,

Het tweede ontwerp dat ons is voorgelegd komt ter vervanging van de wet van 15 Juni 1883 tot regeling van het gebruik van de Vlaamsche taal in het Vlaamsche gedeelte van het land.

(1) Zie aanvullend verslag onder bijlage II.

Op het eerste gezicht lijkt dat de nieuwe tekst door de Regeering ingediend (zie Bijlage I) er zich niet bij bepaalt dien van het Kabinet Jaspar te wijzigen, doch feitelijk een nieuw ontwerp uitmaakt.

Ware het dus niet eenvoudiger geweest het eerste ontwerp in te trekken?

Het verslag uit naam van de Commissie van de Kamer der Volksvertegen-

Wij meenen van niet en ziehier waarom :

De studie van den tekst door het Kabinet Jaspar ingediend zal de nieuwe teksten beter doen begrijpen.

Het paste ook tijd te winnen met aan de Commissie van Kunsten en Wetenschappen toe te laten haar werkzaamheden te hervatten daar waar zij hen had gestaakt, zonder haar te verplichten de geheele procedure te heropenen in geval van indiening van een nieuw ontwerp.

Ten slotte is het billijk dat degenen die het eerste ontwerp in zijn geheel of althans in de meeste zijner bepalingen hebben verdedigd, hier een antwoord zouden kunnen vinden op de vaak zeer scherpe critiek waaraan zij bloot stonden.

woordigers opgemaakt door den heer Olin verdiende hier in zijn geheel te worden weergegeven.

Bij herlezing van wat in 1883 een Waalsch liberaal volksvertegenwoordiger schreef dachten wij, niet zonder weemoed, aan de prikkelende en langdurige besprekingen en aan al de pijnlijke misverstanden die ons zouden gespaard gebleven zijn, indien deze woorden in de invloedrijke kringen van toen waren begrepen. Een halve eeuw bijna scheidt ons van dezen tijd, en niemand onder onze collega's zal het nutteloos achten dat ik hier eenige uittreksels weergeef uit dit verslag, daar zij niets van hun actualiteit hebben verloren :

« De beweging die men onder den naam van Vlaamsche beweging heeft gekenmerkt vindt haar oorsprong in wettige verzuchtingen.

» Ongetwijfeld heeft zij gegronde kritiek uitgelokt wegens de overdrijvingen waarin zij soms verviel. Maar vooreerst moet zij worden gezien buiten de prikkelende elementen die de partijgeest er soms heeft getracht in te mengen. Dan dient te worden erkend dat deze overdrijvingen te verklaren zijn uit het verzet zelf waarop aanvankelijk gewettigde eischen stuitten.

» Overdrijvingen van dezen aard zijn onafscheidbaar van de zaken die men levendig voorstaat en geestdriftig verdedigt; zij vertoonen neiging om te verzwakken naarmate men voldoening schenkt aan de redelijke wenschen en aan de bewezen grieven.

» De Vlaamsche taal wordt door de groote meerderheid van de natie gesproken. Daarom verlangt zij haar deel onder de zon te hebben ten zelfden titel en op gelijken voet als de andere.

» Zij brengt ons in geestesverwantschap met onze Noorderburen, zij levert ons den sleutel tot de Germaansche talen.

» Ten slotte mag niet worden vergeten dat sedert de oprichting van België als onafhankelijken Staat, de Vlaamsche letterkunde een luister had die niet

altijd door de Fransche letterkunde werd geëvenaard. Een taal die haar dichters, haar roman- en geschiedschrijvers heeft, is waardig haar leeraars en haar scholen te hebben.

» Tot nog toe was in België het middelbaar onderwijs derwijze ingericht dat in de verschillende vakken van het programma nergens de Vlaamsche taal wordt aangewend.

» De jongelieden in onze instellingen gevormd kunnen niet op behoorlijke wijze de taal van hun ras gebruiken. Daaruit volgt een soort van scheiding tusschen de bemiddelde en de arbeidende klasse, tusschen de vrije beroepen en de kleine burgerij. Het volk wint niets bij de aanraking met de leidende klassen, die evenmin aan het volk de verworven kennis kunnen mededeelen als het volk hen kan begrijpen.

» Welke wetten ook het taalgebruik in zekere zaken hebben geregeld, bleven deze maatregelen niet ongeveer slechts theoretische voldoening voor geschade belangen? Hoeveel bestuurders of ambtenaren door de reglementen gehouden zich tot het publiek te wenden in de rond hen gebruikelijke taal, kunnen dit niet, niettegenstaande hun oorsprong, hetzij wegens hun ontoereikende kennis, hetzij omdat zij niet de gewoonte hebben om zich in een zekeren gedachtenkring van deze taal te bedienen?

» Is de wet betreffende de gerechtelijke zaken, ofschoon zij is ingegeven door hoogst eerbiedwaardige bedoelingen, in de praktijk niet belemmerd geworden voor de meeste rechtsmachten, tengevolge van de onervarenheid van rechters en advocaten?

» En indien wij, verder opklimmende, de gevolgen durven meten van deze intellectueele afzondering van de volksmassa in de helft van het land, zullen wij dan niet vaststellen dat dit noodgedwongen gemis van betrekkingen en verkeer tusschen de leidende geesten en de massa een bestendige hinderpaal is voor de verspreiding van den vooruitgang, voor elke inwijding in de bewe-

ging van het moderne leven; dat zij hoofdzakelijk verschaft voedsel aan den sleur, aan de vooroordeelen, aan de vijandige gezindheid die van dag tot dag sterker wordt tusschen de strekkingen van onze Waalsche en onze Vlaamsche bevolkingen.

» De mensch gaat tot wien zijn taal spreekt. Indien hij alleen het woord van één tribune verstaat, kan men er zich over verwonderen dat hij juist dit woord volgt? »

* * *

De wet tot regeling van het middelbaar onderwijs dagteekent van 1 Juni 1850. In de artikelen 22, 23 en 24 bepaalt zij er zich bij de vakken op te sommen die in de middelbare scholen en in de Athenea moeten worden aangeleerd.

Zij voorziet een leergang in het Nederlandsch, in het Vlaamsche gedeelte van het land, doch er is geen sprake van zich van deze taal te bedienen om eenig ander vak aan te leeren.

De wet van 15 Juni 1881 en die van 6 Februari 1887 wijzigen dezen toestand geenszins. De wet van 10 April 1890 houdende bepaling van de voorwaarden van toelating tot de universitaire examens laat aan den examinandus de keuze tusschen het Nederlandsch en het Fransch voor de vertaling van een Latijnsch schrijver vermeld op het programma der Rhetorica. Voor de overige letterkundige werken heeft de candidaat de vrije keuze tusschen Nederlandsch, Duitsch of Engelsch.

Dus geen verplichting voor de studenten komend uit een onderwijsinstelling van het Vlaamsch land om in het Nederlandsch te worden ondervraagd zoo zij het niet willen.

Beide wetten die thans moeten worden gewijzigd zijn de wet van 15 Juni 1883 « tweede ontwerp » en de wet van 12 Mei 1910 « derde ontwerp ».

Terwijl de wet van 15 Juni 1883 enkel voor doel heeft het gebruik van het Nederlandsch te regelen in de

officieele middelbare onderwijsinstellingen, in het Vlaamsche land gelegen, bepaalt de wet van 12 Mei 1910 het taalregime opgelegd aan de leerlingen uit de officieele en *vrije* instellingen, ten aanzien van de studie der moderne talen opgelegd aan al degenen die academische graden verlangen te bekomen.

* * *

Wij willen bondig de hoofdbepalingen van de wet van 1883, die men ons voorstelt te wijzigen, in herinnering brengen.

In het Vlaamsche gedeelte van het land worden de lessen der voorbereidende afdeelingen, aan de Staatsmiddelbare scholen toegevoegd, in het Nederlandsch gegeven. Het onderwijs in de Fransche taal moet er evenwel derwijze worden ingericht dat de leerlingen met vrucht de Fransche leergangen van de middelbare afdeeling kunnen volgen.

In de eigenlijke middelbare afdeelingen, wordt de Nederlandsche leergang in die taal gegeven. Dit geldt ook voor den leergang in het Engelsch en in het Duitsch, totdat de leerlingen in staat zijn deze studiën voort te zetten in de taal die hun wordt aangeleerd. Andere leergangen van het programma kunnen eveneens in het Nederlandsch worden gegeven en, in geen enkel geval, mogen er minder dan twee leergangen in het Nederlandsch worden gegeven.

Hetzelfde stelsel geldt voor de athenea.

De terminologie der verschillende vakken van het programma wordt gelijktijdig in het Fransch en in het Nederlandsch aangeleerd. Dit geldt zooveel mogelijk ook voor de geschiedkundige en aardrijkskundige benamingen.

De Regeering en de gemeenteraden, voor middelbare gestichten door de gemeente opgericht, hebben steeds het recht te beslissen dat de leergangen in

het Nederlandsch gegeven, dit tevens ook in het Fransch zullen worden.

* *

In de Memorie van Toelichting vinden wij de vier voornaamste redenen die de indiening van dit ontwerp wettingen :

1° De Regeering wil eerst en vooral « haar belofte gestand doen ». Deze verklaring is duidelijk en oprecht;

2° Het oogenblik is gekomen om het fragmentair en al te beperkt stelsel van de wet van 15 Juni 1883 te vervangen door een stelsel dat voor het middelbaar onderwijs van het geheele land zou gelden;

3° Het is wenschelijk aan den bevoegden Minister niet meer zulke uitgebreide macht te verleenen als die waarmede de tegenwoordige wet hem bekleedde. Inderdaad « hij kan willekeurig de meest willekeurige maatregelen treffen, zooals hij zich ook kan houden aan de meest onschuldige bepalingen. »

Men mag gewis niet beweren dat de achtereenvolgende Ministers van Kunsten en Wetenschappen misbruik zouden hebben gemaakt van de hun toevertrouwde macht : « Wij bevinden ons hier, zoo luidt de Memorie van toelichting, op een terrein waar men zich moet hoeden voor een absolute en strakke formule, waar men nooit voeling mag verliezen met de werkelijkheid, waar men bijgevolg rekening moet houden met de bestaande toestanden alsook met de rechtmatige eischen van de betrokkenen, dit is van de gezinshoofden, wier kinderen de lessen volgen van het middelbaar onderwijs... Men kan niet zonder klaarblijkende overdrijving stelselmatig kritiek oefenen op de uitslagen van een eenigszins empirische politiek die zich wijzig naar gelang van de omstandigheden. Het is echter juist voor dit empirisme met zijn onbestendigheid, zijn plotselinge omwentelingen, zijn mogelijke overdrijvingen, zijn steeds te vreezen willekeur, dat het land moet worden behoed. »

4° De indieners van het ontwerp erkennen dat « de plaats voor het Nederlandsch voorbehouden zeer bescheiden is en in de praktijk schijnen deze wettelijke voorschriften zelfs onvolledig te zijn nageleefd geworden, ten nadeele van het onderwijs in het Nederlandsch ». Pas na den oorlog « werden ernstige maatregelen getroffen om meer onderwijs in het Nederlandsch te geven ».

* *

De rangschikking ingevoerd bij de twee artikelen van het ontwerp lokte kritiek uit en gaf aanleiding tot min of meer uit de lucht gegrepen commentaren waarop wij eerst en vooral willen antwoorden :

Het ontwerp voorziet inderdaad :

1° Een volledig eentalig stelsel, « met de eenige verplichting enkele uren te wijden aan het bestudeeren der tweede taal »;

2° Een stelsel waarbij sommige verplichte leergangen in de tweede taal zullen worden gegeven;

3° Een bijzonder stelsel voor de taalminderheden;

4° Vrije keus tusschen de twee eerste stelsels voor de Brusselsche agglomeratie en de gemeenten op de taalgrens.

Beweerd werd dat deze rangschikking tot niets minder strekt dan tot het voor onbepaalden tijd invoeren of behouden in het Vlaamsche land van vier verschillende typen : de volbloed Vlamingen, in de eerste categorie gerangschikt; de schamele eentaligen, in de tweede categorie; de Franschsprekende Vlamingen die tegenover de Vlaamsche eischen vijandig of onverschillig staan, gerangschikt in de derde categorie; ten slotte schijnt de vierde categorie voor doel te hebben in België het Beulemansras te bestendigen. Dit stelsel, voegt men erbij, is jammerlijk van uit een nationaal oogpunt, want de toekomst van het land hangt voor alles af van het stipt eerbiedigen van al wat onze beide rassen kenmerkt en onderscheidt, en

niet van een kunstmatig mengelmoes waarover de evolutie van de rasfierheid spoedig zal hebben den staf gebroken. Van uit een sociaal opzicht is het eveneens gevaarlijk, want het komt neer op de verscherping van den kastegeest en van den klassenstrijd. Want de eerste categorie zal uitsluitend in het Vlaamsche land bestaan uit kinderen uit de arbeidsklasse, den geringen boerenstand en de kleine burgerij; de tweede groep omvat diegenen die ervan droomden zich van hunne omgeving te onderscheiden door een schijnbaar meer grondige kennis en een vaker gebruik van het Fransch; de derde categorie zal al diegenen begripen die willen voortgaan als vreemdelingen onder hun volk te leven en die, onder voorwendsel voor hunne vrijheid te kampen, feitelijk heel hunne omgeving en hun dienstpersoneel verplichten een andere taal dan die der streek te spreken; ten slotte zal de vierde categorie vooral dienen om inspiratie te verschaffen aan onze opstellers van tijdschriften, die den lachlust der vreemdelingen opwekken.

* * *

De voorstanders van het ontwerp erkennen — wie zou het kunnen ontkennen? — dat de verscheidenheid van de voorgestelde stelsels gewis tot verwickelingen aanleiding zal geven, doch is deze verscheidenheid niet het gevolg en de weerspiegeling van de ingewikkelde toestanden zelve, waarover het onmogelijk is, in den huidigen staat van zaken, heen te stappen?

Wanneer men aan de ouders de juiste strekking van het ontwerp en van de wijzigingen welke de Commissie van Kunsten en Wetenschappen daarop waarschijnlijk voorstellen zal, zal hebben toegelicht, dan zal de meerderheid onder hen den indruk van de verwijten, die wij daareven hebben uiteengezet, niet meer ondergaan.

Eerst en vooral zullen zij weten dat, in al de streken van het land, zij die

het wenschen instellingen met eentalig onderwijs kunnen vinden. Het aantal dezer instellingen zal natuurlijk in verhouding staan tot het aantal ouders die het eentalig stelsel zullen aanvragen, want wij mogen niet uit het oog verliezen dat het eentalig stelsel voortaan zal gelden als het gemeen recht op taalgebied.

Daarop hooren wij onmiddellijk zeggen dat de uitzonderingen zoo talrijk zullen zijn dat zij den regel feitelijk zullen ontzenuwen.

Laat ons nagaan wat er van de zaak is.

Het recht lessen te geven in een tweede taal wordt afhankelijk gesteld van twee voorwaarden: 1° men mag het maximum niet overschrijden van gemiddeld zeven uren per week, gevoegd bij de drie verplichte uren voor het onderwijs in de tweede taal; 2° het moet worden bewezen dat de leerling werkelijk bekwaam is deze lessen met vrucht te volgen.

Dit stelsel is niet onvereinbaar met de eischen van de cultureele ontwikkeling van het Vlaamsche volk. De bestuurders der middelbare onderwijsinstellingen zijn beslist bevoegd om de wenschen der ouders te kennen. De overgrootste meerderheid daarvan stellen vast dat de ouders, terecht bekommerd om de toekomst van hun kinderen, steeds blijven vragen dat deze zonder fouten zouden leeren Fransch spreken en schrijven. Uit de ervaring blijkt evenwel dat dit resultaat over het algemeen niet bereikt wordt wanneer leerlingen die thuis en met hunne makers enkel Vlaamsch spreken, er zich bij bepalen een Fransche les te volgen. De ouders die deze meening zijn toegedaan en de bestuurders van colleges en athenea die op hunnen wensch ingaan, verdienen die de verwijten welke hun door de voorstanders van een al te uitsluitende eentaligheid worden toegestuurd?

Men moet niet komen beweren dat het zoozeer door bedoelde ouders ver-

hoopte resultaat zou kunnen worden verkregen met het aantal uren Fransche les te verhoogen. Verder zullen wij zien, bij het nagaan van de tegenwoordige uurroosters, dat dit niet mogelijk ware zonder een weg op te gaan die noodlottig leiden zou, ofwel tot de beperking van het aantal noodzakelijke wetenschappelijke leergangen, ofwel tot nog grootere verwikkeling van reeds overladen programma's. Wij zullen nochtans in ons aanvullend verslag vaststellen dat deze thesis op verre na niet door alle specialisten wordt bijgetreden.

Op de taalminderheden worden twee verplichtingen gelegd die evenwijdig loopen met die welke voorkomen in het ontwerp op het taalstelsel bij het lager onderwijs : eerst moet de verklaring van de ouders streng en objectief worden nagegaan; en daarna moet geleidelijk het aantal verplichte lessen in de tweede taal worden verhoogd, zoodat niemand meer een college of een atheneum verlaten, noch homologeering van zijn diploma's verkrijgen kan, zoo niet blijkt dat hij goed met de taal der streek vertrouwd is.

* *

Om zich te vergewissen over de waarde van de dosering der leergangen die ons wordt voorgelegd, blijkt het onmisbaar eerst na te gaan hoe de klassen in de verschillende graden van het officieel onderwijs in elkaar passen, alsook welke de eischen van het tegenwoordig programma en van den tegenwoordigen uurrooster zijn.

De lagere school omvat drie graden, elk met twee studie jaren.

De 3de graad van de lagere school geeft toegang :

1° Tot den 4^{den} lagere graden (twee studie jaren);

2° Tot de middelbare school (drie studie jaren);

3° Tot de 6de in de atheneum.

De leerlingen die het derde studiejaar van de middelbare school hebben

doorgemaakt, kunnen overgaan naar de derde klas der moderne humaniora in de atheneum.

De overgang van de leerlingen van den vierden lagere graden naar het middelbaar onderwijs, hetzij na het eerste studiejaar van den vierden graden, hetzij na het tweede, wordt vergemakkelijkt.

Het programma van den vierden graden moet natuurlijk ingegeven zijn door de noodwendigheden van de streek en den toegang vergemakkelijken tot de verschillende soorten van onderwijs, handels-, nijverheids-, technisch onderwijs, enz.

De middelbare scholen en de atheneum mogen voorbereidende klassen hebben waarvan het programma, afgezien van enkele modaliteiten, hetzelfde als dit van de lagere scholen is.

Ofschoon het ontwerp dat wij onderzoeken alleen op het officieel onderwijs slaat, mag hier wel worden aangestipt dat de bestuurders van het vrij onderwijs op grond van een naar hunne meening beslissende ervaring, eischen dat de leerlingen die zich voorbereiden tot de Grieksch-Latijnsche humaniora, de lessen van de zevende klas zouden volgen in de voorbereidende afdeling toegevoegd aan hunne colleges. De vrijstelling van dezen regel moet uitzondering blijven. Men heeft inderdaad bevonden dat, zoo niet, de leerlingen niet of slecht vertrouwd zijn met die grammaticale ontleding hunner moedertaal, die een onmisbare voorbereiding is tot de studie der Latijnsche grammatica. In de colleges der Vlaamsche streek, is het onderwijs van het Latijn tweetalig of zelfs hoofdzakelijk Nederlandsch in de zesde, omdat de leerlingen niet voldoende Fransch kennen.

* *

Om de moeilijkheden van toepassing beter in het licht te stellen, lijkt het ons nuttig eerst den uurrooster aan te geven van de middelbare onderwijsinstellingen over het geheele land :

UURROOSTER.
MIDDELBARE JONGENSSCHOLEN.

Afdeeling voor Algemeene Opleiding.

LEERVAKKEN.	1 ^e studiejaar.	2 ^e studiejaar.	3 ^e studiejaar.
Godsdienst en Zedenleer of Zedenleer . . .	2	2	2
Eerste taal	7	7 of 5	5
Tweede taal	6 of 8	5 of 7	5
Derde taal	—	(3)	(3)
Vierde taal	—	—	(2)
Geschiedenis en Aardrijkskunde	3	3	3
Wiskunde	4	4	4
Wetenschappen	2	2	2
Handel	—	—	3
Teekenen	2	2	2
Handwerk	1	2	—
Lichamelijke opvoeding	2	2	2
Muziek	1	1	1
TOTAAL (met inbegrip van den geleiden arbeid)	30 of 32	33	34
Wellevendheid	8 conf. p. jaar.	8 conf. p. jaar.	8 conf. p. jaar.

N. B. 1. — Geen leerling mag meer dan 34 uren les per week volgen.

N. B. 2. — De cursief gedrukte cijfers geven het aantal uren les per week aan in de eerste en in de tweede taal voor de Vlaamsche scholen en afdeelingen.

N. B. 3. — Bij wijziging en uitbreiding van de termen van den ministerieelen omzendbrief van 28 December 1928, worden, *in al de middelbare scholen van het land*, de cursussen in de derde en in de vierde taal ontzegd aan de leerlingen uit de afdeeling voor algemeene opleiding die in het eerste studiejaar niet 0.5 van de punten hebben behaald in de eerste en de tweede taal samen (opstel en dagelijksch werk). Deze leerlingen moeten de aanvullende oefeningen volgen in de eerste en in de tweede taal ter vervanging van de derde en van de vierde taal.

Zij die behooren tot de afdeeling voor algemeene opleiding, mogen de cursussen in de derde en in de vierde taal volgen, mogen een van beide lessen volgen of allebei (volgens de klas) ofwel nog mogen zij beide lessen of een van beide vervangen door aanvullende oefeningen in de eerste en in de tweede taal.

UURROOSTER.
MIDDELBARE MEISJESSCHOLEN.
Afdeeling voor Algemeene Opleiding.

LEERVAKKEN.	1 ^e studiejaar.	2 ^e studiejaar.	3 ^e studiejaar.
Godsdienst en Zedenleer of Zedenleer . . .	2	2	2
Eerste taal	7	7 of 5	5
Tweede taal	6 of 8	5 of 7	5
Derde taal	—	(3)	(3)
Vierde taal	—	—	(2)
Geschiedenis en Aardrijkskunde	3	3	3
Wiskunde	4	3	3
Wetenschappen	2	2	2
Handel	—	—	3
Teekenen	2	2	(2)
Handwerk	2	2	2
Huishoudkunde	1	2	1
Lichamelijke opvoeding	2	2	2
Muziek	1	1	1
TOTAAL (met inbegrip van den geleiden arbeid)	32 of 34	34	34
Wellevendheid	8 conf. p. jaar.	8 conf. p. jaar.	8 conf. p. jaar.

N. B. 1. — Geen leerling mag meer dan 34 uren les per week volgen.

N. B. 2. — De cursief gedrukte cijfers geven het aantal uren les per week aan in de eerste en in de tweede taal voor de Vlaamsche scholen en afdeelingen.

N. B. 3. — Voor de leerlingen uit de afdeeling voor algemeene opleiding zie, wat betreft het verbod van de cursussen in de derde en vierde taal, het *nota bene* 3 van den uurrooster der middelbare jongensscholen.

De leerlingen uit het tweede en derde studiejaar van deze afdeeling, wien de cursus in de derde taal is ontzegd, zijn gehouden dien te vervangen door aanvullende oefeningen in de eerste en tweede taal. De leerlingen uit het derde studiejaar van deze afdeeling die zich in bedoeld geval bevinden ten aanzien van den cursus in de vierde taal, moeten dien vervangen door den cursus in het teekenen.

BELGISCHE ATHENEA

Uurrooster voor 1931. — Oudere humaniora. — Grieksch-Latijnsche afdeeling.

LEERVAKKEN	6 ^e	5 ^e	4 ^e	3 ^e	2 ^e	Rhet.
Godsdienst en Zedenleer of Zedenleer.	2	2	2	2	2	2
Latijn	6	6	6	6	6	6
Grieksch	—	5	5	4	4	4
Eerste taal	5	4	4	4	4	4
Tweede taal	5	4	4	4	4	4
Derde taal	—	—	3 a.	2 a.	2 a.	2 a.
Vierde taal	—	—	—	2 b.	2 b.	2 b.
Geschiedenis en aardrijkskunde .	3	3	3	3	3	3
Wiskunde	4	3	3	3	3	3
Physica en natuurwetenschappen .	2	2	2	2	2	2
Aanvullingen der physica . . .	—	—	—	1 c.	1 c.	1 c.
Teekenen	2	2	2 b.	2 d.	2 d.	2 d.
Lichamelijke opvoeding	2	2	2	2	2	2
Muziek	1	1	1 b.	1 e.	1 e.	1 e.
Totaal (met inbegrip van geleiden arbeid)	32	34	34	33 of 34	33 of 34	33 of 34

In de vierde moet de leerling kiezen tusschen de derde taal en groep *b* (teekenen en muziek); doch vanaf de derde mag hij daarvan afzien. De leerlingen uit de drie hoogste klassen mogen kiezen tusschen de lessen aangegeven met *a, b, c, d, e*, zonder evenwel vier en dertig uren les per week te overschrijden, noch beneden het totaal van drie en dertig lessen te blijven.

Vanaf de derde, mogen de leerlingen een *aanvullenden* leergang van physica volgen. De toekomstige geneesheeren, apothekers en doctoren in natuurwetenschappen mogen dus hun wetenschappelijk programma verscherpen, zonder dat voor hen het Grieksch moete worden afgeschaft.

JEZUIETENCOLLEGES IN BELGIË.

Uurrooster voor 1930. — Oudere humaniora (Grieksch-Latijnsche).

LEERVAKKEN	6 ^e	5 ^e	4 ^e	3 ^e	2 ^e	Rhet.
Godsdienst	2	2	2	2	2	2
Latijn	11	7	7	7	7	7
Grieksch	1 (*)	4	4	4	4	4
Fransch.	3	3	3	3	3	3
Nederlandsch	3	3	3	3	3	3
Engelsch	—	—	—	2 vr.	2 vr.	2 vr.
Duitsch	—	—	—	2 vr.	2 vr.	2 vr.
Wiskunde	3	3	3	3	3	3
bijzondere leergang .	—	—	—	—	—	2 vr.
Geschiedenis	1 1/2	1 1/2	1 1/2	1 1/2	1 1/2	1 1/2
Aardrijkskunde	1	1	1	1	1	1
Physica en Chemie	—	—	—	—	1	1
Letterk. Academie of Studiekring .	—	—	—	—	1	1
Turnen	1 vr.	1 vr.	1 vr.	1 vr.	1 vr.	1 vr.
Totaal (verplichte vakken) . .	24 1/2	24 1/2	24 1/2	24 1/2	26 1/2	26 1/2
	25 1/2	te Brus.			27 1/2	te Brus.

*) Alleen gedurende het laatste kwartaal ; dit uur wordt op het Latijn genomen

SINT-LODEWIJKSGESTICHT (BRUSSEL).
Afdeeling oudere humaniora (Grieksch-Latijnsche).

LEERVAKKEN	6 ^e	5 ^e	4 ^e	3 ^e	2 ^e	Rhet.
Godsdienst	1	1	1	1	1	1
Latijn	(1) 11-8	8	9	9	7	7
Grieksch	(1) 0-3	3	3	3	3	3
Fransch.	5	5	4	4	4	4
Nederlandsch	4	4	4	4	4	4
Wiskunde	3	3	3	3	3	3
Geschiedenis	1	1	1	1	2	2
Aardrijkskunde	1	1	1	1	1	1
Physica	—	—	—	—	1	1
Totaal	—	26	26	26	26	26

KLEIN SEMINARIE TE HOOGSTRATEN (BISDOM MECHELEN).
Uurrooster voor 1923. — Oudere humaniora (Grieksch-Latijnsche).

LEERVAKKEN	6 ^e	5 ^e	4 ^e	3 ^e	2 ^e	Rhet.
Godsdienst	2	2	2	2	2	2
Latijn	12	12	8	8	7	7
Grieksch	2	3	3	3	3	3
Nederlandsch	2	2	2	2	2	2
Fransch.	5	3	3	3	3	3
Geschiedenis	1	1	2	2	2	2
Aardrijkskunde	1	1	1	1	1	1
Wiskunde	2	2	3	3	3	3
Natuurwetenschappen	—	—	—	—	1	1
Totaal	27	26	24	24	24	24

Duitsch en Engelsch wordt vanaf de derde onderwezen.

Les in houding en turnen wordt regelmatig in het gesticht gegeven. Sedert het schooljaar 1928-1929, worden in de zesde en de vijfde twee uren les in de geschiedenis gegeven.

(1) Tijdens het 3^e trimester, worden er nog enkel 8 uren Latijn gegeven, maar daarentegen 3 uren Grieksch.

SEMINARIES EN BISSCHOPPELIJKE COLLEGES VAN HET BISDOM BRUGGE.

Oudere humanoria (Grieksch-Latijnsche). (1).

LEERVAKKEN	6 ^e	5 ^e	4 ^e	3 ^e	2 ^e	Rhet.
Godsdienst	2	2	2	2	2	2
Latijn	9	7	6	6	6	5
Grieksch	1 (*)	5	4	4	4	4
Nederlandsch	4	3	3	3	3	3
Fransch	5	4	1	3	3	3
Engelsch	—	—	1	1	1	1
Duitsch	—	—	1	1	1	1
Geschiedenis en aardrijkskunde .	2	2	2	2	2	2
Wiskunde	3	2	2	2	2	2
Wetenschappen	—	—	1	1	1	2
Teekenen	1	1	1	1	1	1
Muziek	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2
Totaal	27 1/2	26 1/2	26 1/2	26 1/2	26 1/2	26 1/2

*) In het derde kwartaal; uur op het Latijn genomen.

(1) Bij te voegen : een turnles per week voor iedere klas.

Voor de twee hoogste klassen : de letterkundige academie, minstens één uur per week.

SEMINARIES EN BISSCHOPPELIJKE COLLEGES VAN HET BISDOM LUIK.

Oudere humaniora (Grieksch-Latijnsche).

LEERVAKKEN	6 ^e	5 ^e	4 ^e	3 ^e	2 ^e	Rhet.
Godsdienst	2	2	2	2	2	2
Latijn	9	8	8	8	8	8
Grieksch	—	5	4	4	4	4
Fransch	6	3	3	3	3	3
Nederlandsch	4	4	4	4	4	4
Engelsch	2 vr.	2 vr.	2 vr.	2 vr.	2 vr.	2 vr.
Duitsch	2 vr.	2 vr.	2 vr.	2 vr.	2 vr.	2 vr.
Geschiedenis	2	2	2	2	2	2
Aardrijkskunde	1	1	1	1	1	1
Wiskunde	3	3	3	3	3	3
Natuurwetenschappen	—	—	1	1	1	1
Totaal (verplichte vakken) . .	27	28	28	28	28	28

STELSEL IN DE VLAAMSCHE COLLEGES VAN LIMBURG.

In de zesde en in de vijfde wordt het onderwijs geheel in het Nederlandsch gegeven (behalve de leergang in het Fransch).

Vanaf de vierde worden Latijn, Apologetica of Godsdienst, Wiskunde en Fransch in het Fransch gegeven, al de overige vakken in het Nederlandsch.

Wijzigingen in bovenstaanden uurrooster :

In de zesde, acht uren Latijn.

Fransch : onderscheidenlijk 6, 5, 4, 4, 4, 4 uren.

Nederlandsch : onderscheidenlijk 4, 3, 3, 3, 3, 3 uren.

BISSCHOPPELIJKE COLLEGES VAN HET BISDOM DOORNIK.

Uurrooster. — Oudere humaniora.

LEERVAKKEN	6 ^e	5 ^e	4 ^e	3 ^e	2 ^e	1 ^e
Godsdienst	3	3	3	2	2	2
Latijn	9	8	8	8	8	7
Grieksch	—	4	4	4	4	4
Fransch.	5	5	4	4	4	4
Wiskunde	3	3	3	3	3	3
Nederlandsch	4	3	3	3	3	3
Geschiedenis	2	2	2	2	2	2
Aardrijkskunde	1	1	1	1	1	1
Natuurwetenschappen	—	—	2	2	2	2
Teekenen	1	1	vr.	vr.	vr.	vr.
Schoone-Kunsten	—	—	—	—	1	1
Staathuishoudkunde	—	—	—	—	—	1 vr.
Duitsch.	—	—	1 vr.	1 vr.	1 vr.	1 vr.
Engelsch	—	—	1 vr.	1 vr.	1 vr.	1 vr.
Notenleer	1/2	1/2	—	—	—	—
Turnen	1	1	1	1	1	1
Totaal (verplichte lessen) . . .	29 1/2	31 1/2	31 of 32	30 of 31	31 of 32	31 of 32

UURROOSTER VOORGESCHREVEN IN DE BISSCHOPPELIJKE COLLEGES
VAN HET BISDOM GENT.

LEERVAKKEN	6 ^e	5 ^e	4 ^e	3 ^e	2 ^e	Rhet.
Godsdienst	2	2	2	2	2	2
Latijn	(1 ^{ste} s.) 10	8	7	7	6	6
	(2 ^e s.) 7	—	—	—	—	—
Grieksch	(2 ^e s.) 4	4	4	4	4	4
Nederlandsch	3	3	2	2	2	2
Fransch.	(1 ^{ste} s.) 5	3	3	3	3	3
	(2 ^e s.) 4	—	—	—	—	—
Engelsch	—	—	1	—	1	—
Duitsch	—	—	—	1	—	1
Geschiedenis	1	1	2	2	2	2
Aardrijkskunde	1	1	1	1	1	1
Wiskunde	2	2	3	3	3	3
Physica	—	—	—	—	1	1
Beleefdheid.	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2
Notenleer	1/2	1/2	—	—	—	—
Turnen	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2
Teekenen	1/2	1/2	—	—	—	—
Totaal	26	26	26	26	26	26

Behalve hoogervermelde vakken worden buiten de regelmatige klasuren lessen in scheikunde, botanica, teekenen, enz. gegeven.

COLLEGE NOTRE-DAME DE BELLEVUE TE DINANT (BISDOM NAMEN).
Uurrooster voor 1923 sqq — Oudere humaniora (Grieksch-Latijn).

LEERVAKKEN	6 ^e	5 ^e	4 ^e	3 ^e	2 ^e	Rhet.
Godsdienst	2	2	2	2	2	2
Latijn	8	7	7	7	7	7
Grieksch	2 (*)	3	3	3	3	3
Fransch	5	4	4	4	4	4
Nederlandsch	3	3	3	3	3	3
Engelsch	—	—	2 vr.	2 vr.	2 vr.	2 vr.
Duitsch	—	—	2 vr.	2 vr.	2 vr.	2 vr.
Geschiedenis en Aardrijkskunde .	3	3	3	3	3	3
Wiskunde	3	3	3	3	3	3
Natuurwetenschappen	—	—	—	1	1	1
Schoonschrift	1	1	1	1	1	1
Teekenen	1 1/2 vr.	1 1/2 vr.	1 1/2 vr.	1 1/2 vr.	1 1/2 vr.	1 1/2 vr.
Totaal (verplichte vakken)	25	25	25	26	26	26

(*) Tweede semester ; uren op Latijn en Fransch genomen.

BENEDIKTIJNER ABDIJSCHOOL TE SINT-ANDRIES-BIJ-BRUGGE.
Uurrooster voor 1923. — Oudere humaniora (Grieksch-Latijnsche).

LEERVAKKEN	6 ^e	5 ^e	4 ^e	3 ^e	2 ^e	Rhet.
Godsdienst	2	2	2	2	2	2
Latijn	8	7	7	6	6	6
Grieksch	1 (*)	5	5	4	4	4
Fransch	3	3	3	3	3	3
Nederlandsch	5	4	4	4	4	4
Engelsch	—	—	2	2	2	2
Geschiedenis	2	2	2	2	2	2
Aardrijkskunde	2	2	2	2	2	2
Wiskunde	3	3	3	3	3	3
Natuurwetenschappen	—	—	—	1	1	1
Totaal	25	28	30	29	29	29

(*) Laatste kwartaal : Duitsch, vrij ; in tweede en in Rhet.

Turnen, verplicht voor al de klassen.

ABDIJSCHOOL VAN SINT-BENEDICTUS TE MAREDSOUS.

Uurrooster voor 1923 sqq. — Oudere humaniora (Grieksch-Latijnsche)

LEERVAKKEN	6 ^e	5 ^e	4 ^e	3 ^e	2 ^e	Rhet.
Godsdienst	2	2	2	2	2	2
Latijn	10	7	7	7	7	7
Grieksch	1 (*)	4	4	4	4	4
Fransch	5	4	4	4	4	4
Nederlandsch	3	3	3	3	3	3
Engelsch	2 vr.	2 vr.	2 vr.	2 vr.	2 vr.	2 vr.
Duitsch	2 vr.	2 vr.	2 vr.	2 vr.	2 vr.	2 vr.
Geschiedenis	2	2	2	2	2	2
Aardrijkskunde	2	1	1	1	1	—
Wiskunde	2	3	3	3	3	3
Wetenschappen	—	—	1	1	1	2
Teekenen	1	1	—	—	—	—
Turnen	2	2	2	2	2	2
Totaal (verplichte vakken) . .	29	29	29	29	29	29

(*) In het laatste kwartaal.

JOZEFIETEN COLLEGES (LEUVEN, GEERAARDSBERGEN, MELLE).

Leervakken	<i>Oudere humanoria</i>						<i>Moderne humanoria</i>					
	1 ^e	2 ^e	3 ^e	4 ^e	5 ^e	6 ^e	1 ^e	2 ^e	3 ^e	4 ^e	5 ^e	6 ^e
Godsdienst . . .	2	2	2	2	2	2	1	2	2	2	2	2
Latijn	7	7	7	7	7	8	—	—	—	—	—	—
Grieksch.	4	4	4	4	4	(1)	—	—	—	—	—	—
Fransch.	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	5
Vlaamsch	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Engelsch	vrij						3	3	2	3	2	—
Duitsch.	idem						2	2	3	3	3	—
Geschiedenis . .	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Aardrijkskunde. .	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Oude aardrijkskunde. .	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Wiskunde	4	4	4	4	4	4	4	4	5	4	4	4
Handelswetensch. .	—	—	—	—	—	—	3	3	2	2	2	1
Nat.- en scheikund.	2	1	—	—	—	—	2	2	1	—	—	—
Natuurwetenschap.	1	—	—	—	—	—	1	1	1	1	1	2
Snelschrift . . .	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—
Teekenen	1 uur vrij						1	1	1	1	1	1
Zang-notenleer. .	» »						1 uur vrij					
Turnen	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2
Totaal	30 1/2	28 1/2	27 1/2	27 1/2	27 1/2	26 1/2	28 1/2	29 1/2	28 1/2	26 1/2	25 1/2	22 1/2

(1) 2 uren Grieksch per week in het derde kwartaal.

Het eerste dat men vaststelt bij de vergelijking van deze uurroosters is het verschil tusschen de uurroosters in de colleges en die in de athenea. Het wordt nochtans geringer door het feit dat in vele athenea iedere les 50 minuten duurt. In beide categorieën van gestichten is het programma in den grond natuurlijk hetzelfde vermits het noodzakelijk de bij de wet voorziene leervakken omvat. Doch op het stuk van te volgen methode, te bezigen schoolboeken en te regelen lesuren, wordt aan de vrije gestichten alle vrijheid gelaten. Met deze vrijheid op te eischen maken deze laatsten gebruik van een hun door de Grondwet gewaarborgd recht.

Het is niet uit overdreven liefde voor de wet van krachtenbesparing, doch met een bedoeling van gezonde pedagogie dat de hoofden uit het vrij onderwijs hun uurrooster behouden. Deze meer beperkte uurrooster stelt inderdaad den titularis der klas in de mogelijkheid zelf de voornaamste vakken te doceeren. Met het oog op de opleiding der jongelingen, gaat het stelsel van den eenig doceerenden leeraar met onbetwistbare voordeelen gepaard. Hem wordt een grooter gemak gelaten bij de onderlinge vergelijking van de verschillende letterkunden. Het zal hem volstaan eenmaal de algemeene letterkundige beginselen uiteen te zetten en die vervolgens toe te passen op de auteurs in de verschillende talen in de klas bestudeerd. Aldus komt er volledige harmonie in den geest van den student en men voorkomt afjakking, het bijna onvermijdelijk gevolg van veelvuldige leeraars. Men moet zich geen illusies maken; ondanks de pogingen van het bestuur, zal de bijzondere leeraar, zooals al de specialisten, geneigd zijn het vak dat hij aanleert te beschouwen als het voornaamste of althans een van de voornaamste. Hij zal zijn les overladen met begrippen die voor hem interessant en op zich zelve leerzaam zijn, doch die het gevaar opleveren geen voldoende licht te werpen

op de groote trekken die vóór alles dienen te worden gevat. Al te vaak verliest men uit het oog dat op het College en zelfs aan de Universiteit, de leerling enkel leert studeeren en eenvoudig de grondslagen legt waarop hij later grondige kennis zal kunnen vestigen.

Het verschil in de uurroosters is ook te verklaren door het feit dat, in de athenea, een deel van der uurrooster wordt in beslag genomen door wat men geleiden arbeid pleegt te noemen.

« De uitdrukking geleide arbeid, schrijft de heer Bauwens (1) in zijn *Code de l'enseignement moyen et de l'enseignement normal moyen*, geldt vooral voor de oefeningen die de leerlingen tot nog toe verplicht waren alleen thuis of in de studie uit te voeren en die zij voortaan, gedeeltelijk althans, in de school verrichten: memoriseering van lessen over het algemeen, vraagstukken van wiskunde, handel, wetenschappen, zoologische en botanische teekeningen, aardrijkskundige schemas of schetsen, geschiedkundige samenvattingen, werken in verband met den woordenschat of den zinsbouw, voorbereiding van teksten, opzoekingen in het woordenboek of in de school geleverde werken. korte opstellen, enz., enz. Dit is allemaal geleide arbeid dien men aan de leerlingen in de klas zal opleggen, niet alleen om hen te leiden en hun huistaak te verlichten, doch ook om hen in te wijden in verstandige en doelmatige inspanning van den geest. »

In het vrij onderwijs laat men meer tijd voor particuliere studie over.

Men verwacht natuurlijk niet van ons dat wij uitspraak zouden doen in het geschil tusschen de voorstanders van den klasarbeid en die van den huisarbeid. Toch zal men willen toegeven dat de volmaaktheidsgraad van de verstandelijk eopleiding niet streng gemeten wordt naar het aantal gevolgde les-

(1) *Le Code de l'Enseignement moyen*, BAUWENS, blz. 188, rechts. Cf ook blz. 145.

sen of in de klas gemaakte « huiswerken ».

* * *

Onder de talrijke opwerpingen waarop het ontwerp stuitte, moeten er sommige worden weerlegd, want zoo wij den schijn hadden hen te ontduiken, dan kon men ze allicht onweerlegbaar wanen. Deze opwerpingen steunen op feiten en schijnbaar nauwkeurige cijfers die op diegenen konden indruk maken die de teksten niet grondig hebben bestudeerd. Zij beweren niets minder te bewijzen dan dat het ontwerp er op neerkomt de in het Nederlandsch gegeven leergangen te verminderen.

Meent men werkelijk dat de indienerst van het ontwerp en de leden der Taalcommissie zoo ontdaan zijn van het meeste elementaire doorzicht dat zij zouden vergeten dat het nutteloos is de Vlamingen een hervorming voor te leggen die hun minder geeft dan zij nu hebben? En zoo dit niet hunne bedoeling was, zouden zij dan zoo verstrooid geweest zijn dat zij het resultaat niet zouden hebben bespeurd waartoe zij onwillens waren gekomen?

Een eerste opwerping betreft de lagere klassen aan de middelbare scholen toegevoegd. Zij luidt als volgt :

Het onderwijs wordt uitsluitend in het Nederlandsch in het Vlaamsche land gegeven, behalve in de Brusselsche agglomeratie waar de leergangen in het Fransch worden gegeven, en te Gent en te Leuven, waar een min of meer oorspronkelijk tweetalig stelsel heerscht. Het onderwijs van de Fransche taal wordt geregeld bij den ministerieelen omzendbrief van 28 December 1928. De elementaire spraak oefeningen beginne vanaf het derde jaar en daaraan worden per week zes halve uren in het derde en acht halve uren in het vierde jaar besteed. Vanaf het vijfde jaar, worden vijf uren per week voor de stelselmatige studie van de Fransche taal voorbehouden. Het ontwerp handhaaft dezen toestand, doch het volstaat met één jaar verblijf in

de gemeente om recht te hebben op een Fransch onderwijs in de voorwaarden voorzien bij de tweede alinea van artikel 1. In de praktijk, zegt men, komt dat neer op de inrichting van twee voorbereidende afdelingen : één Vlaamsche en één Fransche ; dit is een achteruitgang op den tegenwoordigen toestand.

Deze opwerping is niet gegrond. Eerst en vooral valt het op dat het vereischte van drie jaar verblijf in de streek gevergd wordt van de gezins- hoofden die de oprichting van een bijzondere minderheidsafdeeling aanvragen. Bovendien wordt geen enkel bewijs aangebracht tot staving van de bewering dat het ontwerp het stelsel van twee afdelingen, één Fransche en één Vlaamsche, zou veralgemeenen.

Een veronderstelling, die wij weinig gewettigd achten, om al de redenen aangegeven in ons verslag over het eerste ontwerp, wordt hier voor een besliste mogelijkheid gehouden. Het ware van grooter belang ons op feiten te wijzen waarop men steunt om te beweren dat, ondanks de getroffen maatregelen om de nauwkeurigheid van de verklaringen der huisvaders na te gaan, men overal of schier overal kinderen genoeg zal vinden om de bijzondere afdeling in gang te zetten, waarvan lid 2 van artikel 7 de oprichting toelaat.

Een tweede opwerping slaat op de middelbare scholen :

In de Vlaamsche streek, worden al de leergangen tegenwoordig in het Nederlandsch gegeven, behalve die in de Fransche taal. Doch er bestaan Fransche herhalingslessen en « geleide arbeid », die voor gevolg hebben dat men tot den volgenden uurrooster komt : op een totaal van drie en twintig uren les, worden tien in het Fransch gegeven gedurende het eerste jaar; in het tweede jaar komt men tot elf uren Fransch op vier en twintig uren en in het derde jaar, keert men terug tot tien uren Fransch, op een totaal van acht en twintig uren. In het Vlaamsche gedeelte

van het land, bestaan er, behalve te Gent, enkel Vlaamsche afdeelingen. In de Brusselsche agglomeratie bezitten alleen de middelbare scholen te Laken en te Molenbeek een Vlaamsche afdeeling.

Om te bewijzen dat het ontwerp een stap achteruit is, betoogt men dat het stelsel van gemeen recht door het ontwerp ingevoerd niet zal worden toegepast. Men erkent dat het tweede stelsel — zeven uren les in het Fransch gegeven en drie uren in de Fransche taal — den bestaanden toestand niet verscherpt, doch men beweert dat het derde stelsel, dit met de bijzondere afdeelingen, feitelijk, in bijna al de middelbare scholen zal worden ingevoerd.

Hier nog is het duidelijk dat de steller van deze opwerping, uit vrees overal ouders te zien te voorschijn komen die vijanden van het stelsel van gemeen recht zijn, of voorstanders van het derde stelsel, zijn vrees verwart met wat hij beweert de werkelijkheid van morgen te zullen zijn.

Hij schijnt bovendien uit het oog te hebben verloren dat de bijzondere afdeeling voorzien bij het tweede lid van artikel 1 — en waarvan de oprichting van sommige vereischten afhankelijk wordt gesteld — uitsluitend toegankelijk zal zijn voor de leerlingen wier moedertaal of gebruikelijke taal niet de voertaal van het onderwijs is.

Een derde opwerping betreft het stelsel in de Koninklijke Athenea :

Wat is het tegenwoordig stelsel aldaar? De twee derden van de lessen worden in het Nederlandsch gegeven, één derde in het Fransch; te Antwerpen worden al de lessen in het Nederlandsch gegeven, behalve die in de moderne talen en die in de handelsafdeeling. Behalve te Mechelen, te Diest en te Aalst, bestaat er in al de athenea van het Vlaamsche land een bijzondere afdeeling waarin al de lessen, behalve die in de moderne talen, in het Fransch worden gegeven. Feitelijk is deze afdeeling voor iedereen toegankelijk. Ten

slotte bestaat er, in de athenea van de Brusselsche agglomeratie, behalve te Elsene, een « zoogezegde Nederlandsche afdeeling » met één derde van de lessen in het Fransch gegeven. Om te bewijzen dat, zelfs in de athenea het ontwerp voor de Vlamingen meer ontgoocheling dan voordeelen zal opleveren, herhaalt men de redeneering toegepast op de middelbare scholen. Men stelt als princip dat het stelsel van gemeen recht niet zal in voege komen, wat neerkomt op een stap achteruit voor de athenea te Antwerpen, Mechelen, Diest en Aalst.

Men geeft toe dat het ontwerp een verbetering brengt voor de leerlingen der Fransche afdeeling, die meer Nederlandsche lessen zullen krijgen. Doch men verhaast zich daarbij te voegen dat schikkingen worden getroffen om het cijfer van zeven uren Nederlandsche lessen niet te bereiken, die, krachtens litt. b van artikel 5, zich moeten komen voegen bij de drie uren les in het Nederlandsch.

Zooals men ziet blijft men verwarring stichten tusschen wat men vreest en wat zijn zal. Van de ouders en van de ouders alleen hangt de min of meer groote veralgemeening van het stelsel van gemeen recht af. Bovendien zal de gemoedstoestand van de Vlaamsche ouders noodzakelijk den invloed ondergaan van de hervormingen op bestuurlijk en rechterlijk gebied geëischt en van de algemeene evolutie van de Vlaamsche beweging. Het weze ons vergund, met minder pessimisme dan de meeste bekampers van het ontwerp de uitslagen van de klaarblijkende vorderingen dezer evolutie onder de oogen te zien.

Wij zouden bij deze opwerpingen niet zijn blijven stilstaan, zoo zij niet al te lang onbeantwoord waren gebleven en zoo men de indieners van het ontwerp niet de machiavelistische bijbedoeling had toegedicht zelve het stelsel in opspraak te brengen dat zij beschouwen als moettende dit van het

gemeen recht worden. Met er slechts drie verplichte uren onderwijs in het Fransch te laten voortbestaan, zoo schrijft men, zal men de ouders er des te zekerder af keerig van maken met hen te doen gelooven dat met dergelijk stelsel hunne kinderen onvoldoende Fransch zullen kennen. De officieele of officieuze overheid zal er wel zorg voor dragen dat zij daarvan overtuigd worden en zullen hun de superioriteit van het tweede stelsel wel voor de oogen brengen. En men kome hier niet af met de bewering als zouden deze drie uren, zelfs in het stelsel van het gemeen recht, slechts een minimum zijn. In de werkelijkheid, zal het moeilijk zijn dit minimum te overschrijden, zonder in de tegenovergestelde overdrijving te vervallen. Inderdaad, het stelsel van het gemeen recht en het tweede stelsel moeten « evenwijdig worden ingericht en bij gevolg, zoo men, in het eerste stelsel, het aantal Fransche lessen opvoert tot vijf, dan moet men dit ook doen in het tweede stelsel, wat tot twaalf uren het aantal lessen per week in het Fransch gegeven zou opvoeren, iets dat, rekening gehouden met de enkele fundamenteele lessen, ons terug brengt naar een helft Fransche lessen ». Waar is het onderscheid met den tegenwoordigen toestand?

Dergelijke redeneering verraadt een onvoldoende studie van het ontwerp. De uren voorzien bij artikel 3, litt. a, voor het onderwijs van de tweede taal, zijn een *minimum*, in elk studiejaar. Wordt dit minimum overschreden, en wordt bij voorbeeld het aantal Fransche lessen tot vijf opgevoerd, dan vloeit daar geenszins de verplichting uit voort in dezelfde mate het aantal lessen in de Fransche taal en in het Fransch gegeven te verhoogen in de afdeeling ingericht overeenkomstig littera b van bedoeld artikel.

Het is duidelijk dat het in een ontwerp van schoolwet onmogelijk is al de gevallen, die in de rijkste verbeeldingen kunnen ontstaan, te voorzien en in een nauwkeurigen tekst te vermelden.

* * *

De specialisten van het onderwijs doen opwerpingen gelden tegen het stelsel van transmutatie als volgt uiteengezet in de toelichting van het socialistische wetsvoorstel :

« De transmutatieklassen zijn bestemd voor de leerlingen die een andere taal spreken dan die der streek. Zij bestaan niet in de eerste twee studie-jaren, om pedagogische redenen, doch zij kunnen worden opgericht vanaf het derde lagere studiejaar. Zij geven aan de leerlingen de mogelijkheid eerst de lessen te volgen in de taal die zij best begrijpen, en zich daarna geleidelijk aan het kultuurmidden aan te passen. »

De ingewikkelde aard van het vraagstuk is niet aan de indieners van het wetsvoorstel ontgaan, want zij voegen daaraan toe : « Aangezien de toestanden zeer uiteenlopend kunnen zijn, moet de plaatselijke overheid zich vergewissen over het nut der transmutatieklassen en ze eventueel opgericht binnen het kader der wet. »

Onder geleidelijke aanpassing aan het kultuurmidden verstaan de indieners van het voorstel een stelsel waarbij de stijging van het aantal lessen aan de taalminderheden gegeven in de taal der streek zoodanig zou zijn dat in de laatste vier jaren der middelbare klassen van den hooger graad, de taal der streek de eenige voertaal van al de lessen zijn zou, steeds met uitzondering van den cursus in het Fransch in Vlaanderen en van dien in het Nederlandsch in Wallonië.

Wij hebben reeds doen uitschijnen dat dit stelsel het recht over het hoofd ziet voor de huisvaders te oordeelen of, in dergelijke omstandigheden, hunne kinderen niet voldoende vertrouwd zullen zijn met de tweede taal. Daarvan zijn de indieners van het voorstel zoozeer overtuigd, dat zij voorstellen, vanaf het vierde jaar in de atheneae, tot tien uren per week het aantal uren les op te voeren besteed aan de studie

van de tweede taal. Doch dan loopt men gevaar het leerplan te overladen en het schijnt dat de voornaamste indiener van het socialistische voorstel dit indertijd zelf heeft toegegeven. Zijne ministerieele onderrichtingen in 1926 omvatten in dit totaal van tien uren, uren geleiden arbeid en uren aanvullende oefeningen, wat geen leergangen in het Fransch meer zijn, volgens den gebruikelijken zin van het woord, en veel meer, door sommige zijden gaat lijken op het stelsel door het wetsontwerp beoogd en dat er in bestaat enkele lessen in de tweede taal te doen geven.

Bestaan er, van uit een pedagogisch oogpunt, geen ernstige bezwaren vanaf de vierde in de athenea, de vakken te onderwijzen die, in al de vorige klassen, de leerling in een andere taal heeft aangeleerd? Dat legt hem natuurlijk dubbel werk op, zelfs in de onderstelling, dat schier niet het geval zal zijn, dat hij bereids in de beide talen met de heele terminologie vertrouwd werd gemaakt. Wij zouden colleges kunnen aanhalen waar men deze proef heeft willen nemen, met zich in de zesde en in de vijfde uitsluitend van het Nederlandsch te bedienen. In de vierde gekomen waren de leerlingen niet in staat in het Fransch gegeven leergangen te volgen.

En zou het praktisch zijn in eenzelfde klas kinderen samen te brengen, die tot nog toe de lessen in de taal der streek hebben gevolgd en ook kinderen die voor het eerst een leergang in deze taal te hooren krijgen?

Zoo bovendien, om te komen tot de tien uren voorzien in de ministerieele onderrichtingen van 1926, als tegenwicht tegen de afschaffing van het gebruik der tweede taal in al de voerlessen, men eindigt met andere vakken uit het leerplan te schakelen of hen nog meer in te krimpen, gaat men dan niet stuiten op het verzet der meest gezaghebbende specialisten van het middelbaar onderwijs?

Sommigen hebben zich afgevraagd of men niet meer en meer het karig deel

wil beperken dat aan het Grieksch wordt toegemeten en aldus de hand slaan aan het traditioneel leerplan der humaniora. Om al de redenen die wij hier niet hoeven uiteen te zetten, dient deze algemeene kultuur meer dan ooit angstvallig te worden beschermd, want zij kan door geen andere worden vervangen en moet de grondslag blijven voor elke latere specialiseering.

Wij onderzoeken zelfs de mogelijkheid niet van een vermeerdering van het aantal lessen, op een oogenblik dat al de specialisten met meer nadruk dan ooit overladen leerplannen en de afjakkering der leerlingen aan de kaak stellen.

* *

Meer en meer erkent de openbare meening in het Vlaamsche gedeelte van het land, de dringende noodzakelijkheid de taal van de streek grondig te kennen. Meer en meer ook, wordt als van zelf de weg tot de openbare ambten versperd voor de taalminderheden die halsstarrig weigeren die taal te leeren of haar op zeer onvoldoende wijze spreken. En velen onder onze collega's blijven overtuigd dat een zekere vrijheid gelaten aan de ouders en de opvoeders, meer doelmatig zal zijn dan het opleggen door een wet van een stelsel van al te radicale transmutatie waarvan wij daareven de bezwaren in het licht stelden.

Gewis hebben de Vlaamsche leden van de Parlementaire Taalcommissie getracht te verkrijgen dat, in de drie laatste jaren van het middelbaar onderwijs van den hooger grad, de twee derden van de lessen in de taal der streek aan de leerlingen van de bijzondere afdeelingen zouden worden gegeven, doch dit stelsel vond geen meerderheid en men moest genoegen nemen met de minnelijke schikking die in het ontwerp besloten ligt. Verscheidenen onder ons hebben dit met tegenzin gedaan. Het kwam hun voor dat deze gelegenheid moest worden te baat genomen

om den voorrang te bevestigen die, in al de landen der wereld, aan de taal der streek wordt gegeven. Natuurlijk, zoo men het stelsel der twee derden aanneemt, zal aan de bezwaren die wij daareven hebben aangewezen moeten worden tegemoet gekomen. Doch het stelsel der vijftig ten honderd ruimt hen niet uit den weg en zal overigens nooit de meerderheid der Vlamingen tevreden stellen; terwijl het stelsel der twee derden in een groot aantal colleges ingevoerd overeenstemt met het stelsel dat thans door de schooloverheden wordt verkozen.

Krachtens de minnelijke schikking in de laatste paragraaf van artikel 5 besloten, zal het onderwijs gegeven in de taal der streek dus geleidelijk worden uitgebreid tot al de studiejaren zonder in het laatste jaar de helft van de voor de hoofdvakken voorbehouden uren te mogen overschrijden. Het gemiddeld cijfer van zeven uren per week zal dus moeten nageleefd worden, doch, vermits de wet een geleidelijke uitbreiding voorschrijft van de lessen in de taal der streek gegeven, zoo is het duidelijk dat aanvankelijk deze lessen aanzienlijk minder dan zeven uren zullen bedragen.

De voorstanders van het ontwerp doen opmerken dat het niet bewezen is dat een leerling die het middelbaar onderwijs verlaat, na aldaar een grondigen leergang in de tweede taal te hebben gevolgd, alsook de helft der lessen in deze taal, haar niet genoegzaam zou kennen om haar met gemak te spreken en te schrijven. Doch de bekampers van het ontwerp antwoorden daarop met te doen uitschijnen de noodzakelijkheid van deze integrale Vlaamsche kultuur waarover wij het hadden in ons verslag over het taalstelsel in het lager onderwijs.

* *

Men heeft er ons op gewezen dat, in de middelbare onderwijsgestichten van de kantons Eupen-Malmedy en St-Vith,

en vooral in het gepatroneerd college te Eupen, de helft der lessen in het Duitsch worden gegeven en de wederhelft in het Fransch en dat, in de laatste drie humaniorajaren, de lessen die vooral moeten voorbereiden tot het universitair onderwijs in het Fransch worden gegeven. Ware het anders, dan zouden de leerlingen die deze gestichten verlaten niets anders kunnen doen dan hunne hogere studiën in Duitschland beginnen. Doch, volgens het ontwerp dat wij thans onderzoeken, zou de voertaal voortaan het Duitsch zijn met drie uren verplichte les in de tweede taal. Blijft deze bepaling behouden, zal men dan niet praktisch voor de jongelingen uit het district Eupen den weg tot de hogere studiën in België afsnijden?

Daarop antwoorden wij dat artikel 3, waar het spreekt over *ten minste* drie uren, toelaat dit cijfer te overschrijden. Bovendien geeft, in de officieële gestichten, het ontwerp het recht aan den huisvader te bekomen dat andere lessen in het Fransch zouden worden gegeven. De hoofden der vrije gestichten hebben het recht hetzelfde stelsel in te voeren. Men zou niet begrijpen dat de ouders in de genaaste kantons, die wenschen hunne kinderen naar eene Belgische Universiteit te zenden, geen gebruik zouden maken van het recht dat hun wordt gegeven bij artikel 3.

* *

ONDERZOEK DER ARTIKELEN.

Het eerste artikel begint met uit te maken dat het normale stelsel datgene zal zijn waarbij de voertaal tevens de taal van de streek is.

Lid 2 stelt de oprichting van een bijzondere afdeeling van twee voorwaarden afhankelijk: de huisvaders die dergelijke afdeeling aanvragen moeten ten minste 10 kinderen per studiejaar hebben. Zij moeten vervolgens sinds ten minste drie jaar in de streek woon-

achtig zijn op het oogenblik van de jaarlijksche hervatting der lessen. Deze voorwaarde van verblijf wordt niet vereischt om de bestaande afdeeling te mogen bezoeken.

De redenen waarop deze twee voorwaarden steunen zijn dezelfde als die welke wij hooger hebben aangegeven, waar wij het hadden over het lager onderwijs, en waarop wij niet hoeven terug te komen.

Men heeft gevraagd of in een instelling met een volledige grieksch-latijnsche humaniora-afdeeling en een volledige moderne humaniora-afdeeling er twee minderheidsklassen mochten bestaan op verzoek van 10 leerlingen over de twee afdeelingen verdeeld. De Memorie van Toelichting beantwoordt, deze vraag : « De uitgave voor het oprichten van een bijzondere afdeeling zou niet gewettigd zijn, indien deze afdeeling niet gevraagd werd door een minimum aantal leerlingen, dat redelijkerwijze op tien per op te richten studiejaar kan worden vastgesteld. De leerlingen van eenzelfde studiejaar zijn, bijvoorbeeld, al de leerlingen der zesde klasse, in welke humaniora-afdeeling (oude of nieuwe) zij ook staan opgeschreven. »

Lid 2 van het eerste artikel zal de goedkeuring niet wegdragen van de leiders der Vlaamsche beweging noch van vele Wallinganten, zoo wij geen formule vinden die de vrees wegneemt van degenen wier tolk wij waren in ons eerste verslag. Inderdaad, waar het gaat om Waalsche ouders in Vlaanderen gevestigd of om jongelingen behorende tot families die wel bekend staan als Franschsprekend bij traditie, vraagt het ontwerp dat rekening zou worden gehouden met de verworven rechten. Men is alleen waardig de meerderheid te zijn in de mate waarin men de natuurlijke rechten der bestaande minderheden eerbiedigt. Iets anders is echter de eerbied voor de rechten der bestaande minderheden, en iets anders de aanmoediging tot de denationalisatie door de vorming van kunstmatige minderheden

of de onbepaalde bestendinging van een toestand dien de Vlamingen het recht hebben te wijzigen. De Vlamingen schijnen niet geneigd toe te geven dat drie of vier huisvaders, waarvan een ieder weet dat zij niet Franschsprekend zijn, een bijzondere afdeeling zouden eischen voor de tien kinderen die zij vertegenwoordigen, omdat deze wat Fransch kennen

Hun die zouden beweren dat deze ouders gebruik maken van hun recht, zullen de Vlamingen steeds antwoorden dat zoo de Staat het recht niet had hun dit te beletten, hij ten minste het recht heeft, door toelagen of homologeering van diploma's, een politiek van denationalitie niet in de hand te werken die door hen als antisociaal en antipatriotisch wordt beschouwd.

Zullen kinderen die de leergangen van het lager onderwijs hebben gevolgd in de taal van de streek, welke ook hunne moedertaal is, het voordeel kunnen genieten van de uitzondering voorzien bij lid 2, zoo het bewezen is dat zij voldoende Fransch hebben geleerd om « met vrucht » het onderwijs in deze taal te volgen?

Het antwoordt luidt ontkennend; immers lid 2 beoogt enkel de kinderen wier moedertaal niet de taal van de streek is. Stellen de ouders zich niet tevreden met een grondig aanleeren van het Fransch, dan blijft er hun niets anders over dan hunne kinderen te sturen naar de onderwijsinrichtingen van de taalgrens of naar inrichtingen gelegen in het Waalsche gedeelte van het land. En iedereen weet dat onder het huidige stelsel een zeker aantal ouders des te minder aarzelen zulks te doen daar bij ons de afstanden zoo gering zijn en het reizen zoo gemakkelijk is.

Het minimum vereischt bij lid 5 schijnt ons al te gering, des te meer daarmen zal kunnen afdalen tot 4 of zelfs tot 5 leerlingen, naar gelang men aan dewoorden « een gemiddelde van ten minste 5 leerlingen » een ruimere of engere interpretatie zal geven.

Lid 4 bepaalt het toezicht over de verklaring van het gezinshoofd en vergt geen naderen uitleg.

*
* *

Artikel 2 bepaalt een bijzonder stelsel voor de Brusselsche agglomeratie.

De Memorie van Toelichting draagt er zorg voor te herinneren dat het onderzoek naar de gebruikelijke taal der leerlingen en de voorwaarden vereischt voor de invoering van het uitzonderingsstelsel dezelfde zijn als in de overige gedeelten van het land.

In de Memorie van Toelichting hadden wij meer omstandige gegevens willen vinden over de bedoelingen van de indieners van het ontwerp in verband met den toestand der middelbare onderwijsgestichten in de Brusselsche agglomeratie. Wij geven gereedelijk toe : deze toestand is van zulken kieschen aard dat het onmogelijk kis de regeling der bijzonderheden niet aan de bestuurders over te laten. Vele dezer gestichten worden niet alleen bezocht door eentalige of tweetalige leerlingen uit de Brusselsche agglomeratie, doch ook door leerlingen uit alle hoeken van het land. Thans bedraagt het gemiddeld aantal uren in de athenea en de colleges van de Brusselsche agglomeratie aan de studie van het Nederlandsch besteed drie tot vier uren per week.

Het is overbekend dat een groot aantal leerlingen in de Brusselsche agglomeratie hoegenaamd geen belang hechten aan den leergang in de Nederlandsche taal. Wij wenschen dat het programma derwijze worde opgemaakt dat er meer tijd worde besteed aan de studie dezer taal.

*
* *

Men heeft ons gevraagd of de omstandige opgave in litt. b van art. 3 overeen te brengen is met de eischen van een gezonde pedagogie? Past het de leergangen op te sommen die in de tweede taal moeten worden gegeven en, zoo ja,

moet men degenen behouden die hier staan aangegeven?

Gezaghebbende specialisten van het onderwijs der oude humanoria maken een onderscheid tusschen wat zij de werkelijke kultuur noemen, met een uiteraard praktisch karakter, en de formeele kultuur die voor rechtstreeksch doel heeft de algemeene of fundamentele vorming. Zij achten dat de vakken der werkelijke kultuur, geschiedenis, aardrijkskunde, natuurwetenschappen, enz. in de moedertaal van den leerling moeten worden aangeleerd en dat het de voorkeur verdient het Latijn te kiezen voor de lessen die in het Fransch worden gegeven. Het komt er op aan te weten of, al dan niet, men zich wil vergenoegen met de tweede landstaal aan te leeren zooals men een doode taal aanleert, dan wel of men eerlijk wil dat de leerlingen haar behoorlijk leeren, spreken en schrijven. Antwoordt men ja, dan moet men de methoden aanwenden die de specialisten als de beste bestempelen. Wie zal durven beweren dat de Vlaamsche leerlingen die Latijn door middel van Fransch hebben geleerd, het minder goed kennen dan hunne Waalsche makkers die het inhunne moedertaal hebben geleerd? Zoo het uitgemaakt is dat, zonder ernstig nadeel voor de traditioneele humanoria, men het aantal uren aan de Fransche taal besteed niet verhoogen kan, dan blijft er maar een middel om in te gaan op den even rechtmatigen als duidelijken wensch der ouders die eischen dat hunne kinderen grondig zouden vertrouwd worden met de Fransche taal : dat middel is in het Fransch ten minste een der vakken aan te leeren die zich best daarvoor leenen. Waarom aan de schooloverheid de vrijheid en het initiatief niet te laten dit vak te kiezen?

Hebben zij er niet alle belang bij datgene te kiezen dat hunne ervaring hun aanduidt als het best geschikt om tot het gewenschte resultaat te komen? En wanneer zij de voorkeur aan het Latijn geven, dan levert hunne keus het groote

voordeel op zonder bezwaar een stelsel van zeer oordeelkundige transmutatie te verwezenlijken, want het aantal uren aan de studie van het Latijn besteed vermindert geleidelijk.

Doen wij opmerken dat de tekst van het ontwerp dusdanige combinatie toelaat. Men heeft uitsluitend willen beletten dat de keus der schooloverheden zou gaan naar volstrekt bijkomende vakken.

* *

De vrijheid bij lid 2 aan de huisvaders verleend om te vragen dat een zeker aantal lessen in de tweede taal zouden worden gegeven, mag nooit inbreuk maken op de grondbeginselen van artikel 1, dat wil dat de voertaal de taal van de streek zij.

Artikel 4 behoeft geen commentaar.

Artikel 5 slaat op de bijzondere minderheidsafdeelingen. Het getal zeven uren per week vertegenwoordigt de gemiddelde verhouding in de verschillende vereenigde studie jaren; en daar de wet een geleidelijke uitbreiding van bedoelde les- en voorschrijft, die in het laatste jaar de helft van den uurrooster kunnen bedragen, zoo is het duidelijk dat zij bij den aanvang minder dan zeven uren bedragen. Doch het blijft wel verstaan dat, in elk geval, dit gemiddeld cijfer in al de jaren benaderend moet zijn, want, zooals de Memorie van Toelichting zegt, zoo het minder dan zeven uren bedroeg, dan ware dit ten nadeele van de kennis der taal van de streek, en zoo het veel meer bedroeg, dan zou het aan die leerlingen toegekende recht om in hun moedertaal te worden onderwezen in de praktijk geen beteekenis meer hebben.

Men heeft ons gevraagd waarom in littera b van artikel 5 wordt bepaald dat de lessen in de taal der streek, aan de taalminderheden gegeven, slechts mogen beginnen met het tweede studiejaar in de middelbare scholen en met de vijfde klasse in de Koninklijke Athenea. De opvoedkundigen zijn van oordeel dat het vooral vanaf den ouderdom van

tien jaar is dat de kinderen gemakkelijk een tweede taal aanleeren. Op geen enkel oogenblik in zijn leven heeft het brein van het kind die plasticiteit om den woordenschat en de uitspraak eener tweede taal te leeren. De voorgestelde maatregel zou dus in de athenea evenals in de middelbare scholen vanaf den aanvang der studie moeten worden toegepast. Wie het doel wil, moet ook de middelen goedkeuren.

De indieners van het ontwerp hebben geoordeeld dat het onmogelijk is aan een leerling van de zesde, die de taal van de streek niet kent, de verplichting op te leggen een leergang in deze taal te volgen. Maar de leerlingen van de vijfde zullen reeds een cursus in de tweede taal hebben gehad in de zesde.

Artikel 6 wordt gewettigd door de onmogelijkheid, of althans de ongepastheid, in een wet al de bijzonderheden van toepassing te lassen.

Artikel 7 bepaalt, voor de aan de middelbare scholen verbonden afdeelingen, een stelsel gelijk aan dit der lagere scholen. Het is overbodig hier de verklaringen te herhalen die wij gegeven hebben in ons verslag over het taalstelsel in het lager onderwijs. Toch herhalen wij, met de opstellers van de Memorie van Toelichting, dat de tweede verplichte taal in de minderheidsafdeelingen geen andere dan die der streek mag zijn.

De kritiek die wij dienaangaande hebben geöfend over de samenstelling der commissie, voorzien bij artikel 1, is natuurlijk ook van toepassing op de samenstelling van de commissie waarvan sprake in lid 3.

De artikelen 8 en 9 behoeven geen nadere toelichting.

* *

Deze bladzijden waren geschreven toen zij, die hadden geëischt dat er wetsontwerpen zouden worden ingediend tot wijziging van het taalstelsel dat thans in voege is bij het middelbaar onderwijs, hebben vastgesteld en rechtzinnig bekend dat het onmogelijk was

een meerderheid te vinden om alinea 2 van het nieuwe artikel 20 van het eerste ontwerp goed te keuren. Deze alinea legt aan de bestuurders van lagere scholen de verplichting op bijzondere minderheidsafdeelingen in te richten overal waar gezinshoofden, die te samen 20 kinderen vertegenwoordigen, zulks aanvragen. Men zou derhalve niet begrijpen dat deze verplichting zou worden gehandhaafd bij artikel 7 van het huidige ontwerp dat betrekking heeft op de voorbereidende afdeelingen gehecht aan de middelbare scholen.

In de oogen van de Vlamingen is deze afschaffing des te meer geboden daar het ditmaal diegenen geldt die ter oorzaak zelf van het meer volledig onderwijs dat zij het voorrecht hebben te genieten, geroepen zijn hunne minbegunstigde medeburgers daarvan te laten genieten. Het komt er dus op aan dat de jonge lieden die in Vlaanderen de leidende standen moeten uitmaken, niet zouden worden opgevoed in eene atmosfeer die vreemd is aan hunne betrachtingen en aan de eigen cultuur van Vlaanderen.

Wij meenen in ons eerste verslag voldoende de redenen te hebben aangeduid om dewelke de Staat niet kan verplicht worden met het geld van eenieder officieel diegenen aan te moedigen die deze eenheid van cultuur trachten onmogelijk te maken, welke al de beschaafde volkeren, bewust van hun reden van bestaan en fier over hun verleden, trachten te handhaven of te heroveren. De Vlamingen oordeelen dat het onlogisch en zelfs niet bijster kiesch zou zijn hun enkel eene Vlaamsche Universiteit te hebben gegeven op voorwaarde dat zij alle gemak zouden hebben om de voorraden, die deze universiteit moeten voeden, weg te kapen. En dit zou de Staat doen, indien hij officieel aan een gedeelte van de jeugd, die in Vlaanderen moet leven, hulp verleende om onderwijs te genieten in eene atmosfeer die geen Vlaamsche is.

Hoe dikwijls hebben wij niet herhaald

dat het gewis van belang is vooral aan de leerlingen uit het lager onderwijs eene grondige kennis van het Fransch te waarborgen. Doch, wanneer de Staat te hunner beschikking al de middelen heeft gesteld om deze kennis op te doen, dan heeft hij te hunnen opzichte zijn plicht en wel zijn vollen plicht gedaan. Zij die gebruik maken van hun persoonlijk recht de voorkeur te geven aan een volledig Fransch onderwijs met enkele Vlaamsche leergangen, zullen dit onderwijs steeds kunnen vinden in instellingen gelegen in tweetalige gemeenten of in het Waalsche gedeelte van het land, ofwel nog in gestichten die van den Staat noch gunsten noch toelagen verlangen.

Vloeit hieruit voort dat wij er aan denken de kinderen van de taalminderheid te doen onderwijzen in eene taal die zij niet begrijpen? Natuurlijk niet, maar, indien deze kinderen geroepen zijn om in het Vlaamsche land te leven, dan is het tevens hun belang en hun plicht zich geleidelijk aan te passen aan het midden. Dit doel kan enkel worden bereikt mits het aantal leergangen, in de taal van de streek gegeven, te vermeerderen derwijze dat in den loop der laatste studie jaren de voorrang worden gegeven aan de taal van de streek. Dit is voor de Vlamingen een beginselkwestie die wij hier niet meer moeten rechtvaardigen en elke oplossing die niet duidelijk in al de officieele onderwijsinstellingen in het Vlaamsche land den voorrang van de taal der streek zou bekrachtigen, zou geen bevredigende oplossing brengen.

De Vlaamsche leiders verklaren ons dat zij niet geneigd zijn de separatistische strekkingen van de extremisten aan te moedigen met een beweging te dwarsboomen die tevens ononderdrukbare en wettig is.

* *

Ons goed, zal men antwoorden. Maar vergeten wij niet dat een groot aantal onzer medeburgers nooit zullen aannemen dat de wetgever aan het officieel onderwijs een taalstelsel opdringe dat

niet zou worden aanvaard in het vrij onderwijs.

Bij gemis van statistieken die de vrije niet gesubsidieerde instellingen trouwens niet verplicht zijn te verstrekken, hebben wij zelf een documentatie verzameld welke diegenen ten volle moet geruststellen die vreezen dat het vrij onderwijs op taalgebied een onaanneembare mededinging zou aandoen aan het officieel onderwijs.

* * *

Er bestaan in het Vlaamsche gedeelte van het land en buiten de Brusselsche agglomeratie 58 bisschoppelijke colleges, waarvan 55 voorbereidende afdeelingen hebben. Van deze 55 colleges met voorbereidende afdeelingen, heeft slechts een enkel eene bijzondere Fransche afdeeling namelijk het Sint-Johannes-Berchmans-college te Antwerpen. Deze afdeeling is trouwens onvolledig en voorloopig en telt slechts 55 leerlingen waaronder verschillende Walen. Zekere leergangen, onder meer de leergang van Vlaamsch, zijn verdubbeld in het college te Moescroen, doch dit college dient niet beschouwd als gevestigd in het Vlaamsche land.

Het totaal der leerlingen van de voorbereidende afdeelingen der bisschoppelijke colleges in het Vlaamsche land bedraagt 12,064, onderverdeeld als volgt: 3,007 in het bisdom Brugge, 2,874 in het bisdom Gent, 4,911 in het bisdom Mechelen en 1,272 in Limburg.

De voorbereidende afdeelingen van de vier colleges, bestuurd door de Paters Jezuiten in het Vlaamsche gedeelte van het land, tellen 1,134 leerlingen. Geen enkele dezer voorbereidende afdeelingen telt eene bijzondere afdeeling voor Franschsprekende leerlingen. De broeders der Christelijke scholen bezitten in het Vlaamsche land drie instellingen van middelbaar onderwijs waaraan voorbereidende afdeelingen gehecht zijn en een gesticht dat enkel voorbereidende afdeelingen heeft. Drie dezer afdeelingen zijn Vlaamsch en tellen 870 leerlingen. Zij

zijn gevestigd te Kortrijk, te Antwerpen en te Sint-Truiden.

De voorbereidende afdeeling gehecht aan het Sint-Amandsgesticht te Gent, is Fransch, en telt 550 leerlingen.

Blijven de acht volgende instellingen :

De Paters Jozefieten hebben drie colleges in het Vlaamsche land : Geeraardsbergen, Leuven en Melle.

De voorbereidende afdeeling van het college te Geeraardsbergen telt voor de zes lagere jaren 255 leerlingen. Het onderwijs wordt gegeven in het Vlaamsch overeenkomstig het officieel programma. In den vierden graad die voorbereidt tot de afdeeling der moderne humaniora, is het aantal Fransche leergangen verhoogd, hetgeen gemakkelijk is uit te leggen door het feit dat de stad Geeraardsbergen dicht bij de taalgrens is gelegen. Bovendien worden er vier bijkomende uren Fransch gegeven aan al de leerlingen buiten den uurrooster voorzien in het officieel programma.

In het college te Leuven bedraagt het aantal leerlingen der voorbereidende afdeelingen met inbegrip van het zevende jaar 289. Het bestaan van een Fransche afdeeling met 153 leerlingen is gewettigd door de aanwezigheid van een groot aantal leerlingen uit Waalsch Brabant.

Ten slotte in de voorbereidende afdeeling van het college te Melle, die 76 leerlingen telt op 124, wordt een gedeelte der leergangen gegeven in het Vlaamsch en het andere in het Fransch. Het bestuur oordeelt dat wegens de sterke verhouding vreemde en Waalsche kinderen, één derde althans van de leerlingen het gesticht zou verlaten indien de volledige en onmiddellijke vervlaamsching verplichtend werd.

De voorbereidende afdeeling van het gesticht der broeders Xaverianen te Brugge telt 453 leerlingen. Geen minderheidsafdeeling maar bijna al de leergangen worden gegeven in het Fransch.

In het college der Kruisheeren, te Maaseik, is het Vlaamsch de voertaal van al de leergangen in al de klassen.

Het college bestuurd door de Benedictijnen te Lophem, heeft geen voorbereidende afdeling.

In het gemeentelijk college te Beerlingen, waarvan de bestuurder en de leeraars-priesters worden benoemd door den bisschop van Luik, bestaat er geen minderheidsafdeling. De voorbereidende afdeling telt 123 leerlingen.

In het nieuw katholiek college Sint-Lievens, te Antwerpen, is het Nederlandsch de voertaal van al de leergangen in al de klassen. Twee andere volledig Vlaamsche colleges, het bisschoppelijk college te Moll en dat bestuurd door de kanunniken van de orde van Premonstreit, de « Norbertijnen », zullen begin October aanstaande worden geopend te Bréscchaat (1).

Samenvatting : er bestaan in het Vlaamsche gedeelte van het land 74 katholieke instellingen van middelbaar onderwijs. In het geheel hebben wij daar drie voorbereidende minderheidsafdelingen ontdekt met 835 leerlingen, waaronder een groot aantal Walen op een totaal van 15,264, zegge 5.47 t. h. Onder de 74 katholieke gestichten bestuurd door priesters of door kloosterlingen zijn niet begrepen de normaalscholen ter uitzondering van die van Tourout waar er twee klassen van eigenlijk middelbaar onderwijs zijn.

Op 49 middelbare scholen van den Staat gelegen in het Vlaamsche land, waaronder 16 voor meisjes en 33 voor jongens, hebben er 8 bijzondere minderheidsafdelingen (4 voor de jongens en 4 voor de meisjes).

In de 4 middelbare scholen voor jongens, zijn er 580 leerlingen ingeschreven in de Vlaamsche afdeling en 239 in de Fransche afdelingen. De Vlaamsche afdelingen voor meisjes tellen 626

leerlingen en de Fransche afdelingen 421 leerlingen.

Het zijn niet deze cijfers die merkkelijk de trouwens overdreven verhouding van 1.6 t. h. zullen verhoogen op de 835,347 leerlingen, die op 31 December 1929 de lagere klassen bezochten.

* * *

In het vrij middelbaar onderwijs voor jongelingen, zijn de minderheidsafdelingen eveneens een zeer geringe uitzondering en men kan zonder aarzelen bevestigen dat niet alleen de bestuurders van het vrij onderwijs niet voornemens zijn er nieuwe in te richten maar dat zij oordeelen dat het nieuwe stelsel, dat zij voorbereiden, hun reden van bestaan zal doen verdwijnen.

In de 58 bisschoppelijke colleges gevestigd in het Vlaamsche land bezit er een enkel een volledige minderheidsafdeling en wel het Sint-Pieters-college te Leuven. Deze afdeling telt 31 leerlingen op een totaal van 194. In het Sint-Johannes-Berchmans-college te Antwerpen zijn er buiten de hooger bedoelde voorbereidende afdeling slechts 10 leerlingen ingeschreven in eene bijzondere Fransche klas van het zesde studiejaar.

De colleges bestuurd door de Paters Jezuïten hebben geen minderheidsafdeling.

In de instellingen van middelbaar onderwijs in het Vlaamsche land, bestuurd door de broeders der Christelijke scholen, zijn er twee met eene minderheidsafdeling, namelijk te Kortrijk en te Antwerpen. De twee afdelingen samen tellen 290 leerlingen. In het gesticht te Kortrijk werden al de leergangen of bijna al de leergangen vroeger in het Fransch gegeven.

Er bestaat een minderheidsafdeling in het college bestuurd door de Paters Jozefieten te Leuven. Deze afdeling telt 68 Waalsche en 4 vreemde leerlingen in de afdeling der Grieksch-Latijnsche humanoria; 32 Waalsche en 6 vreemde

(1) Uit een terechtwijzing die ons laattijdig toekwam blijkt dat twee instellingen waar middelbaar onderwijs wordt verstrakt met werden vermeld; het Sint-Jorisgesticht te Gent en het Gesticht der Paters Salesianen te Maltebrugge (Sint Denijs-Westrem.) Uit dien hoofde dient men het globaal cijfer met ongeveer 250 tot 300 leerlingen te verhoogen. Te Maltebrugge is Nederlandsch de voertaal voor al de lessen.

leerlingen in de afdeeling der moderne humanoria. De 12 Vlaamsche Franschsprekende leerlingen ingeschreven in de bijzondere afdeelingen zien af van het uitgangsetuigsschrift vermits zij de wet niet naleven.

De 5 overblijvende colleges hebben geen minderheidsafdeeling.

Nochtans in de meeste colleges bestuurd door geestelijken, is het gewone stelsel op het huidig oogenblik nog het stelsel toegelaten bij de wet van 1883. Buiten den leergang van Vlaamsch, worden slechts twee andere lessen in deze taal gegeven. Wij zullen verder zien dat deze toestand zonder dralen zal gewijzigd worden in een zin die beter strookt met de wenschen van de Vlamingen.

De bevolking dezer gestichten wordt als volgt verdeeld :

In de oudere humanoria en in de Grieksche-Latijnsche humanoria en in de moderne humanoria tellen de bisschoppelijke colleges van het Vlaamsche land samen 10,493 leerlingen.

In de 4 Jezuietencolleges van het Vlaamsche land, volgen 1,170 leerlingen de humanoria. In dit cijfer zijn niet begrepen de 266 leerlingen uit de hogere handelskursussen van het Sint-Ignatiusgesticht te Antwerpen.

De 4 moderne humanoria-gestichten, door de broeders der Christelijke scholen bestuurd, tellen 920 leerlingen.

Ziehier de bevolking der overige colleges (oudere humanoria en moderne humanoria.)

Jozefieten : 825 leerlingen (drie gestichten).

Broeders Xaverianen te Brugge : 414 leerlingen met inbegrip van de leerlingen der zevende (overgangsklasse).

Gemeentecollege te Beerlingen : 75 leerlingen.

Abdijschool van Sint-Andries (Lophem) 130 leerlingen.

Kruisheeren (Maaseik) 114 leerlingen.

Op deze 74 gestichten door geestelijken bestuurd, zijn er dus maar vier met bijzondere afdeelingen, en de meerderheid der aldaar ingeschreven leerlingen zijn Walen of vreemdelingen.

Aldus komen wij tot een totaal van 431 leerlingen op 14,140, zegge 3.04 t. h.

Vergelijken wij dezen toestand met dien van het officieel onderwijs :

Ten einde alle verkeerde interpretatie te voorkomen, geven wij voor de Koninklijke athenea de volledige cijfers verstrekt door het Departement van Kunsten en Wetenschappen aan de Parlementaire Taalcommissie. De studie van deze cijfers vergt geen commentaar en toont de volstrekte nutteloosheid aan van sommige thans bestaande minderheidsafdeelingen. De cijfers per klas dagteekenen van 15 October 1930. Het geldt hier natuurlijk enkel de athenea gelegen in het Vlaamsche land en die minderheidsafdeelingen bezitten.

Oudere humaniora.

Ligging		6 ^e	5 ^e lat.	5 ^e gr. lat.	4 ^e lat.	4 ^e gr. lat.	3 ^e lat.	3 ^e gr. lat.	2 ^e lat.	2 ^e gr. lat.	1 ^e lat.	1 ^e gr. lat.
1. Antwerpen : A. Vl. Afd.	520	29	2	26	1	13	1	19	4	21	4	19
B. Fr. Afd.	280	23	8	23	9	17	8	13	2	15	4	13
2. Brugge : A. . . .	140	16	3	7	0	6	2	5	1	9	1	6
B. . . .	39	6	5	0	1	1	1	1	0	1	1	1
3. Gent : A. . . .	294	25	2	17	0	16	2	19	0	23	3	21
B. . . .	128	13	2	10	2	13	6	7	3	10	4	7
4. Hasselt : A. . . .	165	8	0	8	0	7	2	7	0	7	0	5
B. . . .	28	5	1	6	1	2	0	1	1	4	0	4
5. Leuven : A. . . .	225	16	0	11	1	11	0	7	0	11	0	9
B. . . .	120	8	2	4	1	10	0	8	1	10	2	12
6. Mechelen : A. . . .	219	13	0	11	0	12	0	10	1	12	0	6
7. Oostende : A. . . .	238	8	0	3	7	2	6	5	3	6	0	7
B. . . .	143	15	1	8	1	8	1	11	1	12	3	5
8. Thienen : A. . . .	100	9	0	6	0	3	0	4	0	2	0	3
B. . . .	120	22	1	15	0	8	0	4	0	12	1	8
9. Tongeren : A. . . .	121	16	0	14	0	9	0	8	0	9	0	10
B. . . .	31	2	0	3	0	9	0	2	0	4	0	7
10. Aalst : A. . . .	75	2	5	0	5	0	0	6	0	7	0	3
11. Diest : A. . . .	74	8	4	11	1	2	1	2	0	11	2	2

Totalen : 3,060. { A. : 2,171.
B. : 889.

Moderne humanoria.

Ligging	6 ^e	5 ^e	4 ^e	3 ^e wetensch.	3 ^e handel.	2 ^e wetensch.	2 ^e handel.	1 ^e wetensch.	1 ^e handel.	Voorbereid. klassen
1. Antwerpen : A. Vl. Afd.	44	71	95	22	67	13	31	12	26	0
B. Fr. Afd.	18	32	28	7	28	3	16	5	8	0
2. Brugge : A. . . .	2	11	13	18	9	8	11	1	3	6
B. . . .	1	4	2	0	1	0	0	3	0	3
3. Gent : A. . . .	7	17	32	40	15	20	14	5	6	10
B. . . .	5	14	10	6	3	4	3	1	0	5
4. Hasselt : A. . . .	22	34	20	6	12	7	5	2	13	0
B. . . .	8	1	0	2	0	1	1	1	0	0
5. Leuven : A. . . .	30	33	35	5	23	5	8	2	6	12
B. . . .	11	11	3	0	6	4	6	5	1	15
6. Mechelen : A. . . .	31	27	34	10	15	8	21	2	3	0
7. Oostende : A. . . .	39	32	40	15	23	7	15	5	9	6
B. . . .	11	13	10	3	7	1	6	1	1	24
8. Thienen : A. . . .	13	22	17	2	7	2	6	0	4	0
B. . . .	8	4	14	8	5	3	5	1	1	0
9. Tongeren : A. . . .	12	18	10	4	3	1	3	2	2	0
B. . . .	1	0	1	0	1	1	0	0	0	0
10. Aalst : A. . . .	(38)	(38)	(35)	18	7	13	7	2	0	—
11. Diest : A. . . .	(26)	(14)	(22)	7	5	9	4	1	4	—

Middelb. school.

Op 11 Koninklijke Athenea in het Vlaamsche land gevestigd, zijn er dus slechts 8 met een bijzondere Fransche afdeeling, bezocht door 889 leerlingen, op een totaal van 3,060 leerlingen ingeschreven bij de Nederlandsche afdeeling.

Daarbij dienen gevoegd 46 leerlingen die de minderheidsafdeeling bezoeken in de drie hogere klassen van de middelbare scholen voor jongens te Halle, te Meenen en te Ronse, en 93 jonge meisjes ingeschreven in de drie middelbare klassen van de overeenstemmende minderheidsafdeelingen der middelbare scholen te Leuven, te Oostende, te Tienen en te Vilvoorde, op een totaal van 2,700.

Wij komen aldus tot een verhouding van 17.80 t. h. leerlingen ingeschreven in de minderheidsafdeeling.

* *

De instellingen door kloosterzusters bestuurd en welke diplomas afleveren die toegang verleen tot de universiteit zijn weinig talrijk. Er zijn er twee in het bisdom Gent, en zes in het Vlaamsche gedeelte van het bisdom Mechelen. Er bestaat er geen enkele in het bisdom Brugge noch in het Vlaamsch gedeelte van het bisdom Luik.

Zij die ons welwillend terechtwijzingen zonden over deze laatste bewering hebben uit het oog verloren dat het hier alleen inrichtingen met volledige humaniora geldt.

De meeste van deze inrichtingen — wij zeggen niet alle — passen de wet van 1906 toe en men mag dus niet beweren dat over het algemeen het Nederlandsch er minder onderwezen wordt dan in de gelijkaardige officieele inrichtingen.

* *

Het is mij niet mogelijk geweest een geheel volledige documentatie in te winnen over de inrichtingen van middelbaar onderwijs in het Vlaamsche land door kloosterzusters bestuurd en over

de daaraan gehechte voorbereidende afdeelingen.

Evenwel, wat wij hebben bijeengebracht volstaat om zich een denkbeeld over het geheel te geven dat de werkelijkheid ten naasten bijkomt. Hier komen echter enkele voorafgaandelijke overwegingen te pas :

De meeste dezer inrichtingen tellen slechts voorbereidende klassen en enkele klassen van middelbaar onderwijs. Een tamelijk groot aantal hebben geen eigenlijk gezegde voorbereidende afdeeling, doch kosteloze gesubsidieerde lagere en derhalve Vlaamsche klassen.

Men moet terzijde laten een tiental gestichten bestuurd door Fransche kloosterzusters die slechts zeer uitzonderlijk gemachtigd worden Belgische kinderen op te nemen en bijna evenveel pensionnaten en externaten gelegen langsheen de taalgrens en waar het onderwijs van het Nederlandsch bijna altijd zeer beperkt is.

Na deze laatste twee categorieën te hebben uitgeschakeld, hebben wij het volgende vastgesteld :

In het bisdom Brugge, zijn er 40 instellingen van middelbaar onderwijs die in de voorbereidende afdeelingen 3,730 leerlingen en in de eigenlijke middelbare klassen 1,392 leerlingen tellen.

Het doorgaans van kracht zijnde stelsel is een gemengd stelsel waar het onderwijs van het Fransch overwegend is. Wij zeggen doorgaans, omdat in zekere inrichtingen, namelijk te Kortrijk en te Tielt, alle leergangen in het Vlaamsch worden gegeven.

In het bisdom Gent zijn er 60 inrichtingen met voorbereidende klassen tot het middelbaar onderwijs. Daarvan dienen 5 inrichtingen afgetrokken die langsheen de taalgrens zijn gelegen. Het Vlaamsch onderwijs is overwegend in 19 voorbereidende afdeelingen, het Fransch in 21; in 13 inrichtingen is het Nederlandsch de voertaal, en in 2 inrichtingen worden alle cursussen in het

Fransch gegeven, behalve natuurlijk de leergang in het Nederlandsch.

Op de 60 bedoelde inrichtingen zijn er 50 die leergangen van eigenlijk middelbaar onderwijs hebben ingericht. Daarvan moeten er 3 worden afgetrokken die langsheen de taalgrens zijn gelegen. Het Nederlandsch onderwijs is overwegend in 9 inrichtingen en het Fransch in 29 andere.

Het Nederlandsch is de voertaal van alle leergangen in 5 en het Fransch in 4 inrichtingen, doch in deze laatste wordt de leergang in het Nederlandsch natuurlijk in deze taal gegeven.

In het Vlaamsche deel van het bisdom Mechelen, zijn er 62 instellingen. In 45 is de voertaal Nederlandsch, in 17 Fransch. De eersten tellen 6,291 leerlingen, de tweeden 2,506 leerlingen.

In de provincie Limburg zijn er 22 middelbare onderwijsinstellingen. In 6 instellingen is Nederlandsch de voertaal; in 16 Fransch, althans voor de meerderheid der cursussen. Een dezer instellingen bezit een normale afdeling waar de cursussen in het Nederlandsch worden gegeven. Krachtige pogingen werden in den jongsten tijd gedaan om in deze instellingen het aantal Nederlandsche cursussen te verhoogen.

De toestand is zoo ingewikkeld in de onderwijsinrichtingen voor jonge meisjes dat, om er volkomen klaar in te zien men den toestand van elke inrichting in het bijzonder zou moeten uitleggen, hetgeen wij klaarblijkelijk niet kunnen doen zonder de perken van dit verslag te buiten te gaan. Wij moeten ons dus houden bij sommige hoofdzakelijke gegevens, die evenwel volstaan om een overzichtelijk denkbeeld te geven waarvan de juistheid niet kan betwist worden. Het is nutteloos er bij te voegen dat in het normaal onderwijs en in het vak- en handelonderwijs dat wij hier niet moeten behandelen, het Vlaamsch onder-richt veel meer uitgebreid is dan in de klassen van het eigenlijk middelbaar onderwijs.

Men heeft er ons op gewezen dat wij te veel belang hebben gehecht aan het vraagstuk der minderheidsafdeelingen, en dat, indien deze niet bestaan in het vrij onderwijs, zulks te wijten is aan het feit dat het Fransch er immer een overwegende plaats bekleedt.

De inlichtingen die wij komen te verstrekken, zijn een eerste antwoord op deze opmerking.

Ziehier een tweede antwoord :

De bisschoppen hebben zich reeds op de nieuwe toestanden voorbereid met te besluiten tot de geleidelijke vervlaamsching van het humanioraonderwijs in de bisschoppelijke colleges van het Vlaamsche land. Reeds nu vindt men er twee stelsels : dit der enkele colleges waar het Nederlandsch de voertaal voor alle vakken is en dit van al de overige colleges waar al de lessen in het Nederlandsch gegeven worden of geleidelijk zullen gegeven worden in het Nederlandsch, ter uitzondering van den cursus in het Fransch en den cursus in het Latijn. Het volstaat een oogslag te werpen op de bovenstaande uurroosters om vast te stellen dat de optelling van de uren aan het Latijn en den cursus in het Fransch besteed, leidt tot een verhouding die nooit kleiner is dan het derde van al de cursussen in hun geheel. Wij wezen er reeds op dat een zeer groot aantal ouders en collegebestuurders vaststellen dat de Vlaamsche leerlingen die er zich bij beperken den leergang in het Fransch te volgen, zooals hij thans gegeven wordt, niet voldoende Fransch kennen. Stippen wij echter aan dat in de reklaam-nota aan de ouders gezonden door het bestuur van het nieuwe Vlaamsche college te Antwerpen, dit een grondig onderwijs in het Fransch waarborgt en dat de uitspraak en het voordragen bijzonder zullen verzorgd worden. Deze nota dagteekent van vóór het rondschrijven van den Minister van Kunsten en Wetenschappen waarbij eensluidende aanbevelingen aan de bestuurders van het officieel onderwijs worden verstrekt.

De bestuurders van het vrij middelbaar onderwijs oordeelen dat beide door ons aangehaalde stelsels geschikt zijn voor alle ouders uit het Vlaamsche land. Zij die van hun recht, er niet van te willen, zullen gebruik maken, zullen hun kinderen naar de colleges van de Brusselsche omgeving of van het Waalsche land zenden.

De colleges door geestelijken bestuurd zullen eerlang denzelfden weg inslaan en eenige vingen daar reeds mede aan. Wij hebben daaromtrent de stelligste verzekering ontvangen en men kan zich overigens niet voorstellen dat het anders zou zijn.

Het spreekt van zelf dat alle bestuurders van het vrij middelbaar onderwijs zich schikken naar de bepalingen betreffende het toegangsexamen voor de hogere studiën.

* *

Dient men er zich na alles wat wij hebben vastgesteld, in deze omstandigheden om te verbazen, dat de Vlaamsche leiders voorstanders zijn van de geleidelijke afschaffing van de minderheidsafdeelingen in het officieel onderwijs, en vragen er een regime in te voeren dat overeenstemt met dit van de vrije inrichtingen door de groote meerderheid van de leerlingen uit het middelbaar onderwijs gevolgd? Deze eischen schijnen hun des te meer gegrond, daare zekere van deze afdeelingen nog slechts waarlijk een onbeduidend aantal leerlingen tellen. Anderzijds zou het in een stad als Antwerpen, waar men onmogelijk geen rekening kan houden met de aanwezigheid van een groot aantal Waalsche en vreemde ouders, verkieslijk zijn een Fransch Atheneum afzonderlijk in te richten, liever dan twee afdeelingen in dezelfde inrichting te openen.

* *

Het is voor niemand een geheim meer dat de Vlaamsche leiders bitter klagen over het taalstelsel dat tegenwoordig bestaat in talrijke inrichtingen door

geestelijke zusters gehouden. Het is echter openbaar bekend dat de hogere bisschoppelijke overheid een grondige hervorming van uurrooster en regime in deze inrichtingen onderzoekt. Een nieuw stelsel komt vanaf het volgende jaar in talrijke instellingen in voege. Men mag niet uit het oog verliezen hoezeer de aanwezigheid van talrijke Waalsche en vreemde leerlingen in sommige internaten den toestand moeilijk maakt.

* *

Men mag ook niet vergeten dat er te Antwerpen en te Gent verschillende middelbare onderwijsgestichten voor meisjes bestaan onder leiding van wereldlijken, waar Fransch over het algemeen de voertaal is van bijna al de cursussen. Te Antwerpen zijn er 16, te Gent 8.

Er bestaat een Nederlandsche afdeeling bij het gemeentelijk atheneum voor meisjes te Antwerpen. In deze instelling werden, tot voor vier jaar, al de lessen in het Fransch gegeven. Thans zijn er 248 leerlingen over 12 Fransche klassen en 99 over 7 Nederlandsche klassen verdeeld. Verschillende klassen worden het volgend jaar verdubbeld. In de middelbare meisjesschool te Gent, die geen Staatstoelage ontvangt, worden al de lessen in het Fransch gegeven. In drie katholieke scholen door wereldlijken bestuurd, waarvan twee met klassen van den vierden graad en een met een zevende voorbereidende klas, is Nederlandsch de voertaal.

* *

Wij meenen genoegzaam aangetoond te hebben om degenen gerust te stellen welke beweerden dat « de niet gesubsidieerde vrije scholen meer dan ooit hun recht zullen gebruiken met het officieel onderwijs mede te dingen met te doen gelden dat het onderwijs in het Fransch er in ruimere mate zal gehandhaafd blijven. »

* *

Men heeft ons gevraagd of het werkelijk past langs wetgevendend weg tusschenbeide te komen nu dat de bestuurders van het middelbaar onderwijs zich werkelijk beijveren aan de billijke eischen van de Vlaamsche bevolking veldoening te geven. Men herplant geen boom op het oogenblik dat het nieuwe sap in de takken stijgt en de knoppen doet ontluiken.

De wet welke men ons voorstelt te wijzigen werd onder een liberale regering gestemd. De katholieken hebben niet gevraagd dat men haar wijzige. Hoe meer men er den tekst van herleest hoe meer het blijkt dat zij goed is aangepast bij de economische, sociale en taalbehoefte van het land.

Met zich te beperken bij het bepalen van het minimum der lessen welke verplicht in het Nederlandsch moeten gegeven worden, voorziet deze wet geen enkele grens voor de uitbreiding van het aantal dezer cursussen. In hare Memorie van Toelichting erkent de Regeering zelf dat de Ministers van openbaar onderwijs welke zich sedert 1883 hebben opgevolgd, geen misbruik hebben gemaakt van de macht die hen door de wet wordt overgelaten.

Gewis breidt zij zich niet uit tot het Waalsche gewest, doch de Walen houden niet op te herhalen dat zij niet willen dat bij hen aan de huidige stelsels geraakt wordt. Nochtans wordt het onderwijs in het Nederlandsch meer en meer uitgebreid in talrijke colleges van het Waalsche gebied.

Wij hebben ten overvloede herhaald dat men de verdwijning van het onderwijs in het Fransch in het Vlaamsche land niet moet vreezen.

In de veronderstelling zelfs dat de verantwoordelijke leiders van het onderwijs zoodanig verblind zouden zijn dat zij de noodwendigheid van dit onderwijs mochten miskennen, dan zou er toch immer een bij uitstek doeltreffende sanctie zijn: de wil van de ouders welke niet het recht hebben zelf de programma's en de uurroosters op te maken, doch onbetwist het recht hun kinderen

te onttrekken aan een inrichting waar dezen niet voldoende de tweede taal zouden leeren.

Is het noodig al de bijzonderheden in het ontwerp voorzien te omschrijven, van het oogenblik dat de ouders den waarborg hebben dat hun kinderen het middelbaar onderwijs niet zullen verlaten zonder het Fransch grondig te kennen? Hoofdzaak in deze is de verkregen uitslag. Men late de meeste vrijheid mogelijk aan de verantwoordelijke leiders onzer onderwijsinrichtingen wanneer het de keuze geldt van de beste methode om hem te bereiken.

Wij hebben geen enkele reden om nutteloos de beperking uit te breiden van deze vrijheid van onderwijs waaraan de overgrootste meerderheid onzer medeburgers onwederroepelijk gehecht blijft omdat zij er een der doeltreffendste middelen in zien den socialen vrede te handhaven en de welvaart van het land te verzekeren.

* * *

Nu moeten wij nog de wisseling van gedachten in den schoot der Commissie bondig samenvatten.

Een lid vroeg met nadruk dat de les in houding en beleefdheid ingelascht zou worden in den uurrooster van al de officieele en vrije instellingen. Een zeker aantal ouders zenden hunne kinderen niet naar de Vlaamsche voorbereidende afdelingen omdat zij terecht of ten onrecht beducht zijn voor het gemis van distinctie en soms voor de slordigheid die aldaar heerscht. Men zou hun alle reden tot klagen hierover moeten ontnemen.

Een ander lid vraagt of de goedkeuring van het verslag ook die medebrengt van al de voorstellen die daarin staan.

Een senator die geen lid der Commissie is, acht dat de verslaggever gelijk heeft te vragen dat de Senaat onverwijld in bezit zou worden gesteld van de twee verslagen over het middelbaar onderwijs. Alvorens de behandeling van het eerste ontwerp aan te vatten, hebben onze col-

lega's het recht onze inzichten te kennen over de twee overige ontwerpen die tegelijkertijd werden ter tafel gelegd. Het publiek is slecht met de wet van 1883 vertrouwd. Beter toegepast, zou zij de meest eischende Vlamingen kunnen voldoening schenken.

Een lid verklaart voor de verdaging enkel onder een dubbel voorbehoud te vinden te zijn. Deze verdaging moet er geen zijn *sine die* of voor onbepaalde tijd, en de grond van de zaak, dat wil zeggen de waarde van de huidige wet, moet later worden besproken.

Daarop antwoordt een ander lid met te doen uitschijnen dat de wet van 1883 er zich enkel bij bepaalt den te volgen weg aan te duiden en er zich wel voor wacht een grens te bepalen voor de vermeerdering der Vlaamsche lessen. De liberale partij was van meening dat men geen nadruk meer hoeft te leggen op de individuele vrijheid van huisvaders die een minimum aantal kinderen vertegenwoordigen. Zij heeft ingezien dat langs dien weg niets te bereiken is. Wij mogen niet uit het oog verliezen dat de wet van 1883 slechts een stap is naar de geleidelijke vervlaamsching. Geen enkel middelbaar onderwijsgesticht zou, zonder een zekeren termijn, een onmiddellijke en volledige vervlaamsching kunnen invoeren. En wij moeten ook bedenken dat een al te strakke wet, van toepassing enkel en alleen op het officieel onderwijs, slechts voor gevolg zou hebben dit laatste te veroordeelen tot een vernederende minderwaardigheid tegenover het vrij onderwijs, dat alleen de noodige soepelheid zou behouden om zich aan te passen aan de verschillende behoeften van de verschillende standen.

Een lid der Commissie vroeg of de Regeering niets hierover te zeggen heeft en waarom men thans ervan schijnt af te zien een algeheele oplossing voor de drie ontwerpen te zoeken.

De verslaggever doet opmerken dat men zorgvuldig onderscheid moet maken tusschen de wet van 1883 en hare toepassing; deze is niet geweest wat de

Vlamingen hadden mogen verwachten, doch daarvan moet men niet afleiden dat zij op zich zelf slecht is. Ten overvloede blijkt uit de feiten en cijfers in het verslag aangehaald dat, op taalgebied, het officieel onderwijs geen concurrentie heeft te duchten, noch openlijk noch verkappt, vanwege het vrij onderwijs. Het komt ons zeker voor dat bij de behandeling in den Senaat de Regeering een standpunt innemen zal.

Een lid erkent dat de wet van 1883 in beginsel niets belet, doch meer dan veertig jaar betrekkelijke onbeweeglijkheid, bewijzen zij niet dat zij ontoereikend is? Het verplichtend minimum Nederlandsche lessen moet dan verhoogd worden. Talrijke Vlamingen zullen een voorloopige doch geen onbepaalde verdaging aanvaarden.

De verslaggever verklaart dat slechts van een voorloopige verdaging sprake is, met dien verstande dat, moest de huidige evolutie niet voortgaan in de lijn gewenscht door de Vlamingen, dezen stellig een ontwerp tot herziening der wet van 1883 op de agenda zouden kunnen doen brengen.

Een lid vraagt of het stemmen van de verdaging beteekent dat de meerderheid van de Commissie den wensch uitdrukt het ontwerp in den Senaat niet te zien bespreken.

De verslaggever antwoordt dat, van het oogenblik dat het verslag goedgekeurd en ingediend is, de bespreking in algemeene vergadering natuurlijk zal volgen. Wij hebben gemeend dat het gepaster was vooraf aan onze collega's te zeggen welke thesis wij er zullen verdedigen.

Een senator die niet deel uitmaakt van de Commissie, meent dat de voorloopige verdaging juist geboden is omdat de wet van 1883 op verre na haar uitwerking nog niet heeft gehad. De Regeering zal, voorgelicht door onze besprekingen, zien wat haar te doen staat en niets laat ons toe te meenen dat zij niets zal doen. Evenmin als onze

collega's die tegen de voorloopige verdaging zijn gekant, willen wij lijdelijk toezien.

Akte nemend van het feit dat de meerderheid van de Commissie slechts van een voorloopige verdaging spreekt, oordeelt een lid dat de wet van 1883, ofschoon zij beter is dan het ontwerp dat ons is voorgelegd, toch een dubbel bezwaar biedt : zij is te rekbaar en voorziet geen voldoende doeltreffende sancties.

Een senator, die de vergadering van de Commissie bijwoont, laat echter opmerken dat de soepelheid juist de superioriteit van de huidige wet uitmaakt, op voorwaarde nochtans dat zij in de toekomst beter wordt toegepast dan in het verleden het geval was. Indien wij geen minimum verplichte uren willen vaststellen voor een of anderen cursus, dan zal er geen einde aan komen.

De verslaggever oordeelt dat de opwerping van de ontoereikendheid van de sancties ons niet moet tegenhouden, want voor het vrij onderwijs kan men geen doelmatiger sanctie uitdenken dan de weigering om de diploma's te homologeeren.

Een ander lid dringt aan op de noodzakelijkheid aan de Vlamingen werkelijk ernstige waarborgen te geven. Zij zouden geen vrede kunnen nemen met een her-

vorming waarvan de langzame gang zou verbitteren, noch met eenvoudige beloften.

Een ander lid wil niet dat de Commissie den indruk geeft achteruit te krabben voor de moeilijkheden van politiek aard.

De verslaggever meent te moeten herhalen aan het slot van zijn verslag, dat ook hij voorstander is van nauwkeurige waarborgen en van formeele verbintenissen.

De leden der Commissie die voor verdaging te vinden zijn, zien natuurlijk niet af van hun recht op hunne zienswijze terug te komen mochten bedoelde waarborgen hun niet worden gegeven.

De goedkeuring van een verslag heeft trouwens nooit in zich besloten den afstand van het recht in openbare vergadering formules te verdedigen die men beter meent te zijn.

* * *

Het verslag werd goedgekeurd met 9 tegen 4 stemmen; 2 leden onthielden zich.

De Voorzitter,
E. DERBAIX.

De Verslaggever,
G. RUTTEN.

ANNEXE 1.

Projet de Loi concernant le régime linguistique dans l'enseignement moyen.

**AMENDEMENTS
PRÉSENTÉS PAR LE GOUVERNEMENT.**

Texte du projet primitif.

ARTICLE PREMIER.

Dans les établissements d'instruction moyenne des deux degrés soumis au régime légal, la langue véhiculaire de l'enseignement est le flamand, le français ou l'allemand, suivant que ces établissements sont situés respectivement dans la région flamande, dans la région wallonne ou dans une localité d'expression allemande.

Cependant, à la demande d'un certain nombre de chefs de famille, domiciliés depuis au moins trois ans dans la région au moment de la rentrée annuelle des classes et ayant ensemble un minimum d'enfants dont la langue maternelle ou usuelle n'est pas la langue véhiculaire de l'établissement, il est organisé, pour ces élèves exclusivement, une section spéciale française ou flamande, selon le cas, où l'enseignement est donné dans leur langue. Le minimum requis à cette fin est de dix élèves par année d'études à organiser.

*Texte
des amendements du Gouvernement.*

ARTICLE PREMIER.

Dans les établissements régis par la loi organique de l'enseignement moyen, la langue véhiculaire de l'enseignement est le flamand, le français ou l'allemand suivant que les établissements sont situés respectivement dans la région flamande, dans la région wallonne ou dans une localité d'expression allemande.

ART. 2.

Dans la région flamande, l'enseignement du français fait partie du programme des matières obligatoires dès le début des études moyennes. Un arrêté royal fixera le nombre des heures de cours de langue française ou de cours généraux en langue française, de manière à donner à l'élève une connaissance suffisante du français, pour qu'il puisse, à l'issue des études moyennes, suivre avec fruit des études supérieures dans cette langue. Ce nombre d'heures sera sensiblement égal au tiers de l'horaire total des cours généraux.

BIJLAGE I.

Wetsontwerp betreffende het taalstelsel van het middelbaar onderwijs.

**AMENDEMENTEN
DOOR DE REGEERING VOORGESTELD.**

Oorspronkelijke tekst van het ontwerp.

EERSTE ARTIKEL.

In de onder de wet vallende instellingen voor middelbaar onderwijs van de twee graden, is de voertaal van het onderwijs het Nederlandsch, het Fransch of het Duitsch, naar gelang die instellingen gelegen zijn in de Vlaamsche streek, in de Waalsche streek of in een Duitschsprekende gemeente.

Nochtans wordt op verzoek van een zeker aantal gezinshoofden die sinds ten minste drie jaar in de streek woonachtig zijn op het oogenblik van de jaarlijksche hervatting der lessen, en te zamen een minimum kinderen hebben wier moedertaal of gebruikelijke taal niet de voertaal is der instelling, uitsluitend voor die leerlingen, al naar het geval, een Fransche of Vlaamsche afdeling ingericht waar het onderricht in hun taal gegeven wordt. Het te dien einde vereischte minimum is tien leerlingen per in te richten studiejaar.

*Tekst van de amendementen
der Regeering.*

EERSTE ARTIKEL.

In de instellingen beheerd door de wet tot regeling van het middelbaar onderwijs is de voertaal van het onderwijs het Nederlandsch, het Fransch of het Duitsch, naar gelang die instellingen onderscheidenlijk gelegen zijn in de Vlaamsche streek, in de Waalsche streek of in een Duitschsprekende gemeente.

ART. 2.

In de Vlaamsche streek staat het onderwijs van het Fransch op het programma der verplichte vakken vanaf den aanvang van de middelbare studiën. Een Koninklijk besluit bepaalt het aantal uren leergangen in de Fransche taal of algemeene leergangen in de Fransche taal gegeven, derwijze dat de leerling voldoende met het Fransch vertrouwd weze om eventueel, na afloop der middelbare studiën, met vrucht hogere studiën in deze taal te kunnen volgen. Dit aantal uren is ongeveer gelijk aan het derde van den totalen uurrooster der algemeene leergangen.

La condition de résidence requise pour obtenir la création de la section spéciale n'est pas exigée pour être admis à fréquenter la section existante.

Dans la région wallonne, le flamand sera enseigné dans les mêmes conditions, à la demande de chefs de famille, ayant un nombre suffisant d'enfants pour justifier cette mesure, soit au moins dix élèves par année d'études. Pour les enfants dont les parents ne l'ont pas demandé, cet enseignement sera facultatif.

Dans les localités d'expression allemande, la seconde langue obligatoirement enseignée dans les conditions fixées à l'alinéa précédent, sera le flamand ou le français, au choix des parents.

Dans les communes de l'agglomération bruxelloise, les communes bilingues qui l'environnent et les communes bilingues de la frontière linguistique, l'enseignement du français sera obligatoire, de la manière déterminée à l'alinéa 1er du présent article, dans les établissements ou sections du régime flamand, et l'enseignement du flamand sera pareillement obligatoire dans les établissements ou sections du régime français.

ART. 3.

Les élèves qui ont été soumis, dans les classes spéciales visées à l'article 20, alinéa 2, de la loi organique de l'enseignement primaire, au régime d'adaptation prévu à l'alinéa 4 du même article, auront, si leur nombre justifie des mesures particulières d'organisation à cette fin, la faculté de poursuivre les deux premières années d'études moyennes dans leur langue maternelle, tout en complétant leur connaissance de la langue régionale, de manière à pouvoir suivre avec fruit, à partir de la troisième année d'études, le régime linguistique de la région.

La déclaration des chefs de famille concernant la langue maternelle ou usuelle de leurs enfants n'est recevable qu'autant que ces derniers soient reconnus effectivement aptes à recevoir avec fruit l'instruction dans la langue dési-

De voorwaarde van verblijf in de streek om de oprichting der bijzondere afdeeling te verkrijgen, wordt niet vereischt om de bestaande afdeeling te mogen bezoeken.

In de Waalsche streek wordt het Nederlandsch in dezelfde voorwaarden verplicht onderwezen, op verzoek van gezinshoofden met een voldoende aantal kinderen om dezen maatregel te wettigen, en wel ten minste tien kinderen per studiejaar. Dit onderwijs is niet verplicht voor de kinderen wier ouders het niet hebben aangevraagd.

In de Duitschsprekende gemeenten is de tweede taal verplicht onderwezen in de voorwaarden in vorig lid bepaald, naar keuze der ouders, het Nederlandsch of het Fransch.

In de gemeenten van de Brusselsche agglomeratie, in de tweetalige gemeenten daarrond en in de tweetalige gemeenten op de taalgrens, is het onderricht van het Fransch verplicht, op de wijze bepaald in lid 1 van dit artikel, in de instellingen of afdeelingen van het Nederlandsch regime, en het onderricht van het Nederlandsch is eveneens verplicht in de instellingen of afdeelingen van het Fransch regime.

ART. 3.

De leerlingen, die in de bijzondere klassen bedoeld bij artikel 20 lid 2 der wet op het lager onderwijs, onderworpen werden aan het aanpassingsregime voorzien bij lid 4 van bedoeld artikel, mogen, zoo hun aantal bijzondere maatregelen van inrichting te dien einde wettigt, de eerste twee jaren der middelbare studiën in hun moedertaal voortzetten, mits tevens hun kennis van de streektaal derwijze aan te vullen dat zij, vanaf het derde studiejaar, het taalregime der streek met vrucht kunnen volgen.

De verklaring der gezinshoofden betreffende de moedertaal of de gebruikelijke taal hunner kinderen kan slechts in aanmerking komen voor zooverre laatstgenoemden werkelijk bekwaam bevonden worden om met vrucht onderricht in de

gnée. Cette aptitude est vérifiée, dès le début de l'année scolaire, par un jury composé du chef de l'établissement ou de son délégué, président, et de deux membres du corps professoral, dont l'un sera professeur de première langue et l'autre professeur de seconde langue. L'inspecteur de l'État de même que le chef de famille intéressé peuvent en appeler de la décision du jury au Ministre compétent, qui statue après supplément d'enquête.

La première année d'études de la section spéciale n'est maintenue, au début de chacun des exercices scolaires ultérieurs, que s'il y a au moins dix inscriptions d'élèves se trouvant dans les conditions requises. Les années d'études suivantes ne peuvent être supprimées aussi longtemps qu'elles sont fréquentées par une moyenne d'au moins cinq élèves ayant débuté en régime spécial.

ART. 4.

Les sections linguistiques spéciales existantes seront maintenues aussi longtemps que leur fréquentation par des élèves appartenant à l'une des trois catégories ci-après justifiera leur maintien :

a) Élèves actuellement inscrits;

b) Élèves faisant actuellement leurs études primaires dans des classes linguistiques spéciales et n'ayant pu acquérir une connaissance suffisante de la langue régionale pour pouvoir suivre avec fruit le régime normal de l'article 1er ou le régime établi en vertu de l'article 3.

c) Les élèves de nationalité belge, dont la langue maternelle ou usuelle n'est pas la langue de la région et qui ont commencé leurs études moyennes dans un établissement non soumis au régime linguistique de cette région, pour autant qu'il ne se soient pas volontairement soustraits au régime primaire régional.

Le cas échéant, la suppression des sections spéciales est décidée par un arrêté royal motivé qui sera publié au *Moniteur*. Cette suppression pourra être partielle et se réaliser graduellement d'année en année.

aangegeven taal te ontvangen. Die bekwaamheid wordt reeds bij het begin van het schooljaar onderzocht door een commissie samengesteld uit het hoofd der instelling of zijn afgevaardigde, voorzitter, en uit twee leden van het leeraarskorps, waarvan het eene de eerste en het andere de tweede taal onderwijst. De opziener van den Staat, evenals het betrokken gezinshoofd mogen van de beslissing van de Commissie in hooger beroep komen bij den bevoegden Minister, die, na aanvullend onderzoek, uitspraak doet.

Het eerste studiejaar der bijzondere afdeeling wordt in het begin van elk der latere schooljaren slechts in stand gehouden, wanneer er ten minste tien leerlingen ingeschreven zijn, die de vereischte voorwaarden vervullen. De volgende studiejaar mogen niet opgeheven worden, zoolang zij bezocht worden door een gemiddelde van ten minste vijf leerlingen die hun onderwijs met het bijzonder stelsel hebben aangevangen.

ART. 4.

De thans bestaande bijzondere taalafdeelingen blijven behouden zoolang hun bezoek, door leerlingen behoorend tot een der drie hieronder aangegeven categorieën, zulks wettigt :

- a) Thans ingeschreven leerlingen;
- b) Leerlingen die thans hun studiën doen in bijzondere taalklassen en die geen voldoende kennis van de streektaal konden opdoen om met vrucht het normaal regime krachtens artikel 1, of het krachtens artikel 3 ingesteld regime te kunnen volgen;
- c) Leerlingen van Belgische nationaliteit wier moedertaal of gebruikelijke taal niet de taal der streek is en die hun middelbare studiën hebben aangevangen in een instelling welke niet onderhevig is aan het taalregime dezer streek, mits zij zich niet vrijwillig aan het gewestelijk lager regime hebben onttrokken.

Tot de opheffing dezer bijzondere afdeelingen kan eventueel worden besloten bi een met redenen omkleed Koninklijk besluit in den *Moniteur* bekend te maken. Deze opheffing kan gedeeltelijk zijn en geleidelijk van jaar tot jaar geschieden.

ART. 2.

Dans les établissements situés dans l'agglomération bruxelloise ou dans une commune de la frontière linguistique, la langue véhiculaire est, en ordre principal, la langue maternelle ou usuelle de la majorité des élèves, déterminée conformément aux dispositions de l'alinéa 3 de l'article précédent. Mais, en même temps, il y est organisé, dans les conditions et sous les réserves énoncées aux alinéas 2 à 4, une section pour les élèves dont la langue maternelle n'est pas celle de la majorité.

ART. 3.

Dans le régime établi conformément à l'alinéa 1er de l'article 1er :

a) Il est consacré, dans chaque année d'études, au moins trois heures de leçons par semaine à l'enseignement d'une seconde langue, à savoir : le français, le flamand ou l'allemand;

b) En outre, à la demande d'un certain nombre de chefs de famille, ayant au moins dix enfants inscrits dans la même classe, des cours portant sur les langues anciennes, les mathématiques, les sciences, l'histoire, la géographie, la religion ou la morale, sont faits, en dédoublement, dans la seconde langue, jusqu'à concurrence de sept heures en moyenne par semaine, au maximum. La fréquentation de ces cours, de préférence à celle des cours correspondant faits dans la langue régionale, est facultative pour les élèves dont les parents n'ont pas demandé le dédoublement.

S'il existe dans l'établissement une section spéciale, il est loisible aux élèves du régime ordinaire de suivre, dans la langue du régime spécial, les cours déterminés conformément à l'alinéa précédent.

ART. 2.

In de instellingen welke in de Brusselsche agglomeratie of in een gemeente der taalgrens gelegen zijn, is de voertaal, in de eerste plaats, de moedertaal of de gebruikelijke taal van de meerderheid der leerlingen, vastgesteld overeenkomstig de bepalingen van lid 3 van vorenstaand artikel. Doch, terzelfder tijd wordt, onder de voorwaarden en het voorbehoud aangegeven in de alinea's 2 tot 4, een afdeeling wier moedertaal niet die van de meerderheid is.

ART. 3.

In het stelsel, ingevoerd overeenkomstig lid 1 van artikel 1 :

a) Worden er in elk studiejaar ten minste drie uren les per week gewijd aan het onderwijs in een tweede taal, te weten : Fransch, Nederlandsch of Duitsch;

b) Daarenboven worden op verzoek van een zeker aantal gezinshoofden, die ten minste tien in dezelfde klasse ingeschreven kinderen hebben, parallelcursussen in de tweede taal gegeven loopende over de oude talen, de wiskunde, de wetenschappen, de geschiedenis, de aardrijkskunde, den godsdienst of de zedenleer, gedurende een gemiddelde van ten hoogste zeven uren per week.

De leerlingen, wier ouders de splitting der cursussen niet hebben aangevraagd, mogen bedoelde cursussen volgen, indien zij die verkiezen boven de overeenkomstige lessen in de taal der streek.

Is er in de instelling een bijzondere afdeeling, dan staat het den leerlingen van het gewone stelsel vrij, de overeenkomstig het voorgaande lid bepaalde cursussen in de taal van het bijzonder stelsel te volgen.

Dans l'un et l'autre cas, l'admission aux leçons données en seconde langue est subordonnée à l'aptitude effective de l'élève à suivre ces leçons avec fruit.

ART. 4.

Les dispositions de l'article précédent sont applicables dans l'agglomération bruxelloise et dans les communes de la frontière linguistique.

ART. 5.

Dans les sections spéciales, créées par application de l'alinéa 2 de l'article 1er :

a) Il est consacré, dans chaque année d'études, au moins trois heures de leçons par semaine à l'enseignement de la langue régionale;

b) En outre, à partir de la deuxième année dans les écoles moyennes et de la classe de cinquième dans les athénées royaux, des cours portant sur les langues anciennes, les mathématiques, les sciences, l'histoire, la géographie, la religion ou la morale, sont faits exclusivement dans la langue régionale. Le temps consacré à ces cours, qui sera progressivement étendu, équivaldra, dans l'ensemble des différentes années d'études, à sept heures en moyenne par semaine, sans pouvoir excéder, en dernière année, la moitié des heures réservées aux dites matières.

ART. 6.

Les mesures prévues au littéra b des articles 3 et 5 seront déterminées par arrêté royal.

ART. 7.

Dans les classes primaires annexées aux écoles moyennes, la langue véhiculaire de l'enseignement est le flamand,

ART. 5.

I. — La langue véhiculaire de l'enseignement dans les classes primaires (sections préparatoires) annexées aux

In beide gevallen wordt de toelating tot de in de tweede taal gegeven lessen afhankelijk gesteld van de werkelijke bekwaamheid van den leerling om bedoelde lessen met vrucht te volgen.

ART. 4.

De bepalingen van vorenstaand artikel zijn toepasselijk in de Brusselsche agglomeratie en in de gemeenten van de taalgrens.

ART. 5.

In de bijzondere afdeelingen, opgericht ter toepassing van lid 2, van artikel 1 :

a) Worden er in elk studiejaar ten minste drie uren les per week gewijd aan het onderwijs in de taal der streek;

b) Daarenboven worden te beginnen met het tweede jaar in de middelbare scholen en met de vijfde klasse in de Koninklijke athenaea, cursussen loopende over de oude talen, de wiskunde, de wetenschappen, de geschiedenis, de aardrijkskunde, den godsdienst of de zedenleer, uitsluitend in de taal der streek gegeven. De aan bedoelde cursussen bestede tijd, welke geleidelijk zal uitgebreid worden, zal, over de verschillende studie jaren samen, gemiddeld zeven uren per week bedragen, zonder in het laatste jaar de helft der uren te mogen overschrijden welke voor die vakken voorbehouden zijn.

ART. 6.

De maatregelen voorzien bij lid b der artikelen 3 en 5 zullen bij Koninklijk besluit vastgesteld worden.

ART. 7.

In de aan de middelbare scholen verbonden klassen voor lager onderwijs is de voertaal van het onderwijs het Neder-

ART. 5.

1. De voertaal van het onderwijs in de lagere klassen (voorbereidende afdeelingen) toegevoegd aan de middelbare

le français ou l'allemand, suivant que ces écoles sont situées respectivement dans la région flamande, dans la région wallonne ou dans une localité d'expression allemande.

Cependant, à la demande d'un certain nombre de chefs de famille, domiciliés depuis au moins trois ans dans la région au moment de la rentrée annuelle des classes et ayant ensemble au moins vingt enfants soumis à l'obligation scolaire, dont la langue maternelle ou usuelle n'est pas la langue véhiculaire de l'établissement, une section spéciale est organisée pour ces élèves. La condition de résidence, requise pour obtenir la création de la section spéciale, n'est pas exigée pour être admis à fréquenter la section existante.

La déclaration des chefs de famille concernant la langue maternelle ou usuelle de leurs enfants n'est recevable qu'autant que ces derniers soient reconnus effectivement aptes à recevoir avec fruit l'instruction dans la langue désignée. Cette aptitude est vérifiée, dès le début de l'année scolaire, par un jury composé du chef de l'établissement ou de son délégué, assisté de deux membres du personnel enseignant, dont l'un sera professeur de seconde langue. L'inspecteur de l'État et le chef de famille intéressé peuvent en appeler de la décision du jury au Ministre compétent, qui statue après supplément d'enquête.

Dans l'agglomération bruxelloise et dans les communes de la frontière linguistique, la langue véhiculaire est, en ordre principal, la langue maternelle ou usuelle de la majorité des élèves, déterminée conformément aux dispositions de l'alinéa précédent; mais, il y est organisé, en même temps, dans les conditions et sous les réserves énoncées aux alinéas 2 et 3 du présent article, une section pour les élèves dont

écoles moyennes est le flamand dans la région flamande du pays, le français dans la région wallonne et l'allemand dans les communes d'expression allemande.

Les enfants, dont la langue maternelle ou usuelle n'est pas la langue régionale auront le droit de recevoir l'enseignement dans leur langue maternelle. Toutefois, le Ministre compétent demeurera seul juge de la réalité de ce besoin et de l'opportunité d'y donner satisfaction.

A partir du deuxième degré d'études primaires, les élèves admis dans les classes spéciales, créées en vertu de l'alinéa précédent, seront tenus d'apprendre la langue de la région, de manière à pouvoir suivre avec fruit les cours de l'enseignement moyen. Un arrêté royal réglera l'application de cette disposition conformément au statut de l'enseignement primaire.

Les classes spéciales actuellement existantes, de même que celles qui viendraient à être organisées dans l'avenir, seront maintenues aussi longtemps qu'elles compteront un nombre d'élèves au moins égal au minimum requis par les règlements sur la matière pour que les écoles soumises au régime de la loi organique de l'enseignement primaire puissent recevoir la subvention de l'État. Les enfants dont les parents ne possèdent pas la nationalité belge ne peuvent entrer en ligne de compte pour constituer le minimum d'élèves requis pour justifier le maintien des classes d'exception.

II. — Dans les classes primaires (sections préparatoires) annexées aux écoles moyennes situées dans l'agglomération bruxelloise, les communes bilingues qui l'environnent et les communes bilingues de la frontière linguistique, la langue de l'enseignement est la langue maternelle ou usuelle de l'enfant. Celle-ci est déterminée par la déclaration des chefs de famille, vérifiée conformément aux dispositions de l'article 6 ci-après. Dans ces classes, des tempéraments

landsch, het Fransch of het Duitsch, naar gelang bedoelde scholen onderscheidenlijk gelegen zijn in de Vlaamsche streek, in de Waalsche streek of in een Duitschsprekende gemeente.

~ Nochtans wordt op verzoek van een zeker aantal gezinshoofden, die sinds ten minste drie jaar in de streek woonachtig zijn op het oogenblik van de jaarlijksche hervatting der lessen, en die, te zamen ten minste twintig leerplichtige kinderen hebben, wier moedertaal of gebruikelijke taal niet de voertaal is van de instelling, een bijzondere afdeeling voor die leerlingen ingericht. De voorwaarde van verblijf in de streek, welke wordt geveerd om de oprichting van de bijzondere afdeeling te verkrijgen, wordt niet vereischt om de bestaande afdeeling te mogen bezoeken.

De verklaring der gezinshoofden betreffende de moedertaal of de gebruikelijke taal hunner kinderen kan slechts in aanmerking komen voor zooverre laatstgenoemden werkelijk bekwaam bevonden werden om met vrucht onderrecht in de aangegeven taal te ontvangen. Die bekwaamheid wordt reeds bij het begin van het schooljaar onderzocht door een commissie samengesteld uit het hoofd der instelling of zijn afgevaardigde, bijgestaan door twee leden van het onderwijzend personeel, waarvan er een de tweede taal onderwijst. De opziener van den Staat en het betrokken gezinshoofd kunnen van de beslissing van de commissie in hooger beroep komen bij den bevoegden Minister, die na aanvullend onderzoek, uitspraak doet.

In de Brusselsche agglomeratie en in de gemeenten van de taalgrens is de voertaal, in de eerste plaats, de moedertaal of de gebruikelijke taal van de meerderheid der leerlingen, vastgesteld overeenkomstig de bepalingen van voorenstaand lid; doch er wordt terzelfder tijd onder de voorwaarden en het voorbehoud aangegeven in de alinea's 2 en 3 van onderhavig artikel, een afdeeling opgericht voor de leerlingen wier

scholen is het Nederlandsch in de Vlaamsche streek van het land, het Fransch in de Waalsche streek en het Duitsch in de Duitschsprekende gemeenten.

De kinderen, wier moeder- of gebruikelijke taal niet de taal der streek is, hebben het recht het onderwijs in hun moedertaal te ontvangen. De bevoegde Minister oordeelt echter steeds alleen over de werkelijkheid van deze behoefte en over de gepastheid daarin te voorzien.

Vanaf den tweeden graad der lagere studiën, zijn de leerlingen toegelaten tot de krachtens het vorige lid bijzondere opgerichte klassen, gehouden de taal der streek derwijze te leeren dat zij met vrucht de lessen van het middelbaar onderwijs kunnen volgen. Een Koninklijk besluit regelt de toepassing van deze bepaling overeenkomstig het statuut van het lager onderwijs.

De thans bestaande bijzondere klassen, alsmede die welke later mochten worden opgericht, blijven behouden zoolang zij een aantal leerlingen tellen ten minste gelijk aan het bij de desbetreffende reglementen vereischt aantal opdat de scholen, aan het stelsel der wet op het lager onderwijs onderworpen, de Staatstoelage kunnen genieten. De kinderen wier ouders de Belgische nationaliteit niet bezitten komen niet in aanmerking voor het minimum aantal vereischt om het behoud van de uitzonderingsklassen te wettigen.

II. — In de lagere klassen (voorbereidende afdeelingen) toegevoegd aan de middelbare scholen gelegen in de Brusselsche agglomeratie, in de tweetalige gemeenten daarrond, in de tweetalige gemeenten op de taalgrens, is de voertaal van het onderwijs de moeder- of gebruikelijke taal van het kind. Deze wordt bepaald door de verklaring der gezinshoofden nagegaan overeenkomstig de bepalingen van het hierna volgend artikel 6. In deze klassen kunnen ver-

la langue maternelle ne serait pas celle de la majorité.

A partir de la cinquième année d'études, il est organisé, obligatoirement, un cours didactique de seconde langue, comportant au moins trois heures de leçons par semaine. Dès la troisième année d'études, des exercices élémentaires de conversation y prépareront les élèves à suivre avec fruit le cours didactique.

La fréquentation de ce cours est facultative dans les classes visées aux alinéas 1er et 4 ci-dessus. Elle est obligatoire dans les sections spéciales créées en exécution de l'alinéa 2.

pourront être apportés à la règle « langue maternelle, langue véhiculaire » selon les besoins pédagogiques des élèves et les contingences locales. Toutefois, ces tempéraments ne peuvent avoir pour effet de nuire à l'étude approfondie de la langue maternelle. L'enseignement de la seconde langue sera obligatoire dans les dites classes à concurrence d'un minimum de trois heures par semaine. Cet enseignement commencera à la troisième année d'études et ne pourra excéder un tiers du temps scolaire.

III. — A la demande d'un certain nombre de chefs de famille ayant ensemble au moins vingt-cinq enfants d'âge scolaire, un cours didactique de seconde langue comportant au moins trois heures de leçons par semaine, sera organisé à partir de la cinquième année d'études. La fréquentation de ce cours est facultative pour les enfants dont les parents ne l'ont pas réclamé.

ART. 6.

En cas de doute, l'aptitude effective de l'élève à recevoir avec fruit l'instruction dans la langue désignée comme étant sa langue maternelle ou usuelle, est vérifiée, dans le courant du premier mois de l'année scolaire, par un jury composé du chef de l'établissement ou de son délégué, président, et de deux membres du corps professoral dont l'un sera professeur de première langue et l'autre professeur de seconde langue. L'inspecteur de l'État, de même que le chef de la famille intéressé, peuvent en appeler de la décision du jury au Ministre compétent.

ART. 8.

Pour l'application de la présente loi :

a) L'agglomération bruxelloise est déterminée conformément à l'article 2

moedertaal niet die der meerderheid zou zijn.

Te beginnen met het vijfde studiejaar wordt er een verplicht gestelde didactische cursus in de tweede taal ingericht van ten minste drie uren les per week. Van het derde studiejaar af worden de leerlingen er door middel van eenvoudige spreekoefeningen voorbereid om met vrucht den didactischen cursus te volgen.

Het volgen van dien cursus is onverplicht in de klassen bedoeld bij de bovenstaande alinea's 1 en 4. Het is verplicht in de bijzondere afdeelingen opgericht ter uitvoering van lid 2.

zachtingen worden toegebracht aan den regel « moedertaal, voertaal », volgens de pedagogische behoeften van het kind en de plaatselijke omstandigheden. Deze verzachtingen mogen evenwel de grondige studie van de moedertaal niet beïndeelen. Het onderricht van de tweede taal is verplicht in bedoelde klassen tot een minimum van drie uren per week. Dit onderwijs vangt aan met het derde studiejaar en mag één derde van den schooltijd niet overschrijden.

III. Op verzoek van een zeker aantal gezinshoofden met te zamen ten minste vijf en twintig schoolplichtige kinderen, wordt een didactische cursus in de tweede taal vanaf het vijfde studiejaar ingericht met ten minste drie uren les per week. Het volgen van dezen cursus is vrij voor de kinderen wier ouders hem niet hebben aangevraagd.

ART. 6.

In geval van twijfel, wordt de werkelijke bekwaamheid van den leerling, om met vrucht het onderwijs te ontvangen in de taal als zijn moeder- of gebruikelijke taal aangewezen, onderzocht in den loop van de eerste maand van het schooljaar, door een Commissie samengesteld uit het hoofd der instelling of zijn afgevaardigde, voorzitter, en twee leden van het leeraarskorps, waarvan een leeraar de eerste en de andere de tweede taal onderwijst. De opziener van den Staat evenals het betrokken gezinshoofd kunnen bij den bevoegden Minister van de beslissing der Commissie in hooger beroep komen.

ART. 8.

Voor de toepassing van deze wet :

a) Wordt de Brusse'sche agglomeratie bepaald overeenkomstig artikel 2

de la loi du 31 juillet 1921 concernant l'emploi des langues en matière administrative;

b) Les communes de la frontière linguistique seront déterminées par arrêté royal.

ART. 7.

Le Ministre des Sciences et des Arts chargera spécialement des inspecteurs de son Département de contrôler, dès le début de l'année scolaire, l'application des dispositions de la présente loi. Ces inspecteurs seront désignés par arrêté royal, sur une double liste de candidats, présentée par l'Académie royale de Langue et de Littérature françaises et par l'Académie royale de Langue et de Littérature flamandes.

Le Ministre déposera chaque année un rapport sur le fonctionnement et les résultats de ce contrôle.

ART. 9.

L'application de la présente loi aura lieu, progressivement, d'année en année, à partir de l'exercice scolaire 1930-1931. Au fur et à mesure de cette application la loi du 15 juin 1883 sera abrogée.

ART. 8.

L'application de la présente loi aura lieu progressivement d'année en année, à partir de l'exercice 1932-1933. Au fur et à mesure de cette application, la loi du 15 juin 1883 se a abrogée.

der wet van 31 Juli 1921 betreffende
het gebruik der talen in bestuurszaken;

b) Zullen de gemeenten der taalgrens
bepaald worden bij Koninklijk besluit.

ART. 7.

De Minister van Kunsten en Wetenschappen gelast inzonderheid opzieners van zijn Departement bij het begin van het schooljaar de toepassing van de bepalingen dezer wet na te gaan. Deze opzieners worden bij Koninklijk besluit aangewezen op een dubbele lijst van kandidaten voorgedragen door de « Académie royale de Langue et de Littérature françaises » en door de Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal en Letterkunde.

De Minister dient elk jaar verslag in over de werking en de uitslagen van dit toezicht.

ART. 9.

Deze wet zal gedeeltelijk van jaar tot jaar toegepast worden, te beginnen met het schooljaar 1930-1931. Naar mate van deze toepassing zal de wet van 15 Juni 1883 vervallen.

ART. 8.

Deze wet wordt geleidelijk van jaar tot jaar toegepast, te beginnen met het schooljaar 1932-1933. Naar mate van deze toepassing wordt de wet van 15 Juni 1883 ingetrokken.

BIJLAGE II.

COMMISSIEVERGADERING VAN 16 OCTOBER 1931.

Aanvullend verslag uit naam van de Commissie van Kunsten en Wetenschappen belast met het onderzoek van het wetsontwerp betreffende het taalsysteem van het middelbaar onderwijs.

Aanwezig : De heeren VERMEYLEN, voorzitter; BRUNEEL DE LA WARANDE, CARNOY, Graaf DE LA BARRE D'ERQUELINNES, DE NAUW, DIERCKX, Burggraaf DU BUS DE WARNAFFE, INGENBLEEK, GOFFIN, LEGRAND, RONVAUX, VAN OVERBERGH, VAN ROOSBROECK, VINCK en RUTTEN, verslaggever.

MEVROUW, MIJNE HEEREN, !

In het verslag door de meerderheid van Uw Commissie goedgekeurd, hebben wij de argumenten uiteengezet van de voorstanders van het ontwerp ingediend door het Kabinet Jaspar, alsmede de redenen die aangevoerd werden door degenen die een voorlopige verdaging van het vraagstuk voorstelden. Aan onze collega's gaven wij er ook een algemeen overzicht in van den huidige toestand van het middelbaar onderwijs. Wij kunnen derhalve, zonder meer, de ontleding aanvangen van de amendementen door de Regeering ingediend.

* * *

Daar de Senaat is bijeengeroepen tegen 27 October, stelde Uw Commissie vast dat het haar onmogelijk zou zijn haar verslag tijdig in te dienen indien zij eerst zou vergaderen nadat zij den definitieve tekst zou hebben ontvangen van de Regeeringsamendementen, tekst die moest goedgekeurd worden door den Ministerraad in zijn vergadering van 8 October.

Om de taak van de Commissie te vergemakkelijken, heeft de Regeering haar dus den tekst doen geworden,

dien wij als bijlage mededeelen en die niet meer werd gewijzigd door den Ministerraad.

Daar de Commissie reeds bij haar eerste vergadering, gehouden op 6 October, zonder oppositie een beginsel aannam, dat, op een hoofdzakelijk punt, de amendementen van de Regeering wijzigt, oordeelde deze het wenschelijker dat de Commissie den officieelen tekst zou subamendeeren. De verslaggever kreeg van de Commissie opdracht een formule te zoeken die nauwkeurig het standpunt waarover men het eens was geworden zou weergeven. (1)

Ziehier in welke voorwaarden de stemming door de Commissie werd uitgebracht. Verscheidene van haar leden en andere Senatoren die op de vergadering aanwezig waren, verklaarden geen bepaling te kunnen aanvaarden die een verschillend regime in rechten voor de Vlaamsche streek en voor de Waalsche streek zou behouden. Even naïef als het zou zijn door een wet het zelfde belang te willen toekennen aan het Nederlandsch als aan het Fransch, wanneer men zich op het standpunt van de verspreiding over de wereld stelt, even rechtvaardig is het aan de Vlamingen geen wettelijk regime

(1) Wij betuigen onzen besten dank aan den heer Directeur-generaal Bauwens, Kabinetshoofd van den Minister van Kunsten en Wetenschappen, wiens schrandere en toewijde medewerking ons bij het uitwerken der teksten ten zeerste te stade is gekomen.

op te leggen dat verschilt van dat door de Walen aanvaard. Deze laatsten willen niet dat de Minister zou kunnen voorschrijven dat in Wallonië de verplichte tweede taal het Nederlandsch zou zijn. Het is derhalve logisch, antwoorden de Vlamingen, dat hij ook niet het recht krijgt het Fransch in Vlaanderen op te leggen.

Niemand zal kunnen bewijzen dat men gevaar loopt in de oogen van de Vlamingen het belang van het Fransch te verminderen, omdat men een einde stelt aan een regime van ongelijkheid dat zij met recht vernederend kunnen achten. Wat gisteren was en wat heden is, zal morgen niet ophouden te bestaan : de Vlaamsche ouders die hun kinderen naar een inrichting van middelbaar onderwijs zenden, staan er op dat deze een grondig onderwijs in het Fransch ontvangen.

Eenieder is het eens over de noodzakelijkheid van het verplicht onderwijs in een tweede taal. Zulk onderwijs maakt een bestanddeel uit van alle programma's van middelbaar onderwijs over de gansche wereld. Wat laat toe te veronderstellen dat deze tweede taal in Vlaanderen zou ophouden het Fransch te zijn? De Vlamingen hebben te veel zin voor wat duidelijk hun belangen zijn om anders te handelen. En hoe zouden de verantwoordelijke overheden van het officieel onderwijs geen rekening houden met het feit dat het Fransch grondig wordt onderwezen in alle vrije instellingen? Om deze redenen zou het niet alleen ongepast, maar ook nog volstrekt nutteloos zijn een tekst goed te keuren die een verschillend wettelijk regime in de beide taalgewesten behoudt.

Uw verslaggever meent er eens te meer aan te moeten herinneren dat zijn katholieke collega's niet opgehouden hebben hun wensch te betuigen in taalopzicht een eerlijke verstandhouding tusschen beiderlei onderwijs vast te leggen. Dat beteekent dat geen enkel voorstel dat voor doel heeft deze ver-

standhouding te verzekeren door hen ongunstig zou onthaald worden.

Wanneer de Voorzitter de vraag ter stemming legt of men het beginsel van volstrekte wederkeerigheid aanneemt, spreekt de Commissie zich voor dit beginsel uit met 12 stemmen en 2 onthoudingen. De twee leden welke zich onthouden verklaren dit te doen om den tijd te hebben na te denken en hun vrienden te raadplegen.

* * *

Ter vergadering van 16 October heeft Uw Commissie den tekst bijgewerkt dien haar verslaggever gelast werd haar voor te leggen.

EERSTE ARTIKEL.

Lid 1 van artikel 1 is de herhaling van lid 1 van artikel 1 van het ontwerp Jaspar. Wij stellen voor twee alinea's toe te voegen die geen nieuw amendement uitmaken, doch hier beter op hun plaats zijn.

Inderdaad, artikel 2 van het regeringsontwerp stelt vast dat er in taalopzicht vier verschillende gewesten in het land zijn : de Vlaamsche streek, de Waalsche streek, de streek welke de Duitschsprekende gemeenten telt en ten slotte de tweetalige streek die de Brusselsche agglomeratie en de gemeenten langs de taalgrens gelegen bevat. Derhalve is het logisch eerst te bepalen welke de voertaal dezer vier gewesten zijn zal.

Elkeen neemt aan dat in de eerste drie gevallen de voertaal de taal is van het gewest; in het vierde geval kan er geen spraak zijn van gewestelijke taal vermits het hier een uiteraard tweetalige bevolking geldt. Hier bestaan niet van die taalminderheden die de wetgever nog slechts erkent binnen de perken bij artikel 3 bepaald. Hoe zou men van een gewestelijke taal spreken in een gewest waar er feitelijk twee zijn? Ditmaal moet men noodzakelijk zijn toevlucht nemen tot de uitdrukking : moedertaal.

Het lijkt ons eenvoudiger de wijze van toezicht over de verklaringen te bepalen onmiddellijk na den tekst waarbij het criterium van de moedertaal wordt vastgesteld. Aldus wordt in één enkel artikel alles samengebracht wat betrekking heeft op de voertaal in het middelbaar onderwijs. Het Regeeringsontwerp, waarbij het onderwijs van het Fransch verplichtend wordt gemaakt in de Vlaamsche afdeelingen en het onderwijs van het Nederlandsch verplichtend wordt gemaakt in de Fransche afdeelingen van de tweetalige gemeenten, onderstelt trouwens eveneens de voorafgaande verklaring van het gezinshoofd.

De bepalingen van artikel 5 van den tekst uwer Commissie, dat trouwens de herhaling is van artikel 7 van het Regeeringsontwerp, geven aan de Vlamingen allen waarborg aangaande de eerlijke toepassing van de wet in het algemeen en inzonderheid aangaande het toezicht over de verklaringen. Deze waarborgen zijn dezelfde als die welke door den Senaat werden goedgekeurd, in den loop der bespreking van het ontwerp betreffende het lager onderwijs, op voorstel zelf van de Vlaamsche leiders.

Het zal evenwel niet overbodig zijn, ten einde alle misverstand te voorkomen, in herinnering te brengen dat een kind, behoorende tot een tweetalige gemeente en dat zijn lagere studiën heeft gedaan onder het Nederlandsch of onder het Fransche regime, geacht wordt tot moedertaal te hebben de taal die de ouders hebben aangegeven. Een nieuwe verklaring en het toezicht dat zij in zich sluit, zijn dus in het middelbaar onderwijs niet noodig tenzij in buitengewone gevallen, bij voorbeeld in het geval van kinderen die thuis studiën hebben gedaan.

De Commissie drukt den wensch uit in den loop der openbare bespreking dezen uitleg van den verslaggever, betreffende het toezicht over de verklaring der ouders, door de Regeering te hooren bevestigen.

ART. 2.

Het nieuwe artikel 2 door de Commissie voorgesteld heeft betrekking op het onderwijs van de tweede taal.

De eerste alinea lokt geen bezwaren uit omdat wij zooeven hebben in herinnering gebracht dat het grondig onderwijs van een tweede taal een bestanddeel is van het programma van het middelbaar onderwijs in al de wereldeelen. En vermits dit onderwijs grondig moet zijn, zou men niet begrijpen dat daaraan minder dan vier uur per week zou worden besteed. Het onderzoek van de uurroosters en de ontleding van de volgende alinea bewijzen dat het niet noodig is een maximum te bepalen.

Ten einde al diegenen gerust te stellen die zich ongerust maken over de « ministeriële willekeur », voegt de Commissie erbij dat, bij het bepalen van de tweede taal, er altijd rekening zal moeten gehouden worden met de wenschen van de ouders.

Krachtens de eerste alinea hebben de ouders het recht tot tweede taal een andere taal te kiezen dan het Nederlandsch of het Fransch. Wie ziet echter niet in dat de gezinshoofden, die bij voorbeeld Engelsch of Duitsch hebben gekozen, toch wenschen aan hun kinderen een behoorlijke kennis van een tweede landstaal te geven? Men moet ook het geval voorzien van diegenen die, nadat zij het Nederlandsch of het Fransch tot tweede taal hebben gekozen, oordeelen dat er minstens zes of zeven uur onderwijs per week in deze taal noodig zijn om een ernstigen uitslag te bekomen.

De Commissie stelt U een tekst voor, waarin zij zich moeite heeft gegeven alle mogelijkheid van misverstand te voorkomen. De formule, die door den verslaggever aan de Commissie werd voorgelegd, stelde vooreerst vast dat minstens vier uur les moet besteed worden aan het onderwijs van een tweede taal, en voegde daaraan toe, dat, bij de toepassing, de bevoegde

Minister zich zal laten leiden door den wensch der betrokken gezinshoofden, wat betreft de keus van de taal.

Het bleek dat deze tekst, in zijn al te gebiedenden vorm, aan eenige afzonderlijke personen kon toelaten leergangen te eischen, waarvan de inrichting in de practijk niet te verwezenlijken zou zijn, namelijk in geval van al te groote wanverhouding tusschen het beschikbaar onderwijzend personeel en het zeer klein aantal leerlingen voor wie men bij voorbeeld Engelsch of Duitsch zou eischen. Bijgevolg dacht men er eerst aan dit laatste gedeelte van de bepaling weg te laten. Doch deze weglating zonder meer was van aard een ander bezwaar mede te brengen, dat misschien gevaarlijker was : dit, namelijk, aan de gezinshoofden alle waarborgen te ontnemen tegen de « ministerieele willekeur » in de keus van de tweede taal. Er is een eenvoudig middel om alle vereischten te verzoenen : het behouden van het beginsel der bepaling, mits verzachting van den al te zeer gebiedenden vorm. Door te zeggen, dat de verantwoordelijke overheden altijd zullen moeten rekening houden met den wensch van de betrokken gezinshoofden, handhaaft men de verplichting voor de schooloverheden de door de ouders gewenschte taal te kiezen. **Moest men een andere taal opdringen, dan zou men het goedvinden der ouders miskennen en ingaan tegen den uitdrukkelijken wil van den wetgever.** Doch dank zij een schakeering in de termen laat men tevens wat vrij spel en ook een lichte vrijheid van beoordeeling der practische mogelijkheden. De verantwoordelijke overheid zal aldus gewettigd verzet kunnen uiten tegen niet te rechtvaardigen eischen. In voorkomend geval zal zij eveneens te gelijker tijd voldoening kunnen schenken aan twee belangrijke groepen gezinshoofden die verschillende talen zouden vragen.

Wij zijn ervan overtuigd dat de Regeering ons commentaar zal bijtreden

en dit commentaar aldus de officieele interpretatie van den tekst zal zijn.

De tweede alinea zegt niet dat het grondig onderwijs van de tweede landstaal uitsluitend moet worden gegeven onder vorm van Fransche lessen ofwel onder den vorm, dien wij gemengden vorm zullen noemen, van een leergang van Fransch en een algemeenen cursus gegeven in het Fransch.

In het eerste deel van ons verslag hebben wij de argumenten aangehaald die pleiten ten voordeele van dit laatste stelsel, dat thans in de meeste vrije onderwijsinstellingen wordt gevolgd. Sluit men zich daarbij niet aan, dan moet men, op gevaar af den gewenschten uitslag niet te bereiken, ofwel het aantal Fransche lessen vermenigvuldigen en alsdan wordt men genoodzaakt den uurrooster te verlengen en daarvan hebben wij reeds de bezwaren doen uitschijnen; ofwel het aantal uren besteed aan het eigenlijke wetenschappelijk onderwijs verminderen, hetgeen aanleiding geeft tot al de bezwaren die men wel kan raden.

Nochtans, zeer bevoegde specialisten zijn gekant tegen het gemengde stelsel. Zij oordeelen dat dit stelsel minder goed de homogene cultuur verzekert die zoo noodig is voor de integrale ontwikkeling van het verstand. Men weet overigens dat de leerlingen die uit het in het Nederlandsch gegeven lager onderwijs komen geen in het Nederlandsch gegeven leergang in het Latijn kunnen volgen. Deze specialisten voegen er aan toe dat, wat hier belang heeft, niet zoozeer het aantal lessen is als de waarde en de methode van den leeraar. Met een leeraar die zelf grondig de taal kent die hij aanleert en een goede methode heeft, kan men onbetwistbaar bevredigende uitslagen bereiken door gemiddeld zes uren les in het Fransch per week te geven. Dit regime wordt nu reeds toegepast in een zeker aantal Vlaamsche colleges.

De kwestie wordt des te meer betwist daar geen enkel van beide voorgestelde

systemen reeds voldoende lang is toegepast om ons toe te laten er vaste besluiten uit te trekken. Wij moeten bijgevolg de proef voortzetten, en aangezien de beide stelsels bestaan in het vrij onderwijs ziet men niet in waarom men aan het officieel onderwijs dezelfde vrijheid van keus zou weigeren.

De Commissie stelt aan den Minister voor de proef van de twee stelsels te maken, hetgeen hem na enkele jaren ondervinding zal toelaten het regime dat de beste uitslagen zal opgeleverd hebben te veralgemeenen. Men ziet echter niet goed in hoe het mogelijk ware in de Waalsche streek wetenschappelijke cursussen te doen geven in het Nederlandsch aan leerlingen welke de terminologie van deze taal niet kennen.

Doch vermits de Vlaamsche leerlingen doorgaans beter het Fransch kennen dan de Waalsche leerlingen het Nederlandsch, en dat, anderzijds beide methodes beproefd worden in de vrije colleges, heeft Uw Commissie de verantwoordelijke leiders van het officieel onderwijs niet willen berooven van de vrijheid die hun collega's van het vrij onderwijs hebben. De verslaggever werd gelast de Regeering te verzoeken zich bij die meening aan te sluiten.

De Commissie wenscht ook dat het zou verstaan zijn dat de leerlingen welke een grondigen cursus in het Fransch of in het Nederlandsch zouden verkregen hebben omdat zij tien in aantal waren, er niet van beroofd zouden worden hun studiën in een of andere taal voort te zetten, omdat zij in de tweede of in de eerste bij voorbeeld nog slechts acht of negen zouden zijn. Op dit punt ook wenscht de Commissie dat de Regeering haar inzichten zou bekend maken.

Alinea 4 bevat een bepaling die gebillijkt is door het uiteraard tweetalig kenmerk van de gewesten die er in vermeld zijn. De voorgeschreven verplichting stelt slechts een bestaanden toestand vast doch verbetert hem

door een doelmatige verduidelijking.

Zij brengt de verplichting van het beginsel van het verplicht onderwijs der tweede landstaal overeen met de noodzakelijkheid aan de schooloverheden, onder de verantwoordelijkheid van den Minister, een voldoende vrijheid van doseering te laten.

Kortom, artikel 2 behelst drie bepalingen :

1° Verplichting een tweede taal te leeren, die het Fransch, het Nederlandsch, het Duitsch of het Engelsch kan zijn;

2° Gemak voor de ouders om een grondig onderwijs te verkrijgen in een tweede nationale taal, die het Fransch, het Nederlandsch of het Duitsch kan zijn.

3° Tweetalig regime voor de tweetalige agglomeraties.

ART. 3.

Artikel 3 is nagenoeg de volledige weergave van artikel 4 van het Regeeringsontwerp. Wij zeggen « nagenoeg » volledig, omdat de Commissie alleen, om klaarder te zijn, den laatsten regel van alinea B heeft gewijzigd.

De Commissie oordeelde het niet noodzakelijk artikel 3 van het Regeeringsontwerp te behouden, daar dit artikel slechts de weergave is van een bepaling die reeds voorkomt in het ontwerp op het lager onderwijs.

De tekst voorziet drie uitzonderingsgevallen : a) lid 1, het geval van de leerlingen ingeschreven bij de thans bestaande minderheidsafdeelingen ; b) lid 2, het geval van leerlingen die thans een lagere school bezoeken waar de voertaal niet de taal der streek is ; c) ten slotte, lid 3, het geval van leerlingen die hun middelbare studiën hebben aangevangen in een instelling die niet onderworpen is aan het taalstelsel der streek die zij bewonen.

Iedereen wet dat het onmogelijk is in het Parlement een meerderheid te vinden voor het onbepaald behoud

van bijzondere afdeelingen bij de middelbare onderwijsinstellingen van het Vlaamsche land. Het voorbeeld door het vrij onderwijs gegeven, waar men het best kan stellen zonder dit regime, zal de overtuiging van de bekampers van de bijzondere afdeelingen niet tot wankelen kunnen brengen. Men onbepaald en te allen prijs te willen handhaven geeft blijk van een geestestoestand die alleen te verklaren is door een onverdedigbare verwarring tusschen de afschaffing van een bijzondere afdeeling en van een voldoende onderwijs van het Fransch.

Niettemin heeft de Regeering noodig geacht in ruime mate rekening te houden met de verworven toestanden.

Het definitief stelsel voor de leerlingen uit de taalminderheid zal gewis het aanpassingsstelsel zijn, voorzien in het ontwerp dat wij voor het lager onderwijs hebben aangenomen. Dit aanpassingsstelsel zal van zelf de bijzondere afdeelingen overbodig maken. Evenwel, om willekeur te vermijden, moet de opheffing van een bijzondere afdeeling worden ingevoerd krachtens een met redenen omkleed Koninklijk besluit dat in den *Moniteur* is verschenen.

Lid 3 slaat op de Franschsprekende ouders in het Vlaamsche land woonachtig en wier kinderen hunne middelbare studiën hebben aangevangen in een instelling in Wallonië of langs de taalgrens gelegen. Het is voor deze ouders niet steeds mogelijk hunne kinderen te laten in de instelling waar zij hunne studiën hebben aangevangen. Wie zou deze kinderen willen doemen hun studiën voort te zetten in een taal die zij niet kennen?

Doch het is mogelijk, ofschoon weinig waarschijnlijk dat een zeker aantal ouders, in een groote gemeente of een streek, overleg zouden plegen om hunne kinderen gedurende een jaar naar een instelling van een andere taalstreek te zenden om aldus het onbepaald behoud van het minderheidsstelsel te

bekomen. In dergelijk geval moet de Regeering, voorgelicht door de bijkbare bedoeling van den wetgever, na gaan of dergelijk opzet niet moet worden gedwarsboomd.

ART. 4, 5 et 6.

Bij artikel 4, heeft Uw Commissie aan haar verslaggever de zorg overgelaten den tekst op te maken met inachtneming van het noodige parallelisme tusschen de bepalingen door den Senaat goedgekeurd voor de lagere scholen en de bepalingen die zullen slaan op de voorbereidende afdeelingen der middelbare scholen. Het onderwijs van de tweede landstaal blijft dus verplicht in de tweetalige streken.

Wij hoeven hier niet meer te bewijzen dat het klaarblijkend belang van het kind en het algemeen belang van het land de handhaving van deze bepaling eischen.

Artikel 5 beoogt de instelling van een volkomen onafhankelijk toezicht « wars, zooals de heer Huysmans het ook vroeg, van politieke invloed en dat alleen om zaken van opvoedkundigen aard bekommerd is. »

Dit artikel, evenals het vorige, is de herhaling van de procedure aangenomen voor het lager onderwijs.

Artikel 6 bepaalt den datum van de geleidelijke toepassing van de voorgaande bepalingen.

* * *

De voorafgaande tekst en het commentaar geven juist, zoo meenen wij, de zienswijzen weer door de leden Uwer Commissie uitgedrukt.

Wij vatten ze samen in onderstaande volzinnen :

1° Het moet uit zijn dat er in taalopzicht een regime van vrijheid weze in het Waalsch gedeelte van het land en een regime van dwang in het Vlaamsch gedeelte van het land. Het eenig regime dat de gemoederen kan bedaren, hetgeen wij allen wenschen, is dit van de volledige vrijheid en de volstrekte

wederkeerigheid. De toestand is natuurlijk heel verschillend wanneer de hoofdzakelijk tweetalige aard eener streek een onderwijs oplegt dat zoo tweetalig is als de streek zelf.

2° Men moet voldoening geven aan de ouders die een grondig onderwijs in een tweede landstaal willen, doch het aantal lesuren dat er aan zal besteed worden mag niet minder dan vier uren en niet meer dan tien of elf uren bedragen. Het is inderdaad van belang dat de twee derden der lessen altijd gegeven worden in de streektaal.

3° De opgedane ondervinding is nog niet toereikend om te laten bevestigen op welke wijze best een grondige kennis van de tweede landstaal verkregen wordt : deze welke bestaat in het geven van Fransche lessen en ten minste een algemeen cursus in het Fransch, en deze welke bestaat in het vermeerderen van het aantal Fransche cursussen, de streektaal de voertaal blijvende voor al de algemeene cursussen.

Merken wij op dat in de enkele colleges waar al de algemeene cursussen in het Nederlandsch gegeven worden, het aantal lesuren aan het Fransch besteed vijf tot zeven bedraagt. Bij het nagaan van de uurroosters in het eerste gedeelte van dit verslag aangehaald, zal men zien dat in de Franschtalige minderheidsafdeelingen van de Vlaamsche landsstreek het aantal uren aan het onderwijs van de tweede landstaal besteed, schommelt

van vijf tot vier. Het is dus logisch aan de schooloverheden, aan de specialisten in de pedagogie en in laatsten aanleg aan den Minister de zorg over te laten te beslissen over de vrije keus tusschen beide regimes. Elke andere oplossing schijnt ons voorbarig en weinig wetenschappelijk.

4° Hoewel al de ouders vrij zijn het onderwijs van een derde taal te vragen, zou men geen *grondig* onderwijs van drie talen kunnen verzekeren zonder de uurroosters te verlengen. In de practijk kan er dus alleen spraak zijn van een *volloende* onderwijs van een derde taal.

Derhalve zal het aantal uren, daaraan besteed in den huidige uurrooster, niet dienen verhoogd.

Onderhavig aanvullend verslag werd door Uw Commissie eensgezind goedgekeurd.

De Voorzitter,
A. VERMEYLEN.

De Verslaggever,
G. RUTTEN.

TEXTE
AMENDÉ PAR LA COMMISSION.

ARTICLE PREMIER.

Dans les établissements régis par la loi organique de l'enseignement moyen, la langue véhiculaire de l'enseignement est le flamand, le français ou l'allemand, suivant que les établissements sont situés respectivement dans la région flamande, dans la région wallonne ou dans une localité d'expression allemande.

Dans les établissements situés dans l'agglomération bruxelloise, les communes bilingues qui l'entourent et les communes bilingues de la frontière linguistique, la langue véhiculaire de l'enseignement est la langue maternelle des élèves, déterminée d'après les déclarations des chefs de famille intéressés. En cas de doute, l'aptitude effective de l'élève à recevoir avec fruit l'instruction dans la langue désignée comme étant sa langue maternelle ou usuelle, est vérifiée, dans le courant du premier mois de l'année scolaire, par un jury composé du chef de l'établissement ou de son délégué, président, et de deux membres du corps professoral dont l'un sera professeur de première langue et l'autre professeur de seconde langue. L'inspecteur de l'État, de même que le chef de famille intéressé peuvent en appeler de la décision du jury au Ministre compétent.

ART. 2.

1° Il est consacré, dans chaque année d'études, au moins quatre heures de leçons par semaine à l'enseignement d'une seconde langue, qui sera déterminée d'après les convenances des chefs de famille intéressés;

2° A la demande de chefs de famille représentant au moins dix élèves par année d'études, il est donné à ces élèves

TEKST
DOOR DE COMMISSIE GEWIJZIGD.

EERSTE ARTIKEL.

In de instellingen beheerd door de wet tot regeling van het middelbaar onderwijs is de voertaal van het onderwijs het Nederlandsch, het Fransch of het Duitsch, naar gelang die instellingen onderscheidenlijk gelegen zijn in de Vlaamsche streek, in de Waalsche streek of in een Duitschsprekende gemeente.

In de instellingen gelegen in de Brusselsche agglomeratie, in de tweetalige gemeenten daarrond en in de tweetalige gemeenten op de taalgrens, is de voertaal van het onderwijs de moedertaal van de leerlingen, bepaald volgens de verklaringen van de betrokken gezinshoofden. In geval van twijfel, wordt de werkelijke bekwaamheid van den leerling, om met vrucht het onderwijs te ontvangen in de taal als zijn moeder- of gebruikelijke taal aangewezen, onderzocht in den loop van de eerste maand van het schooljaar, door een jury samengesteld uit het hoofd der instelling of zijn afgevaardigde, voorzitter, en twee leden van het leeraarskorps, waarvan een leeraar de eerste en de andere de tweede taal onderwijst. De opziener van den Staat evenals het betrokken gezinshoofd kunnen bij den bevoegden Minister van de beslissing der jury in hooger beroep komen.

ART. 2.

1° In elk studiejaar worden ten minste vier uren les per week besteed aan het onderricht van een tweede taal die wordt bepaald volgens het goedvinden van de betrokken gezinshoofden;

2° Op verzoek van gezinshoofden die ten minste tien kinderen per studiejaar vertegenwoordigen, wordt aan deze leer-

— indépendamment du cours visé à l'alinéa précédent — un enseignement approfondi du français ou du flamand. Cet enseignement sera organisé de manière à réserver toujours au moins deux tiers de l'horaire total à l'enseignement donné dans la langue de la région;

3° Le Ministre pourra, en s'inspirant des contingences locales, et notamment en considérant le régime linguistique des établissements scolaires libres de la région, inscrire au programme l'enseignement approfondi du français ou du flamand. Cet enseignement restera facultatif;

4° Dans les établissements situés dans l'agglomération bruxelloise, les communes bilingues qui l'environnent et les communes bilingues de la frontière linguistique, l'enseignement du français sera obligatoire en régime flamand et l'enseignement du flamand obligatoire en régime français. Cet enseignement sera organisé de manière à réserver, aux cours donnés dans la langue maternelle, au moins deux tiers de l'horaire total.

ART. 3.

Les sections linguistiques spéciales existantes seront maintenues aussi longtemps que leur fréquentation, par des élèves appartenant à l'une des trois catégories ci-après, justifiera leur maintien :

- a) Élèves actuellement inscrits;
- b) Élèves faisant actuellement leurs études primaires dans des classes linguistiques spéciales et n'ayant pu acquérir une connaissance suffisante de la langue régionale pour pouvoir suivre avec fruit le régime normal de l'article 1er ou le régime établi par l'article 20 de la loi organique de l'enseignement primaire;

c) Les élèves de nationalité belge, dont la langue maternelle ou usuelle n'est pas la langue de la région et qui

lingen — onaan gezien den cursus in het vorig lid bedoeld — een grondig onderwijs van het Fransch of het Nederlandsch gegeven. Dit onderwijs wordt derwijze ingericht dat steeds ten minste twee derden van den totalen uurrooster voorbehouden blijven aan het onderwijs in de taal der streek gegeven;

3° Steunend op de plaatselijke omstandigheden en namelijk gelet op het taalregime van de vrije onderwijsinstellingen van de streek, kan de Minister op het programma het grondig onderwijs van het Fransch of van het Nederlandsch vermelden. Dit onderwijs blijft vrij;

4° In de instellingen gelegen in de Brusselsche agglomeratie, in de tweetalige gemeenten daarrond en in de tweetalige gemeenten op de taalgrens, is het onderwijs van het Fransch verplicht in het Vlaamsch regime en het onderwijs van het Nederlandsch verplicht in het Fransch regime. Dit onderwijs wordt derwijze ingericht dat, aan de cursussen in de moedertaal gegeven, ten minste twee derden van den totalen uurrooster voorbehouden blijven.

ART. 3.

De thans bestaande bijzondere taalafdeelingen blijven behouden zoolang hun bezoek, door leerlingen behoorend tot een der drie hieronder aangegeven categorieën, zulks wettigt :

- a) Thans ingeschreven leerlingen;
- b) Leerlingen die thans hun lagere studiën doen in bijzondere taalklassen en die geen voldoende kennis van de streektaal konden opdoen om met vrucht het normaal regime ingesteld krachtens artikel 1, of het regime krachtens artikel 20 der wet tot regeling van het lager onderwijs te kunnen volgen;

c) Leerlingen van Belgische nationaliteit wier moedertaal of gebruikelijke taal niet de taal der streek is en die

ont commencé leurs études moyennes dans un établissement non soumis au régime linguistique de cette région, pour autant qu'ils ne se soient pas volontairement soustraits au régime primaire régional.

Le cas échéant, la suppression des sections spéciales est décidée par un arrêté royal motivé, qui sera publié au *Moniteur*. Cette suppression pourra être partielle et se réaliser graduellement d'année en année.

ART. 4.

La langue véhiculaire de l'enseignement dans les classes primaires (sections préparatoires) annexées aux écoles moyennes est le flamand dans la région flamande du pays, le français dans la région wallonne et l'allemand dans les communes d'expression allemande.

Les enfants dont la langue maternelle ou usuelle n'est pas la langue régionale, auront le droit de recevoir l'enseignement dans leur langue maternelle. Toutefois, le Ministre compétent demeurera seul juge de la réalité de ce besoin et de l'opportunité d'y donner satisfaction.

A partir du deuxième degré d'études primaires, les élèves admis dans les classes spéciales, créées en vertu de l'alinéa précédent, seront tenus d'apprendre la langue de la région, de manière à pouvoir suivre avec fruit les cours de l'enseignement moyen. Un arrêté royal réglera l'application de cette disposition.

Les classes spéciales actuellement existantes, de même que celles qui viendraient à être organisées dans l'avenir, seront maintenues aussi longtemps qu'elles compteront un nombre d'élèves au moins égal au minimum requis par les règlements sur la matière pour que les écoles soumises au régime de la loi organique de l'enseignement primaire puissent recevoir la subvention

hun middelbare studiën hebben aangevangen in een instelling welke niet onderworpen is aan het taalregime dezer streek, mits zij zich niet vrijwillig aan het gewestelijk lager regime hebben onttrokken.

Tot de opheffing dezer bijzondere afdelingen wordt eventueel besloten bij een met redenen omkleed Koninklijk Besluit, in den *Moniteur* bekend gemaakt. Deze opheffing kan gedeeltelijk zijn en geleidelijk van jaar tot jaar geschieden.

ART. 4.

De voertaal van het onderwijs in de lagere klassen (voorbereidende afdelingen) toegevoegd aan de middelbare scholen is het Nederlandsch in de Vlaamsche streek van het land, het Fransch in de Waalsche streek en het Duitsch in de Duitschsprekende gemeenten.

De kinderen wier moeder- of gebruikelijke taal niet de taal der streek is, hebben het recht het onderwijs in hun moedertaal te ontvangen. De bevoegde Minister oordeelt echter steeds alleen over de werkelijkheid van deze behoefte en over de gepastheid daarin te voorzien.

Vanaf den tweeden graad der lagere studiën, zijn de leerlingen, toegelaten tot de krachtens het vorige lid bijzondere opgerichte klassen, gehouden de taal der streek derwijze te leeren dat zij met vrucht de lessen van het middelbaar onderwijs kunnen volgen. Een Koninklijk Besluit regelt de toepassing van deze bepaling.

De thans bestaande bijzondere klassen, alsmede die welke later mochten worden opgericht, blijven zolang behouden als zij een aantal leerlingen tellen ten minste gelijk aan het bij de desbetreffende reglementen vereischt aantal, opdat de scholen, aan het stelsel der organieke wet op het lager onderwijs onderworpen, de Staatstoelage kunnen genieten. De kinderen wier ouders de

de l'État. Les enfants dont les parents ne possèdent pas la nationalité belge ne peuvent entrer en ligne de compte pour constituer le minimum d'élèves requis pour justifier le maintien des classes d'exception.

A la demande d'un certain nombre de chefs de famille ayant ensemble au moins vingt-cinq enfants d'âge scolaire, un cours didactique de seconde langue comportant au moins trois heures de leçons par semaine, sera organisé à partir de la 5e année d'études. La fréquentation de ce cours est facultative pour les enfants dont les parents ne l'ont pas réclamé.

Dans les classes primaires (sections préparatoires) annexées aux écoles moyennes situées dans l'agglomération bruxelloise, les communes bilingues qui l'environnent et les communes bilingues de la frontière linguistique, la langue de l'enseignement est la langue maternelle ou usuelle de l'enfant, déterminée conformément aux dispositions de l'article 1er ci-dessus. Dans ces classes, des tempéraments pourront être apportés à la règle « langue maternelle, langue véhiculaire », selon les besoins pédagogiques des élèves et les contingences locales. Toutefois, ces tempéraments ne peuvent avoir pour effet de nuire à l'étude approfondie de la langue maternelle. Dans les classes dont il s'agit, l'enseignement de la seconde langue nationale est obligatoire jusqu'à concurrence d'un minimum de trois heures par semaine. Cet enseignement commencera à la troisième année d'études et ne pourra excéder un tiers du temps scolaire.

ART. 5.

Le Ministre des Sciences et des Arts chargera spécialement des inspecteurs de son Département de contrôler, dès le début de l'année scolaire, l'application des dispositions de la présente loi. Ces inspecteurs seront désignés par arrêté royal, sur une double liste de

Belgische nationaliteit niet bezitten, komen niet in aanmerking voor het minimum aantal leerlingen vereischt om het behoud van de uitzonderingsklassen te wettigen.

Op verzoek van een zeker aantal gezinshoofden met te zamen ten minste vijf en twintig schoolplichtige kinderen, wordt een didactische cursus in de tweede taal vanaf het 5^e studiejaar ingericht met ten minste drie uren les per week. Het volgen van dezen cursus is vrij voor de kinderen wier ouders hem niet hebben aangevraagd.

In de lagere klassen (voorbereidende afdelingen) toegevoegd aan de middelbare scholen gelegen in de Brusselsche agglomeratie, in de tweetalige gemeenten daarrond en in de tweetalige gemeenten op de taalgrens, is de voertaal van het onderwijs de moeder- of gebruikelijke taal van het kind, bepaald overeenkomstig de bepalingen van bovenstaand artikel 1. In deze klassen kunnen verzachtingen worden toegebracht aan den regel « moedertaal, voertaal », volgens de pedagogische behoeften van het kind en de plaatselijke omstandigheden. Deze verzachtingen mogen evenwel de grondige studie van de moedertaal niet benadeelen. In bedoelde klassen is het onderricht van de tweede landstaal verplicht tot een minimum van drie uren per week. Dit onderricht vangt aan met het derde studiejaar en mag een derde van den schooltijd niet overschrijden.

ART. 5.

De Minister van Wetenschappen en Kunsten gelast inzonderheid opzieners van zijn Departement bij het begin van het schooljaar de toepassing van de bepalingen dezer wet na te gaan. Deze opzieners worden bij Koninklijk besluit aangewezen op een dubbele lijst

candidats, présentée par l'Académie royale de Langue et de Littérature françaises et par l'Académie royale de Langue et de Littérature flamandes.

Le Ministre présentera chaque année aux Chambres un rapport sur le fonctionnement et les résultats de ce contrôle.

ART. 6.

L'application de la présente loi aura lieu progressivement d'année en année, à partir de l'exercice 1932-1933. Au fur et à mesure de cette application, la loi du 15 juin 1883 sera abrogée.

van kandidaten voorgedragen door de « Académie royale de Langue et de Littérature françaises » en door de Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal en Letterkunde.

De Minister dient elk jaar bij de Kamers verslag in over de werking en de uitslagen van dit toezicht.

ART. 6.

Deze wet wordt geleidelijk van jaar tot jaar toegepast, te beginnen met het schooljaar 1932-1933. Naar mate van deze toepassing wordt de wet van 15 Juni 1883 ingetrokken.

(68)

(69)

(N° 112.)

BELGISCHE SENAAT

Verslag uit naam van de Commissie van Kunsten en Wetenschappen, belast met het onderzoek van het Wetsontwerp betreffende het taalstelsel van het middelbaar onderwijs.

(Zie n° 143 van den Senaat, Zitting 1929-1930.)

ERRATUM

Het 2° van alinea 2, bladzijde 60, rechts, te lezen als volgt :

« 2° Gemak voor de ouders om een grondig onderwijs te verkrijgen in een tweede nationale taal die *het Fransch of het Nederlandsch zal zijn* ».